

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Hur nöjda är ekologiska lantbrukare?

-En intervjustudie med tolv animalieproducerande lantbrukare och deras uppfattningar om ekologisk produktion

How happy are organic farmers?

-An interview study with twelve livestock producing farmers and their perceptions on organic production

Sophia Franzén

Självständigt arbete • 30 hp • Avancerad nivå A2E
Agroecology Master's program
Alnarp 2015

Hur nöjda är ekologiska lantbrukare?

-En intervjustudie med tolv animalieproducerande lantbrukare och deras uppfattningar om ekologisk produktion

How happy are organic farmers?

-An interview study with twelve livestock producing farmers and their perceptions on organic production

Sophia Franzén

Handledare: Erik Hunter, SLU, Universitetslektor, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Examinator: Lena Ekelund Axelson, SLU, Professor, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i lantbruksvetenskap

Kurskod: EX0763

Program/utbildning: Agroecology Master´s program

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2015

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: ekologisk, ekologisk produktion, konvertering, motiv, hinder

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för biosystem och teknologi

Förord

Denna uppsats är avslutet på fem års studier varav de två sista har varit vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp. Arbetet med uppsatsen har varit lärorikt inom många områden och givit mig erfarenheter jag kommer ta med mig in i kommande yrkesliv.

Ett stort tack vill riktas till min handledare Erik Hunter som alltid har ny och insiktsfull feedback vilket motiverat och hjälpt driva uppsatsen framåt i rätt riktning. Ytterligare ett tack vill riktas mot kursledare Kristina Ascard som inte enbart genom denna uppsats funnits till hjälp. Hon har även varit en viktig person i egenskap av studierektor under mina två år på Masterutbildningen Agroecology och hennes tillgänglighet och trevliga sätt har varit en stor tillgång under utbildningen.

Alnarp, Augusti
Sophia Franzén

Abstract

By 2020, 20% of the total agricultural land should be converted and organic certified according to goals set by the Swedish government. Historically, goals regarding levels of organic production have not been achieved and continually postponed. That the fulfillment of the goals has been unsuccessful can be explained by perceived risk aspects among farmers when considering a conversion to organic production. However, information about new opportunities when producing organic may motivate conventional farmers who are considering converting. Increased knowledge about problems within this production area may help develop new strategies on how to handle eventual problems and in that what encourage farmers to convert or increase the satisfaction among current organic farmers. With this background, this study aims to investigate and identify how organic livestock farmers perceive their situation as organic food producer with the aim of capture problem and opportunity areas. The study was conducted by a qualitative method and telephone interviews. Twelve organic farmers participated in the study; four egg producers, four milk producers and four pig producers.

It appears that profitability, environmental concerns, animal welfare and an urge to do something new were background factors motivating the decision of a conversion from conventional production to organic production. Regarding possibility areas, a general increase in profitability was seen after the conversion and most farmers tell that there is a great consumer demand for their organic products. The abandoning of chemical pesticides or fertilizers is generally not considered a problem among the farmers, several of farmers is rather expressing a relief not having to use these preparations. The working environment has improved after the conversion among most farmers; however, two egg producers experienced a dustier stable environment after the conversion. The workload is perceived to be at the same levels as before the conversion and some of the farmers' states that there is less workload due to less intensive spring season. Regarding animal welfare the welfare is perceived gotten better or at the same level after the conversion in the dairy and pig production systems but two of the egg producers are experiencing a declining animal welfare after the conversion. Regarding problem areas, expenditures are increased after conversion mostly due to increased costs when purchasing organic fodder. Milk and egg producers believe that prices are too low on their products and shifting price of organic products is perceived as giving an uncertainty. Further problem areas are tensions between conventional and organic farmers and mostly regarding how organic farmers are perceived by conventional farmers. The subsidies are perceived as good but shifting levels of the subsidies is giving an uncertainty among the farmers. There is a lack of advisors and niched organic advisors are demanded. The standards for KRAV-production and organic farming are perceived as reasonable, but there is a wish of knowing the background to some of the rules.

Sammanfattning

Den svenska regeringen har satt mål gällande ekologisk produktion; till 2020 ska 20% av den totala jordbruksmarken vara ekologisk certifierad. Detta mål har historiskt sett inte uppnåtts och kontinuerligt skjutits på framtiden. Att målen inte uppnåtts kan förklaras med att konventionella ser flertalet riskaspekter med att vara ekologisk lantbrukare. Information kring möjlighetsområden med ekologisk produktion kan tänkas motivera konventionella lantbrukare som överväger en omställning. Ökad kunskap kring problemområden kan även ge exempelvis staten kunskap kring dessa problem och lämpliga åtgärder kan stättas in för att främja att fler lantbrukare ställer om eller öka nöjdheten hos nuvarande ekologiska lantbrukare. Därför syftar denna studie till att undersöka och kartlägga hur ekologiska animalieproducerande lantbrukare uppfattar sin situation som ekologisk livsmedelsproducent. Studien genomfördes genom en kvalitativ metod genom telefonintervjuer och tolv ekologiska lantbrukare deltog i studien; fyra äggproducenter, fyra mjölkproducenter och fyra grisproducenter.

Genom intervjuer framkommer att ekonomi, miljö, vilja att testa något nytt eller djurvälstånd låg till grund för varför en beslutsprocess om att ställa om till ekologisk produktion sattes igång. Gällande möjlighetsområden ses en ökad lönsamhet efter omställningen och lantbrukarna berättar om en stor efterfrågan på deras produkter. Lantbrukarna uppfattar generellt inte att det är ett problem att inte få använda kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel, hos flera av lantbrukarna finns snarare en lättnad att slippa använda dessa medel. Likadant med ogräsfrågan som inga av lantbrukarna ser som något problem, dock förklarar vissa av dem att ogräs kan vara ett problem. Arbetsmiljön har blivit bättre efter omställningen, dock upplevs det hos två äggproducenter som sämre då stallarna upplevs dammigare. Arbetsbelastningen uppfattas som likadan som innan eller lägre, då på grund utav från förändring i arbetstoppar. Djurvälståndet uppfattas blivit bättre eller på samma nivå hos mjölk- och grisproducenterna men två av äggproducenterna upplever den sämre än i konventionella system. Vad gäller problemområden anses utgifter ha ökat efter omställningen då ekologiskt foder är dyrt att köpa in. Mjölk- och äggproducenterna anser att priserna är för låga på produkterna och att prissättningen skiftas uppfattas ge en osäkerhet. Ytterligare uppges att det generellt finns spänningar mellan konventionella och ekologiska lantbrukare och ekonomiska stöd för ekologisk produktion uppfattas föränderliga. Fler rådgivare efterfrågas då en brist av dessa uppfattas. Reglerna för KRAV-produktion och ekologisk produktion uppfattas som rimliga men det framkommer att lantbrukarna önskar tydligare bakgrund till reglerna.

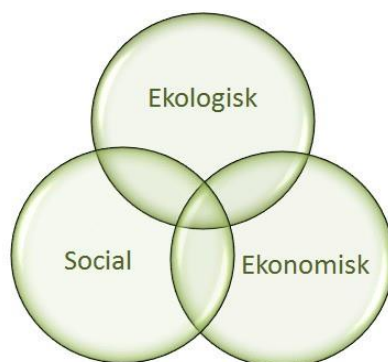
Innehållsförteckning

1. BAKGRUND	7
1.1 Hållbar produktion av livsmedel	7
1.2 Svenska mål gällande ekologisk produktion	7
1.3 Problematisering	9
1.4 Syfte	10
1.5 Avgränsningar	10
2. METOD OCH GENOMFÖRANDE	11
2.1 Val av metod	11
2.2 Urval	11
2.3 Intervjuer	12
2.4 Kritik granskning av vald metod	13
2.5 Sekundärdata	13
2.6 Validitet och reliabilitet	13
3. TEORETISK REFERENSRAM	14
3.1 Beslutsfattande	14
3.2 Att ställa om till ekologisk produktion	19
3.3 Hållbar utveckling inom jordbruket	20
3.4 Litteraturstudie gällande motiv och hinder för en omställning till ekologisk produktion	22
4. RESULTAT	30
4.1 Presentation av deltagande företag	30
4.2 Bakgrund till beslut om att ställa om och omställningsprocessen	32
4.3 Lantbrukarnas uppfattning om ekonomiska aspekter	33
4.4 Lantbrukarnas uppfattning om miljömässiga aspekter	37
4.5 Lantbrukarnas uppfattning om sociala aspekter	40
4.6 Lantbrukarnas uppfattning om institutionella- och rådgivnings-aspekter	43
4.7 Övriga aspekter med att vara ekologisk lantbrukare	46
5. DISKUSSION	48
5.1 Bakgrund till lantbrukarnas beslut att ställa om	48
5.2 Hållbarhet i de deltagande ekologiska lantbruken	50
5.3 Summering av studiens resultat	54
5.4 Förslag till vidare forskning	56
6. SLUTSATS	56
7. REFERENSER	57
BILAGA 1: Frågor som användes i intervjuerna	59
Figur- och tabellförteckning	
Figur 1: Modell över tre dimensioner av hållbarhet	7
Figur 2: Verkliga exempel på prospektteorin	15
Figur 3: Beslutsprocess i lantbruksföretag	16
Figur 4: Modell över beslutsprocess där subprocesserna är inkluderade	18
Figur 5: Motiv för att ställa om till ekologisk produktion	22
Figur 6: Hinder för omställning	28
Figur 7: Disponering av diskussion	48
Tabell 1: Motiv för beslut om omställning	25
Tabell 2: Presentation av deltagande företag	31
Tabell 3: Skillnader mellan produktionsinriktningarna	54
Tabell 4: Slutsats från studien och lämplig åtgärd för problemområden	54

1 Bakgrund

1.1 Hållbar produktion av livsmedel

Forskare förutspår att till 2050 kommer jordens befolkning ha ökat med över två miljarder människor och att behovet av livsmedel kommer ha fördubblats jämfört med 2011 års nivåer. Efterfrågan på livsmedel under denna tidsperiod spås även öka då en större andel av jordens befolkning förväntas ha högre inkomst att spendera på livsmedel. Samtidigt har det moderna jordbruket som producerar livsmedel en signifikant påverkan på jordens resurser och miljön, exempelvis genom att det upptar stora landarealer, påverkar naturliga habitat, ger risk för övergödning, det kräver stor vattenförbrukning och bidrar till utsläpp av växthusgaser. Därmed står världens lantbruk inför stora utmaningar; det ska producera mat till en ökande befolkning men samtidigt producera mat på ett sätt som inte tär på jordens resurser. Det finns därför ett behov av att producera livsmedel på ett hållbart tillvägagångssätt. (Foley 2011) En hållbar utveckling har givits flertalet definitioner och ett exempel är FN som definierade begreppet som ”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers behov” (UNWCED 1987). Hållbarhetsbegreppet har tillskrivits inte enbart innehålla ekologiska aspekter utan innefattar tre dimensioner som alla ska vara uppfyllda om en hållbar utveckling ska ske. Dessa dimensioner är ekologisk hållbarhet, ekonomisk hållbarhet och social hållbarhet. (Jakobsson 2012) Hållbarhetsbegreppet med de tre dimensionerna återfinns även inom lantbruket och kan hjälpa till att beskriva och utvärdera graden av hållbarhet inom ett jordbrukssystem. (Allen et al., 1997; Hansen, 1996; Jakobsson 2012; Jordbruksverket et al. 2012)

Figur 1: Modell över tre dimensioner av hållbarhet

Källa: Författarens egen illustration

Ekologiskt lantbruk är ansett som en sorts teknik att producera livsmedel med hållbarhet i fokus. (Hansen 1996) Ekologiskt lantbruk rör främst den ekologiska dimensionen av hållbarhet och i praktiken innebär ekologisk produktion ett nyttjande av naturresurser på ett långsiktigt och hållbart sätt. Detta genom att producera grödor där det naturliga kretsloppet tas i hänsyn till och att det finns en strävan av att använda yttre insatsmedel i minsta möjliga mån. (Jordbruksverket 2014) Ekologisk produktion och vad som klassas som ekologiskt certifierade produkter regleras genom lagstadgning gällande exempelvis användandet av kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel. Ytterligare finns ett fokus på en balans mellan djur- och växthållning vilket innebär att djuren ska äta foder producerat på egna gården och gödslet från gården skall återföras till åkermarken i ett cirkulärt system och detta finns det lagstadgning kring. (European Commission 2014)

1.2 Svenska mål gällande ekologisk produktion

Den svenska regeringen, tillsammans med länder tillhörande Europeiska Unionen, har uppmärksammat vikten av ekologisk produktion av två skäl; miljömässig nytta och konsumenters efterfrågan. Ekologisk produktion anses på Europeisk och Sverige-nivå tjäna en miljömässig nytta och utifrån detta har det beslutats om vissa mål-nivåer gällande ekologisk produktion. Ytterligare

finns en stadigt ökad efterfrågan hos konsumenter efter ekologiska produkter vilket föranleder att arbeta för en ökad ekologisk produktion. (Europeiska Unionens Råd 2007) Med denna bakgrund har den svenska regeringen satt upp flertalet mål specifika för svensk ekologisk produktion. (Dock Gustavsson et al., 2012; Naturvårdsverket, 2013) Flera av dessa mål sattes redan i början av 2000-talet. Bland annat bestämdes det 2003 att den ekologiskt certifierade jordbruksmarken skulle utökas, antingen genom att nuvarande ekologiska lantbrukare beslutar att expandera eller att konventionella lantbruk beslutar att ställa om till ekologisk produktion. Detta genom att minst 15% av jordbruksarealen skulle vara i ekologisk certifierad produktion till 2010, denna siffra höjdes senare till 20%. Det bestämdes vidare att 25% av den offentliga konsumtionen skulle vara ekologisk till 2010. Även icke kvantitativa mål sattes, så som att den certifierade produktionen av mjölk, ägg och kött från idisslare skulle öka markant. (Dock Gustavsson et al. 2012)

1.2.1 Varför nås inte målen?

Det har dock visat sig att flera av de satta målen gällande ekologisk produktion inte har uppnåtts. Det mål som sattes 2003 som sa att 20% av jordbruksmarken skulle vara ekologiskt certifierad till 2010 visade sig omöjligt att nå upp till och 2011 uppgick denna mark endast till 15%. Målet har skjutits på framtiden och regeringen har numera satt att detta mål ska vara uppfyllt till 2020. Att konsumtionen av ekologiska produkter i offentlig verksamhet skulle vara 25% till 2010 uppnåddes heller inte. Däremot ansågs det icke kvantitativa målet uppfyllt; det som sa att den certifierade produktionen av mjölk, ägg och kött från idisslare skulle öka markant. (Dock Gustavsson et al. 2012)

Att fler svenska lantbruksföretag inte tar beslutet att ställa om till ekologisk produktion har givits flertalet förklaringar. Exempelvis har misslyckandet av målet om 20% ekologiskt certifierad jordbruksmark förklarats med riskaspekter när det gäller osäkerhet kring marknaden av ekologiska produkter, en ovisshet kring framtida stödnivåer eller en tvekan kring lönsamheten i ekologisk produktion i jämförelse med konventionell. Denna osäkerhet anses ge en motvillighet hos lantbrukare att ställa om då risken upplevs större än fördelarna. (Dock Gustavsson et al. 2012) Ekonomiskt bortfall under omställningsprocessen, minskade skördar vid ekologisk produktion, kunskapsluckor, mindre avkastning från producerande djur och hur ogräs ska hanteras är ytterligare aspekter som påverkar när konventionella lantbrukare står inför valet om ekologisk produktion. (Cranfield, Henson & Holliday 2010)

1.2.2 Framtida mål satta av regeringen

Dessa historiska mål gällande ekologisk produktion har påverkat framtida mål och dess nivåer. Regeringen vill fortsatt öka andelen ekologisk producerade livsmedel och andelen ekologisk certifierad jordbruksmark i Sverige och sätter därför nya mål gällande ekologisk produktion. Det nya landsbygdsprogrammet för Sverige gällande tidsperioden 2014-2020 inkluderar två mål; ett övergripande för ekologisk produktion och ett mer specifikt mål för svensk ekologisk produktion. (Dock Gustavsson et al. 2012) Det övergripande målet lyder;

”Den ekologiska produktionen ska bedrivas i sådan omfattning och med sådana metoder att den är samhällsekonomiskt optimal, och därmed sammantaget ger bästa möjliga livsmedel, folkhälsa, djurvälstånd samt klimat och miljöeffekter med hänsyn till samhällets totala kostnader”. (Dock Gustavsson et al. 2012, s.5)

Det operativa målet innebär att till år 2020 ska den certifierade jordbruksmarken uppgå till minst 20% av den totala jordbruksmarken och den certifierade ekologiska jordbruksmarken i slättbygder ska öka med minst 50 000 hektar i jämförelse med 2011 års nivå. Det första av de två operativa målen är det som redan 2003 bestämdes skulle uppgå till 20% år 2010 som inte uppnåddes. (Dock Gustavsson et al. 2012)

1.3 Problematisering

1.3.1 Hur nås framtida mål gällande ekologisk produktion?

I Sverige finns det både ur miljösynpunkt och konsumentperspektiv ett behov och efterfrågan av ekologiska produkter vilket den svenska regeringen uppmärksammat och satt mål kring. (Europeiska Unionens Råd 2007) Trots att omställning av konventionella lantbruk till ekologisk produktion historiskt sett ökat sker det inte i så stor utsträckning som regeringen önskar. (Dock Gustavsson et al. 2012)

Att utvecklingen av ekologisk produktion inte sker i så stor utsträckning som önskas förklaras delvis med en riskaversion hos lantbrukare när det gäller beslutet att ställa om då det finns en osäkerhet kring lönsamhet, marknadsutveckling eller framtida stödnivåer. (Dock Gustavsson et al. 2012) Det kan även handla om kunskapsluckor, ekonomiskt bortfall under omställningen eller minskade skördar. (Cranfield et al. 2010) Samtidigt fortsätter den svenska regeringen att sätta nya mål gällande ekologisk produktion och närmast är mål som fram till 2020 ska uppnås vilket kräver att nuvarande gårdar beslutar att expandera sin verksamhet eller att fler gårdar beslutar att ställa om till ekologisk produktion. (Dock Gustavsson et al. 2012) En reflektion är då vad som kan tänkas främja att fler lantbrukare tar beslutet att ställa om till ekologisk produktion så att dessa mål kan uppnås?

1.3.2 Vad kan verka för att fler väljer att ställa om till ekologisk produktion?

Ett sätt att verka för att konventionella lantbrukare som står i valet kring en omställning kan tänkas vara information. Litteratur beskriver de aspekter och motiv lantbrukare väger in innan de ställer om (Duram 2000; Ebbesvik et al. 2006; Fairweather 1999; Padel 2001) och de aspekter som får lantbrukare att avstå en omställning (Cranfield et al. 2010; Glaumann Andersson 2011; Wheeler 2008).

Här anses det att de lantbrukare som tagit beslutet att ställa om och som gått igenom en omställningsprocess bör vara en god källa till information om hur det i praktiken är att vara en ekologisk lantbrukare. Djupare information kan det dels tänkas ge information om positiva aspekter som kan motivera konventionella lantbrukare att ställa om. Information om problemområden inom ekologisk produktion kan tänkas ge en hint om eventuella åtgärder som behöver sättas in för att förminska dessa problemområden. Eventuella åtgärder kan även leda till ökad hållbarhet och nöjdhet hos nuvarande ekologiska lantbrukare. I förlängningen kan det leda till ökande andel lantbruksföretag som ställer om till ekologisk produktion vilket gör att regeringens mål kring ekologisk produktion kan uppnås. En master-uppsats gjord i Sverige på svenska mjölkproducenter visade just på ett glapp mellan vad lantbrukare i Sverige tror om ekologisk produktion och hur praktiken är. Det sågs i studien att många tankar om ekologisk produktion är grundande i fördomar eller kunskapsluckor. (Glaumann Andersson 2011)

Att information från ekologiska lantbrukare är en relevant källa för information stöds av forskning som visar att ekologiska livsmedelsproducenter primära källor för information gällande ekologisk produktion är andra ekologiska producenter. En studie visar att dessa producenter anser att denna typ av information som mer relevant än information från mer traditionella källor som exempelvis grossister, press eller rådgivare. (Burton, Rigby & Young 1999) Det kan tänkas att ekologiska producenter verkar som en sorts "ambassadörer" vilka sprider sina kunskaper och uppfattningar om ekologisk produktion till andra lantbrukare. Konventionella lantbrukare som står i valet kring en omställning kan då tänkas uppfatta information från nuvarande ekologiska lantbrukare som värdefull och motiverande.

Genom att utvärdera svar från ekologiska lantbrukare utifrån de tre dimensionerna av hållbar utveckling kan graden av hållbarheten i lantbrukarnas vardag och jordbrukssystem urskönjas. Även

omställningsprocessen, rådgivningsaspekter och statens¹ påverkan anses vara intressant att få djupare kunskap kring. Att insamla information från olika typer av inriktning på lantbruk som producerar ekologiskt livsmedel kan vara relevant i en studie då detta ger en vidd i bilden av ekologisk produktion. Inom de olika produktionsinriktningarna kan det även lyftas fram positiva och negativa aspekter av att producera livsmedel genom ekologiska principer och lantbruksinriktningarna kan även jämföras mot varandra.

1.4 Syfte

Denna studie syftar till att undersöka och kartlägga hur animalieproducerande lantbrukare som tagit beslutet att sälla om till ekologisk produktion uppfattar sin situation som ekologisk livsmedelsproducent. För att få en omfattande bild syftar studien till att utgå ifrån specifika aspekter som presenteras nedan i frågeställningarna. Undersökningen kommer att ske genom intervjuer med tre typer av lantbruksinriktningar; mjölkproducenter, äggproducenter och grisproducenter.

Följande frågeställningar kommer att besvaras:

- Vilka problem och möjligheter ser de ekologiska lantbrukarna i sin situation som ekologisk lantbrukare utifrån ekonomiska, sociala, miljömässiga, institutionella och rådgivningsaspekter?
- Hur togs beslutet om omställning och hur uppfattades omställningsprocessen?
- Vilka likheter och skillnader finns i situationen som ekologisk lantbrukare vad gäller produktion av mjölk, ägg och griskött när det gäller ekonomiska, sociala, miljömässiga, institutionella och rådgivningsaspekter?
- Vad kan läras från de ekologiska lantbrukarnas vardag som skulle kunna främja konventionella lantbrukare att ta beslutet att ställa om till ekologisk produktion?

1.5 Avgränsningar

Endast lantbruksföretag som producerar ekologisk mjölk, ekologiska ägg och ekologisk griskött kommer att undersökas. Vidare inkluderas endast lantbruksföretag som fullgjort en omställningsprocess till ekologisk produktion. Detta innebär därför att de lantbruksföretag som deltagit i studien alla är företag som numera producerar och säljer ekologiskt certifierat livsmedel. Anledningen att endast lantbruksföretag som redan fullgjort en omställningsprocess inkluderas är då dessa företag anses kunna ge den mest heltäckande bilden då de själva genomgått samtliga faser.

De lantbruk som deltar är alla animalieproducerande företag men där flertalet av de deltagande lantbruken även har foderproduktion och viss produktion av visst spannmål till försäljning. Fokus i denna studie är animalieproduktionen och den tillhörande foderproduktionen. Studien behandlar därför inte den del av växtodlingen som sker till försäljning.

Det finns flertalet faktorer vad gäller hur det uppfattas att producera ekologiska livsmedel. Denna studie är begränsad till att undersöka miljömässiga, ekonomiska och sociala aspekter. Ytterligare kommer omställningsprocessen, institutionella och rådgivningsfaktorer att inkluderas.

Vad gäller statens påverkan (i studien kallad institutionell påverkan och inkluderar svenska regeringens och Europeiska Unionens påverkan) avgränsas denna påverkan till de regler som fastställs på statlig nivå för certifierad ekologisk produktion och de ekonomiska stöd som kan erhållas.

Den ekologiska/miljömässiga delen av hållbarhet innefattar hur lantbrukarna påverkas av regler och bestämmelser som är satta för att främja miljön, detta då studien inte omfattar hur miljöaspekter påverkas av en lantbrukares aktiviteter. Att mäta hur miljön påverkas av ekologisk produktion kräver en mer naturvetenskaplig inriktning vilket denna studie inte har och är därför inte möjligt att utföra.

¹ Faktorer rörande staten (svenska staten samt Europeiska Unionen) kommer vidare i uppsats kallas institutionella faktorer.

2 Metod och genomförande

Studien ämnar finna en djupare förståelse kring hur det i praktiken uppfattas att producera livsmedel enligt ekologiska principer i svenska lantbruk inom vissa givna områden. För att uppfylla syftet anses en kvalitativ metod vara passande. Studien kommer att genomföras genom intervjuer av tolv lantbrukare i tre typer av olika ekologiska lantbruksföretag som alla genomgått en omställning.

2.1 Val av metod

En kvalitativ metod innebär att undersöka och förstå ett visst fenomen där forskaren själv befinner sig i forskningssituationen exempelvis genom en intervjusituation (Eriksson 2015). En kvalitativ metod ger förklarande svar i form av ord och satser (Ahrne & Svensson 2011) och anses ge en möjlighet att på djupet studera det sammanhang människor lever i och att ge ett tillfälle att kunna beskriva de åsikter och synsätt som människor har. För att uppnå detta krävs ett upplägg av forskningen där denna information ges möjlighet att samlas upp och att insamlingen av information sker på ”fältet”. (Yin 2013) Med denna beskrivning av kvalitativ metod och då studien syftar till att få en bild av hur lantbrukare som producerar ekologiska livsmedel uppfattar sin situation som ekologisk lantbrukare inom vissa områden, ansågs en kvalitativ metod vara lämplig. Svaren som ska erhållas önskas vara förklarande för att kunna ge en rik bild av situationen som ekologisk lantbrukare. Att lantbrukarna själva får förklara sin syn på sin situation som ekologisk lantbrukare anses också ge möjlighet att uppfylla studiens syfte.

2.2 Urval

Tolv lantbruksföretag som ställt om från konventionell produktion till ekologisk inkluderades. I kvalitativ studie är det inte ovanligt att urvalet sker avsiktligt; det vill säga att ett selektivt urval sker där de fall som anses ge mest lämplig data väljs ut och inkluderas. (Yin 2013) De tolv ekologiska lantbruksföretagen som deltog valdes ut genom ett selektivt urval. Detta motiveras just med att det urval som inkluderas i studien ska vara teoretiskt relevant, det vill säga det urval som anses besitta mest relevant information om den specifika forskningsfrågan. Att göra ett slumpmässigt urval av de företag som deltog kan inte motiveras då en risk uppstår att de företag som valts ut inte hade varit de företag som gav mest relevant information om forskningsfrågan. Då hade kvalitén och måluppfyllandet av syftet på studien påverkats negativt.

De deltagande företagen valdes ut genom en sökning på Internet via sökmotorn Google genom orden ”ekologisk mjölkproducent”, ”ekologisk grisproducent” och ”ekologisk äggproducent”. Mer specifikt hur urvalet gick till per djurslag gav sökningen ”ekologisk äggproducent” två gårdsnamn direkt i sökningen, sökningen gav även en länk till en organisation där ett företag valdes och det fjärde hittades på KRAVs egen hemsida via sökningen där även det valdes ut. Via sökningen ”ekologisk grisproducent” hittades ett företag direkt genom sökningen och tre andra valdes ut via en organisations hemsida för ekologiska grisproducenter som uppkom genom den initiala sökningen. Sökningen ”ekologisk mjölkproducent” gav en gård direkt i sökningen och de följande tre valdes ut genom KRAVs hemsida. Genom sökningarna framkom därför totalt tolv ekologiska lantbruk som valdes ut med det enda kravet att de genomgått hela omställningsprocessen och var ekologiskt certifierade. Inga andra faktorer som gårdsstorlek, antal djur i besättning eller geografisk placering etcetera styrde därför urvalet. Att inga andra specifikationer styrde urvalet mer än en fullgången omställningsprocess motiveras med att de deltagande företagen skulle ge en generell bild av animalieproducerande ekologiska företag. Att exempelvis välja företag utifrån antal djur/hektar eller specifik geografisk plats skulle då avgränsa studien ytterligare vilket inte önskades.

När urvalet var genomfört återstod tolv ekologiska producenter som var geografisk utspridda över Sverige, alla hade genomgått omställningsprocess och producerade nu ekologisk certifierat och när urvalet var gjort framkom det att alla lantbruk var KRAV-certifierade. I kapitel 4.1 finns företagen presenterade med övergripande information och deras geografiska placering.

2.3 Intervjuer

2.3.1 Val av intervjuform

I kvalitativ metod är intervjuer ett sätt att insamla information vilket då utgör studiens resultat. (Ahrne & Svensson 2011) Semi-strukturerad intervju är en typ av intervju som i studien valdes att användas för att samla information från lantbruksföretagen. Denna form av intervju innebär att förutbestämda frågor förberetts där frågorna som ställs till intervjuobjektet är av relativt öppen karaktär. Det innebär att ytterligare förberedda frågor kan ställas till personen som intervjuas om djupare information krävs då ingen stram intervjustruktur hämmar frågorna. (Eliasson 2010) Semi-strukturerad intervju valdes att användas då den ansågs vara lämplig för att finna så ingående information som möjligt om situationen som ekologisk lantbrukare. En intervjuform med för öppna frågor ansågs kunna ge ”spretiga” svar och slutna frågor ansågs ge en risk för att respondenten skulle kunna känns sig hämmad i möjligheten att ge svar.

Intervjufrågorna som användes i studien var sprungna ur den teoretiska referensram som inkluderades i studien². Att frågorna togs fram utifrån studiens teoretiska referensram förklaras med att denna bakgrund till frågorna ansågs ge en teoretisk grundad bas för de valda frågorna. Detta då om studiens frågor baserades på sådant som tidigare forskning redan studerat kan detta jämföras med svar från denna studie för att på så vis kunna urskönja likheter eller skillnader. När frågeramen för intervjuerna var klar genomfördes test-intervjuer för att säkerställa att frågorna uppfattades på rätt sätt och att det inte fanns risk för misstolkningar av frågorna när de riktiga intervjuerna ägde rum. Två test-personer intervjuades, båda studenter inom lantbruk med kunskap kring ämnet och därför relevanta att hålla en test-intervju med. När test-intervju genomförts justerades frågorna efter den respons som då erhöles. Vissa definitioner på ord i frågorna specificerades även för att kunna förklaras för lantbrukaren när frågan ställdes för att på så vis minska risken för feltolkning av frågan.

2.3.2 Intervjuernas tillvägagångssätt

Kontakt med de deltagande lantbruksföretagen etablerades på så vis att efter att de valts ut genom Internet-sökningen kontaktades de via telefon. Innan telefonsamtalet hade en mall för hur samtalet skulle gå tillväga och hur studiens innehåll skulle presenteras³ förberetts så att alla deltagande skulle få samma information om studien. Vid samtalens inledning tillfrågades därför personen om den ville delta i en studie där den fick syfte och innehåll presenterat för sig. De fick även förklara sin roll i företaget då det var nyckelpersoner i företaget som önskades delta i studien; det vill säga den person med störst kunskap om företaget och om det operativa arbetet i företaget. Samtliga av de personer som svarade när de ringdes upp var ägare till företaget och personer som även aktivt arbetade i företaget och de valdes då ut som deltagare då de ansågs vara nyckelpersoner. Anonymitet lovades de deltagande företagen och alla lantbrukare som kontaktades tackade ja till att delta. Om lantbrukarna hade tid vid första etableringskontakten hölls intervjun direkt via telefon annars bokades ett intervjutillfälle in då det passade in i lantbrukarnas schema.

Intervjuerna skedde som telefonintervjuer. Att telefonintervjuer ägde rum och inte personliga möten med intervjuer förklaras med att de tolv företag som deltog i studien var utspridda över hela Sverige och därför fanns inte resurser att åka och besöka alla. Dessutom var flera av de deltagande lantbrukarna mycket upptagna med uppgifter på gården vid intervjutillfället och flera uppgav att endast telefonintervjuer var möjligt.

Intervjuerna spelades in vid intervjutillfället för att säkerställa kvalitén på transkriberingen då inspelningen möjliggjorde att intervjusvaren kunde upprepas för att på så vis få med all information när resultatet sammanställdes. Därefter transkriberades intervjuerna och strukturerades upp i olika

² Intervjufrågorna finns att se i Bilaga 1. Vid var fråga finns referens till den eller de studier där inspiration till frågan erhöles som sedan operationaliserades till en intervju-fråga.

³ Mall för inledande samtal samt frågorna finns i Bilaga 1.

kategorier och sammanställdes till det empiriska material som finns i kapitel fyra i studien. För att bibehålla respondenternas anonymitet kodades var lantbruks namn till ett fingerat namn. Presentation av deltagarna finns i kapitel 4.1.

2.4 Kritisk granskning av vald metod

Det finns en medvetenhet om att det hade varit önskvärt med ett urval om fler än tolv företag som intervjuades då fler intervjuade företag ger en större tilltro till de resultat som framkommer (Yin 2013). Att tolv lantbruksföretag deltog motiveras dock genom att en kvalitativ metod erhåller stor mängd data men från ett fåtal fall. Ytterligare motiveras detta med att en kvalitativ metod är en tidskrävande metod (Bell & Bryman 2013) och tolv företag ansågs därför som tillräckligt antal i förhållande till studiens omfattning. Det finns även en medvetenhet kring att svaren i studien är subjektiva och begränsade till de enskilda fall som intervjuats i studien. Syftet med denna studie är inte att generalisera, vilket en kvantitativ metod ger möjlighet till, utan snarare att exemplifiera. Med detta kommer en medvetenhet om att resultaten inte är generaliserbara utifrån statistisk signifikans utan slutsatser från resultatet ska göras med försiktighet.

Ytterligare finns en risk med kvalitativ metod att ett intervjuobjekt selektivt väljer vad de vill berätta om och på så vis styr informationen som framkommer för att framställa sin sak på ett vis. Denna aspekt fanns en medvetenhet kring genom studien men en svårighet att påverka. Även intervjuareffekten är en risk som innebär att den som intervjuar medvetet, eller omedvetet, väljer att styra samtalet åt ett håll eller bejakar vissa svar antingen genom hur frågorna ställs eller genom sättet att föra sig mot intervjuobjektet. (Svenning 2003) En vetenskap har funnits genom studiens gång om denna risk för att inte låta den få inflytande över studiens kvalitet.

I bakgrunden i stycke 1.3.2 förklarades det att de tre dimensionerna av hållbarhet delvis ska användas som grund för att undersöka hur de ekologiska lantbrukarna uppfattar sin situation som ekologisk producent. Här finns en medvetenhet att storleken på urvalet och svaren i studiens djuphet är en begränsande faktor för att kunna dra giltiga slutsatser av hållbarheten i dessa jordbrukssystem. Att använda dimensionerna i studien motiveras dock av att de finns som en bas för att formulera och ställa frågor från och att ha som viss vägledning för vad som skulle kunna göra de ekologiska jordbrukssystemen mer hållbara.

2.5 Sekundärdata

De vetenskapliga artiklar som används i bakgrund samt i den teoretiska referensramen har erhållits genom sökningar i Google Scholar. När det gäller de vetenskapliga artiklarna har det eftersträvat att i högsta möjliga mån använda publicerade artiklar som är granskade. Har vetenskapliga artiklar funnits genom sökningar som är publicerade men inte granskade har dessa valts att användas om artiklarna undersöker något som känns relevant för uppsatsen och som inte hittas i granskade artiklar. En master-uppsats har använts i den teoretiska referensramen och kring denna finns en medvetenhet att den inte är publicerad i tidskrift eller granskad. Då innehållet kändes relevant för denna studie valdes den dock att inkluderas i studiens teoretiska referensram och det finns en medvetenhet kring eventuell brist av tillförlitlighet i studiens tillvägagångssätt eller resultat. När sökningar efter vetenskapliga artiklar och studier gjordes användes följande sökord: "conversion" "organic" "motives" "risk" "sustainability" "agriculture".

Statliga rapporter, informationsblad och böcker från Sveriges Lantbruksuniversitet och Lunds Universitetsbibliotek har ytterligare används i studien. En källkritisk utgångspunkt har följt valet av samtliga källor vilka har granskats kritiskt innan användning och det har genom studiens gång funnits en eftersträvan och medvetenhet kring att använda så nyligen uppdaterat material som möjligt.

2.6 Validitet och reliabilitet

Med validitet i en studie avses det graden av samstämmighet av vad som ämnas undersökas och vad som faktiskt undersöks (Eliason 2010), är det exempelvis lantbrukarnas uppfattning om vissa aspekter av ekologisk produktion som mäts i denna studie? Validitet handlar därför om materialets

giltighet. Validitet i kvalitativ studie kan inte mätas och säkras med siffror som vid en kvantitativ studie utan istället handlar det om att säkerställa att givna metod ger största möjliga möjlighet att undersöka det studien syftar till och att metoden ger möjlighet att svara på den givna forskningsfrågan. (Bell & Bryman 2013) För att främja validiteten var de frågor som ställdes till respondenterna testade i en test-intervju på utomstående, lantbrukskunniga personer för att undersöka hur frågorna uppfattades. Detta med syfte att kunna omformulera eller ta bort frågor som uppfattades som oklara eller som kunde missuppfattas eller tolkas olika vilket då skulle ge olika svar från lantbrukarna på frågorna beroende på hur de tolkas och skulle då kunna göra att fel i undersökningen uppstår. Även det selektiva urvalet gjordes med bakgrund att säkerställa att relevanta och rätt personer deltog i studien för att på så vis verka för validitet.

Reliabilitet innebär tillförlitlighet på mätningar inom en studie. Detta innebär i praktiken att samma undersökning ska ge samma resultat om den upprepas på samma vis som tidigare tillfälle; då finns en hög grad av reliabilitet. I kvalitativ studie anses reliabiliteten vid vissa tillfällen vara svår att upprätthålla då en kvalitativ metod och studie ofta är betingad till en viss specifik social miljö och den kan inte mätas med siffror som vid en kvalitativ studie. En strategi kan vara att en ny forskare som vill undersöka samma skeende måste gå in i en liknande social roll som den förra. (Bell & Bryman 2013) En hög grad av reliabilitet har ämnat upprätthållas genom studien bland annat genom en medvetenhet kring att den som ställer frågorna till intervjuobjektet kan påverka reliabiliteten genom den så kallade intervjuareffekten som tagits upp tidigare i metoddelen, detta genom att en intervjuare kan påverka den som intervjuas genom hur frågor ställs, kroppsspråk etcetera och kan då påverka utfallet. Kring detta fanns en medvetenhet kring genom studien vilket motverkades genom att frågorna ställdes i en test-intervju (beskriven tidigare i metodavsnittet) för att kunna öva på att ställa frågorna på samma vis och på så vis undvika att resultatet var beroende av den som ställde frågorna. Även under själva intervjun fanns medvetenhet att inte påverka intervjuobjektet genom bejakande eller hämmande språk som premierar vissa svar.

3 Teoretisk referensram

3.1 Beslutsfattande

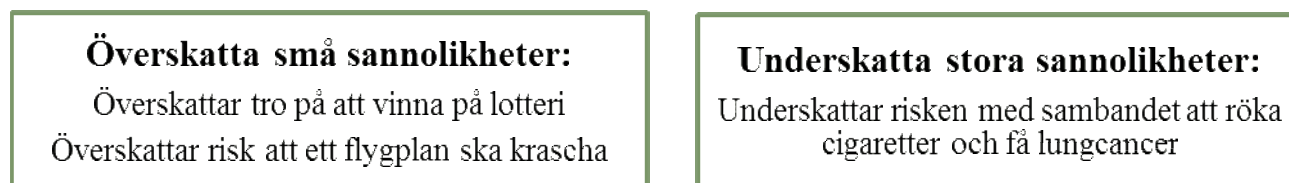
En lantbrukare tar ständigt beslut i sina dagliga operationer inom ett lantbruksföretag men tvingas även ta större, strategiska beslut som exempelvis att besluta om att ställa om lantbruket till ekologisk produktion. Att teori för beslutsfattande och beslutsprocessen i ett lantbruksföretag inkluderas i denna studie grundar sig i att själva beslutet om en omställning är essentiell för att bli en producent av ekologiskt livsmedel. En omställning av ett lantbruk sker genom en beslutsprocess vilket är en inkluderad forskningsfråga och beslutsteori ämnar undersöka och försöka förstå hur beslut fattas hos personer eller inom ett företag. (Gärdenfors, Sjöberg & Thorburn 2015) Inledningsvis presenteras övergripande teori om beslutsfattande för att sedan övergå till en specifik modell över beslutsfattande i lantbruksföretag.

Inom beslutsteorin särskiljs normativ teori och deskriptiv teori där den första vill förklara hur rationella beslut bör fattas och den senare hur människor faktiskt fattar beslut. Inom den normativa forskningsskolan beskrivs beslutsfattande som en process där beslutsfattaren väger olika alternativ och dess konsekvenser mot varandra där konsekvenserna av alternativen värderas. (Gärdenfors et al. 2015). Flertalet teorier finns för att förklara hur ett rationellt beslut fattas och en form av normativt beslutsfattande är nyttoteorin som beskriver att en rationell beslutsfattare väljer det alternativ som ger störst förväntad nytta. Enligt denna teori innebär den totala nyttan av ett beslut av den sammanslagna nyttan av alla konsekvenser som kommer med ett visst beslut tillsammans med sannolikheten att dessa konsekvenser inträffar. När denna nytta sammanställs ska en rationell beslutsfattare välja det alternativ som ger störst möjlig nytta. (Simon 1955)

Denna nyttoteori grundar sig i att människan är rationell till naturen. Forskare har dock konstaterat människans begränsade rationalitet och Simon (1986) argumenterar för att det beslut med största nytta många gånger inte väljs och detta är en form av deskriptiv beslutsteori. Simon (1986) menar att verkliga situationer ofta är för komplexa för att människan ska ha förmåga att välja det mest rationella beslutet. Denna komplexa verklighet gör att beslut istället fattas på grunder där individer förenklar information eller väljer beslut av viss karaktär via subjektiva tillvägagångssätt istället för att väga och värdera informationen objektivt.

Ytterligare en deskriptiv teori handlar om prospektteorin som visar på människans, många gånger, ologiska och icke-rationella sätt att värdera olika beslut och dess konsekvenser om beslutet sker vid en risksituation. Kahneman & Tversky (1979) menar att när människan ska fatta ett beslut underskattas många gånger stora sannolikheter medan små sannolikheter överskattas. Detta gör att ibland riskeras beslut att väljas på felaktiga grunder då en individ helt enkelt felvärderar sannolikheten att något specifikt ska hända vid ett beslut. Istället för ett rationellt beslut tas beslutet på subjektiva grunder.

Kahneman & Tversky (1979) visade även genom studien att en förlust uppfattas som större än samma vinst. Detta illustreras via värdefunktionen som visar att kurvan vid en förlust är brantare än vid en vinst. I praktiken innebär det att ett beslut och känslan av dess konsekvenser uppfattas olika stora beroende på om konsekvensen uppfattas som positiv eller negativ. Exempelvis upplevs en förlust av 10 000 kronor som större än glädjen om samma individ vinner samma summa och detta påverkar vilket beslut som fattas vid osäkerhet eller risk. Nedan presenteras situationer där prospektteorin inträffar.

Figur 2: Verkliga exempel på prospektteorin

Källa: Författarens egna exempel

3.1.1 Teorier kring processen att fatta ett beslut

Flertalet teorier och modeller gällande hur beslutsfattande går till i organisationer har utvecklats, De tidiga teorierna kring beslutsfattande innehöll specifika faser där en beslutsprocess bestod av att dessa faser genomgicks i en sekventiell ordning för att sedan mynna ut i ett beslut. (Lunneryd, Göransson & Öhlmer 2000) Andra forskare har efter att dessa modeller tagits fram instämt med att ett beslut fattas genom att beslutsfattaren följer vissa specifika faser. Däremot har vissa forskare argumenterat för att faserna vid beslutsfattande inte följs i en sekventiell linjär ordning utan att beslutsfattaren pendlar mellan faserna cirkulärt. Ett exempel är Mintzberg, Raisinghani och Théorêt (1976) som har tagit fram en beslutsmodell där de menar att det finns tre huvudelement i en beslutsprocess; identifikation, utveckling och val. Inom var av de tre huvudelement av processen finns även del-element. En beslutsfattare följer således dessa huvudfaser men beslutsfattaren kan pendla mellan faserna fram och tillbaka innan ett beslut fattas.

Denna modell innebär att fasen identifikation innefattar två del-element; upptäckande av beslut och diagnos. I upptäckande av beslut finns först en skillnad i av vad som finns och vad som önskas; här växer behovet av ett beslut fram. Därför sker en process där möjligheter och problem analyseras och sätter igång en beslutsprocess för att en lösning ska kunna hittas som ligger till grund för ett beslut. Diagnos handlar om att använda olika källor för att klargöra det problem eller önskan som finns som ligger till grund för beslutet.

Nästa huvudelement är utvecklingsfasen som Mintzberg et al. (1976) kallar "hjärtat av beslutsprocessen" då det är här lösningen på problemet eller den nya önskan växer fram. Denna fas

består av två del-element vilka är söka och design. Att söka handlar om att leta efter färdiga lösningar på problemet eller möjligheten, exempelvis genom att en individ sitter på denna kunskap tillfrågas om hjälp eller att aktivt inom organisationen letar efter lösningen. Design handlar om att individer får designa en lösning på problemet, antingen helt från början eller genom att modifiera färdiga lösningar. Det sista huvudelementet innebär att beslutsfattaren väljer lösning som gör att det som ämnas uppnås i organisationen genom beslutet faktiskt nås. Denna fas består av tre del-element; stämma av, utvärdera val och befullmäktigande. Stämma av innebär att alla lösningar som ses som aktuella för det aktuella problemet stäms av mot varandra och de lösningar som vid en generell överblick inte känns passande som lösning elimineras. I elementet utvärdera val är det de sista lösningar som anses vara aktuella som analyseras och utvärderas mot varandra och sedan sker det slutgiltiga valet av lösning. När det slutgiltiga valet har valts stäms detta av med personal högre upp i hierarkin för att få ett godkännande. (Mintzberg et al, 1976)

Vad Mintzberg et al. (1976) menar med denna modell är just att en beslutsprocess inte sker i linjär ordning, utan den är snarare cirkulär. Beslutsfattare cirkulerar mellan huvudelementen och del-elementen till dess att det uppfattas att en optimal lösning arbetats fram och beslut fattas. Information flödar genom hela beslutsprocessen och adderas hela tiden vilket ger en djupare förståelse för problemet. Är det så att ingen optimal lösning hittas genom processen, då går beslutsfattaren tillbaka till första fasen och börjar på nytt alternativt väljer att inte fatta beslut alls utan fortsätter på liknande sätt som innan beslutsprocessen sattes igång

3.1.2 Beslutsfattande i svenska lantbruksföretag

Hur beslutsfattande och beslutsprocesser går till specifikt i lantbruksföretag har Brehmer, Olson & Öhlmér (1998) och Lunneryd et al (2000) undersökt och kommit fram till en modell över beslutsfattande. Genom fallstudier där lantbruksföretag har deltagit har beslutsprocessen i dessa företag närmare analyserats och forskarna har kommit fram till att beslutsprocessen innehåller en serie steg, i likhet med vad andra forskare inom beslutsteori också konstaterat. Från studien konstateras det att ett lantbruksföretags beslutsprocess innehåller fyra faser; 1) upptäckt av problem 2) definition av problem 3) analys och val av lösning 4) implementering.

Figur 3: Beslutsprocess i lantbruksföretag

Källa: Lunneryd et al. 2000, illustration av författaren

Fas 1: Upptäckt av problem

En beslutsprocess startar genom att lantbrukaren uppfattar och upptäcker att det finns ett glapp mellan vad som önskas av individen och vad som faktiskt finns i företaget; här uppstår ett problem inom företaget. Problemet kan bestå av att lantbrukaren saknar något den önskar ha, att lantbrukaren ser att det finns nya möjligheter som går att tillskansa sig eller att det har hänt något i den yttre miljön som gör att lantbrukaren behöver ta ställning till ett nytt beslut. Det som önskas av lantbrukaren är grundat i individens värderingar eller mål gällande lantbruksföretaget och i detta upptäcks ett problem eller otillfredsställt behov. (Lunneryd et al. 2000) Det är extern och intern information som gör att lantbrukaren upptäcker problemet eller en ny möjlighet inom företaget och därigenom växer en vilja att tillfredsställa dessa målbilder, där en beslutsprocess inleds för att tillfredsställa individens önsknings, behov och värderingar. (Brehmer et al. 1998).

Fas 2: Definition av problemet

Nästa steg i beslutsprocessen utgörs av att problemet definieras. Denna fas handlar om att problemet specificeras på djupet där olika alternativ för att lösa problemet, och de konsekvenser som kommer med alternativet, identifieras. (Brehmer et al. 1998). Information om problemet och information om de olika alternativen erhålls genom kunskap som lantbrukaren redan besitter och

kan kompletteras genom yttre källor, så som rådgivare, kollegor eller nedskrivna information om ämnet. Problemet analyseras av lantbrukaren och eventuella lösningar som kan vara aktuella för det specifika problemet utvärderas i förhållande till individens normer, värderingar och mål med lantbruksföretaget. Denna fas undersöktes närmare genom en kvantitativ studie och det framkom att i denna fas hör graden av motivation hos lantbrukaren att finna information om alternativa lösningar om ihop med den grad den uppfattar att det finns ett problem som ska lösas. Ju större problemet upplevs, desto mer tid och kreativitet läggs på att samla information om problemet och om vilka lösningar som kan tänkas finnas. Det sågs även att lantbrukare som använde sig av informationskällor med mer detaljerad information, så som rådgivare eller personer i deras nätverk med stor kunskap, fick tydligare och starkare kunskap kring vad problemet innebar och även djupare kunskap om de alternativ av eventuella lösningar som fanns. (Lunneryd et al. 2000)

Fas 3: Analys och val av alternativ

Efter att lantbrukaren har definierat problemet såg forskarna att nästa fas som följer är fasen där problemet och alternativen för att lösa problemet analyseras och därefter sker ett val av ett alternativ vilket är det alternativ som ska implementeras för att lösa problemet. Här sker därför en djupare informationssökning om de alternativ som ses som aktuella för problemet. Varje alternativ planeras och utvärderas i detalj, konsekvenserna av alternativen analyseras och sedan värderas alternativen mot varandra. När detta är gjort väljs det alternativ som uppfattas som mest gynnsamt för lantbruksföretaget när det gäller att lösa problemet. Detta alternativ presenteras ofta för någon lantbrukaren anser besitta stor kunskap och detta för att få en andra åsikt om det valda alternativet är det rätta. (Lunneryd 2000) Denna fas kan återkopplas till nyttoteorin (Simon 1955) som presenteras tidigare där det alternativ som väljs är det som ska ge den största nyttan för organisationen. Det kan även sammankopplas med vad Simon (1986) säger om människans begränsade rationalitet vilket gör att det inte alla gånger är det alternativ med störst nytta som väljs.

När alternativ analyseras för att sedan mynna ut i att ett val ska väljas är det inte endast människans begränsade rationalitet som påverkar vilket av alternativen som väljs; här påpekar Lunneryd et al. (2000) att upplevd osäkerhet och risk påverkar hur rationellt beslutsfattandet är. Om en lantbrukare inte kan förutsäga utfallet av ett alternativ på lösning till problemet finns en osäkerhet och den upplevda sannolikheten och säkerheten av ett visst utfall påverkar då det beslut som väljs. Risk uppstår om det är så att utfallet av ett alternativ kan skada och ha negativ påverkan på individen som tar beslutet och den organisation det tas inom. Risk innebär inte endast negativa aspekter av ett beslut utan kan även leda till att den ger ökade positiva aspekter av ett beslut som inte kalkylerats med sedan innan.

Fas 4: Implementering

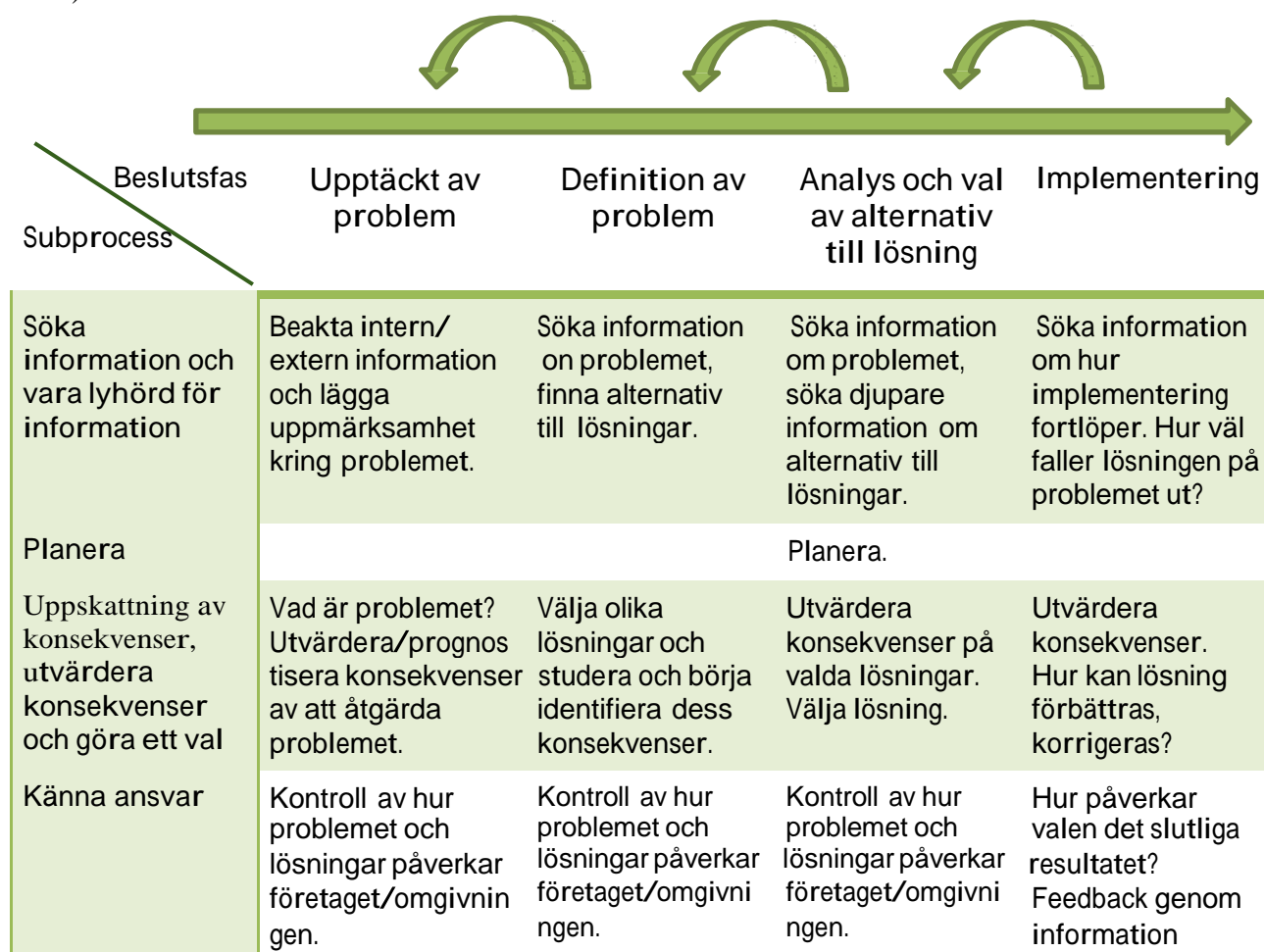
När ett alternativ i den tredje fasen är valt sker implementeringen av det valda alternativet. Detta görs genom nödvändiga aktiviteter som koordinerar det valda beslutet med andra delar av verksamheten för att få det att passa in. Lantbrukaren som tagit beslutet kontrollerar att implementeringen sker så som planerat samt observerar utfallet och analyserar sedan hur väl implementeringen faller ut. Utfallet av det givna beslutet jämförs därför med vad som ämnades åstadkommas från bakgrunden till varför beslutet togs.

Brehmer et al. (1998) upptäckte vid deras analys av beslutsprocesser i lantbruksföretag att beslutsprocessen inte sker i en linjär ordning där faserna passeras en i taget utan att en lantbrukare ofta pendlar mellan faserna i likhet med vad Mintzberg et al. (1976) konstaterat genom sin beslutsmodell. Brehmer et al. (1998) såg att genom varje fas av beslutsprocessen erhöll lantbrukaren en djupare förståelse av problemet och de olika alternativ som kommer med det eventuellt valda beslutet. Genom att pendla mellan faserna, inhämta information och analysera denna, kom lantbrukaren till slut fram till ett beslut där ett av valen väljs och lantbrukaren tar därigenom ett slutgiltigt beslut. Vad som ytterligare kom fram av studien av Brehmer et al. (1998) var att de såg att till varje fas av beslutsprocessen kompletterades dessa med fyra subprocesser.

Faserna av en beslutsprocess presenteras på nästa sida i en matrix där subprocesserna är inkluderade och där det visas hur subprocesserna påverkar varje fas av beslutsprocessen.

Den första subprocessen vid beslutsfattande innebär informationssökning om det uppfattade problemet. Informationssökningen som sker är dels intern men även externt och handlar främst om att tillskansa sig tillräckligt med information om problemet och dess alternativ för att sedan kunna ta ett adekvat beslut om vilket som är det mesta optimala valet som ska väljas. Med informationsinsamlingen jämförs de olika beslutsalternativen och konsekvenserna av dem och ligger därför till grund för vilket beslut som väljs. Den information som samlas in och används i de olika faserna av beslutsprocessen anses vara beroende av vilken information som finns tillgänglig, hur mycket tid lantbrukaren lägger på att finna information och hur mycket information som samlas upp av lantbrukaren. Vad som även sågs här var att den uppfattade osäkerheten kring vilket beslut att ta var beroende av uppfattningen av hur trovärdig informationskällan var, den uttalade osäkerheten kring ett alternativ samt hur väl den inhämtade informationen samstämde med annan information om ämnet. (Lunneryd et al. 2000)

Subprocessen planera innebär att alternativen för lösning av problemet planeras; antingen mentalt i lantbrukarens huvud eller genom nedskrivna dokument. Denna planering som utmynnar i en plan modifieras ständigt genom att lantbrukaren erhåller ny information som adderas till den tillgängliga planen och när detta gjordes upplevde lantbrukarna att de fick större tillit och självförtroende i den aktuella planen. Ibland använder lantbrukarna färdiga planer som justeras till att passa deras situation, exempelvis en budget där den specifika gårdens siffror kunde sättas in. (Lunneryd et al. 2000)

Figur 4: Modell över beslutsprocess där subprocesserna är inkluderade

Källa: Lunneryd, Göransson & Öhlmér 2000, illustration av författaren

Vid subprocessen uppskattning av konsekvenser och utvärdering av dessa handlar detta om att använda insamlad information om problemet, om alternativ till lösning av problemet och analysera vilka konsekvenser som kommer med dessa. Här sker en informationssökning genom flera olika medier så som artiklar eller informationsblad om den specifika situationen, genom diskussioner med rådgivare eller personer i nätverket eller informationsseminarier. Alternativen och dess konsekvenser utvärderas i jämförelse med hur väl de kommer uppnå det som önskas i och med det upplevda problemet. Det sågs att lösningarna kunde sättas i relation med eventuell lönsamhet, investeringar, risk eller om lösningen kommer innebära merjobb. I den tredje beslutsfasen sker även val av den lösning som anses vara mest optimal det inkluderas inom denna subprocess. (Lunneryd et al. 2000)

Under varje fas finns en ansvarsaspekt vilket är den fjärde subprocessen. Det framkom genom studierna att under varje fas av beslutsprocessen jämförde lantbrukaren valen och dess konsekvenser med vad någon person i lantbrukarens närhet hade för åsikter om de givna valen när det gäller ansvarsaspekter. Det kunde vara exempelvis vara familjemedlemmar, andra i samma branch eller rådgivare där det resonades kring ansvar kring det givna valet och dess konsekvenser. (Lunneryd et al. 2000)

3.1.3 Kognitiv dissonans

Festinger (1957), som myntade uttrycket kognitiv dissonans, menar att detta är en känsla vilken uppstår när en person upplever en avsaknad av överensstämmelse mellan en uppfattning, beslut eller attityd som en person gör och vad denne faktiskt vill göra. Då uppstår en olustig känsla inom individen, dissonans, och denna försöker individen göra sig av med genom att förändra uppfattning eller beteende så att den överensstämmer med vad individen gör. Festinger beskriver att det finns olika sätt att reducera dissonans. Ett sätt är genom att anamma och aktivt uppsöka information som stödjer det beteende individen själv utövar för att på så vis bli övertygad om att sättet är det rätta. Ett annat sätt att reducera dissonans är genom att ändra attityd. Här sker alltså en attitydförändring gentemot ett skeende så att det stämmer överens, och är konsekvent, med det beteende individen själv utövar.

3.2 Att ställa om till ekologisk produktion

I detta avsnitt presenteras hur omställningen i praktiken går till när beslutet väl är fattat av lantbrukaren och ska implementeras. För att en lantbrukare ska få sälja och marknadsföra sina produkter som ekologiskt certifierad krävs att gården genomgår en omställningsprocess där produktionen skiftas från konventionella principer till ekologiska principer. Initiering av en omställning startar genom att lantbrukaren först inleder ett samarbete med något företag den kan sälja sina produkter till, exempelvis att ett mejeri kan hämta och förädla den ekologiska mjölken, att det finns ett äggpackeri som kan ta hand om äggen eller att det finns ett slakteri som kan ta hand om grisköttet. Därefter startar omställningsperioden när lantbrukaren måste anmäla till ett oberoende kontrollorgan att företaget ska ställa om till ekologisk produktion. (Jordbruksverket 2010) I Sverige finns tre oberoende kontrollorgan; SMAK, Kiwa och HS Certifiering. Att lantbrukaren certifierar produktionen gynnar lantbrukaren på så vis att lantbrukaren dels får sälja produkterna som ekologiska men att det även ger lantbruksföretaget möjlighet att ta del av de statliga stöd som finns att tillgå vid ekologisk produktion. Lantbrukaren skriver sedan under ett avtal med ett kontrollorgan där denna åtar sig att omställningen kommer följa de regler som finns gällande omställningsperioden, hur ekologisk produktion enligt lag ska utföras och att lantbrukaren måste ta emot kontrollbesök. I gengäld får lantbrukaren sälja produkterna som ekologiska. Under omställningsperioden produceras livsmedlet genom ekologiska principer men får inte säljas som ekologiskt certifierad förrän omställningsperioden passerats. (Jordbruksverket 2015)

Det finns olika versioner av certifiering av en lantbrukares ekologiska produktion i Sverige. Den generella certifiering utgår utifrån ett reglemente bestämt av Europeiska Unionen och kallas EU-märkning och då blir lantbruket EU-certifierat. Ytterligare finns KRAV-certifiering som skiljer sig

mot den EU-certifieringen. (Jordbruksverket 2015) KRAV-organisationen växte fram då konsumenter och handeln önskade en enhetlig märkning då det fanns flertalet olika ekologiska märkningar (KRAV 2015) och denna organisation anses ha striktare regler gällande ekologisk produktion. Certifieringen för att blir KRAV-märkt sker även det genom att ett oberoende kontrollorgan som godkänner lantbrukets aktiviteter utifrån KRAV-reglementet och kontrollbesök görs minst en gång per år för att säkerställa att lantbruken följer reglerna. (Jordbruksverket 2015)

3.3 Hållbar utveckling inom jordbruket

Diskussioner om hållbarhet och mänsklig påverkan på miljön har förts under den senare delen av 1900-talet fram till idag tillsammans med diskussioner kring människans rätt till en välmående miljö. FN och Bruntlandkommissionen fastslog hållbar utveckling som följande mening; ”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers behov.” (UNWCED, 1987). Vid ett FN-möte i Rio 1992 expanderades hållbarhetsbegreppet med att innefatta tre dimensioner som samtliga ska vara uppfyllda och ömsesidigt stödja varandra för att en hållbar utveckling ska ske. Dessa dimensioner är ekonomisk hållbarhet, social hållbarhet och ekologisk hållbarhet. Sveriges arbete med en hållbar utveckling och produktion grundar sig i ett globalt ramverk som fastslogs vid världstoppmötet i Rio 1992 där var land åtog sig att arbeta för en hållbar produktion. (United Nations 1992) Inom den svenska regeringen återfinns begreppet och poängterar att en hållbar utveckling ska ske gällande miljö, ekonomi och människorna i samhället. Här inkluderas även ett hållbart jordbruk. (Miljö- och energidepartementet 2015) För att hållbarhet inom ett jordbrukssystem ska uppfyllas innebär det att den ekonomiska tillväxten inte ska ske på bekostnad av miljömässiga aspekter och att de människor som befinner sig inom ett system ska behandlas rättvist och ha en adekvat livssituation. (Jakobsson 2012) För att kunna utvärdera hur hållbart ett jordbrukssystem är används ofta indikatorer med olika typer av önskad måluppfyllelse, exempelvis är de svenska miljömålen en typ av indikator för att mäta den miljömässiga hållbarheten. (Jordbruksverket et al., 2012)

3.3.1 Ekologisk hållbarhet

All jordbruksproduktion har en påverkan på naturen och miljön och denna påverkan går inte att bortse ifrån då förutsättningarna för att uppnå ett socialt och ekonomiskt hållbart jordbruk grundar sig i att naturen först ger förutsättningar för fortsatt jordbruksproduktion. (Jordbruksverket et al., 2012) Vi människor erhåller så kallade ekosystemtjänster från naturen så som rent grundvatten, trämaterial genom skogar, syre genom fotosyntesen eller näringsrika jordar genom naturlig nedbrytning. Dock har de moderna jordbrukssystemen många gånger en negativ påverkan på dessa ekosystemtjänster och det krävs därför att en lantbrukares aktiviteter begränsar denna påverkan på miljön genom att använda sig av hållbara produktionsmetoder. Exempelvis kan överanvändning av gödsel inom lantbruket leda till övergödning i hav vilket påverkar de naturliga ekosystemen, kemiska bekämpningsmedel kan leda till förhöjda halter av gifter. Expansion av jordbruksmark tar bort naturliga habitat för djur och användning av icke-förnyelsebara energikällor ökar växthuseffekten. (Cassman et al. 2002; Jakobsson 2012). Även djurvälstånd kan inkluderas inom denna dimension där hållbara jordbrukssystem tar djurens naturliga beteende i beaktning där det ämnas skapa djurhållningssystem där djuren får leva under så naturliga förutsättningar som möjligt. Detta kan inkludera system där djuren inte utsätts för stress, de har möjlighet att utöva naturliga beteenden, slippa uppleva smärta eller och få tillgång till en så naturlig diet som möjligt. (Jakobsson, 2012)

Hur ett hållbart jordbrukssystem ser ut från den ekologiska dimensionen av hållbarhet i praktiken varierar men grundtanken är att det handlar om en balans i näringsystemet vilket innebär att optimera de yttre insatsmedel in förhållande till åtgången. Detta för att nå ekonomiska fördelar i form av så omfattande produktion som möjligt men samtidigt undvika näringsläckage i största mån. Vidare ämnas det att behålla mark- och jordkvalitén, minska mängden kemiska växtskyddsmedel för att undvika att denna utsätter människan, djur och växter för hälsorisker. Växtskyddsmedlen främjar produktionen och dess storlek genom att det håller ner ogräs och svampsjukdomar och ökar

produktionen vilket ger högre skördar som påverkar den ekonomiska hållbarheten. Detta får dock inte göras på bekostnad av hälsa och miljö utan en avvägning måste ske mot nytta och inom ekologisk produktion är växtskyddsmedel förbjudet även konstgödsel är förbjudet. Vidare inkluderas i ekologisk hållbarhet ett minskat utsläpp av växthusgaser samt en god djuromsorg. Djurskyddslag i Sverige reglerar hur djurhållningen får utövas och det kan handla om beteskra, djurtransporter eller hur utformning på staplar måste vara. (Jordbruksverket et al., 2012)

Ekologisk produktion sammankopplas ofta med ett jordbruk som ska ha hållbarhet i fokus när det gäller livsmedelsproduktion där det fokuseras på ett långsiktigt hållbart sätt att producera grödor (Jordbruksverket 2014) och ingår även i vad som kallas som alternativt jordbruk som särskiljs från det konventionella lantbruket. Inom alternativt jordbruk, vilket är andra former av så kallade hållbara jordbrukssystem, inkluderas former av lantbruk som agroekologi, biodynamiskt jordbruk eller permakultur. (Hansen 1996) Det finns vissa kritiska ståndpunkter mot ekologisk produktion som ett alternativ för att producera livsmedel på hållbart sätt. En debatt sker där exempelvis vissa forskare menar att de minskade skördarna i ekologisk produktion föranleder till att mer areal behöver avsättas till livsmedelsproduktion vilket exempelvis skulle kunna leda till ökad avskogning. Forskarna menar även att utsläppen i form av näringsförluster från ekologisk produktion som exempelvis kan skapa övergödning är lika stora som vid konventionellt. De konventionella skördarna är dessutom större vilket gör att mer koldioxid kan bindas i dessa växter och på så vis minska utsläppet av växthusgaser. Dessa forskare menar att istället för att avsätta stora resurser i form av bidrag till ekologisk produktion skulle dessa resurser läggas på att utveckla det konventionella lantbruket (Andersson et al. 2014).

3.3.2 Ekonomisk hållbarhet

Ekonomisk hållbarhet handlar om att allokera så få resurser som möjligt men samtidigt få största möjliga nytta av dessa resurser givet att inte leder till en degraderad natur eller social ojämlikhet. Det finns två aspekter av ekonomisk hållbarhet; ekonomisk hållbarhet på gårdsnivå och ekonomisk hållbarhet på samhällsnivå. (Jakobsson 2012)

På samhällsnivå handlar ekonomisk hållbarhet att främja att ekonomisk tillväxt och utveckling men där det inte sker på bekostnad av miljö eller människorna i samhället. Det talas om marknadsmisslyckade där värdet av ekosystemtjänster inte inkluderas inom den fria marknadsekonomin; ingen optimal resursanvändning sker. Detta gör att det sker en ekonomisk tillväxt men på bekostnad av miljön och då sker heller ingen hållbar utveckling. Detta marknadsmisslyckande kan då korrigeras med olika samhällsinstrument så som skatter eller lagar som då korrigerar så att en ekonomiskt hållbar tillväxt kan ske men inte på bekostnad av miljön. Det som eftersträvas är därför en så hög jordbruksproduktion som möjligt men med så få resurser som möjligt; den höga jordbruksproduktionen gynnar samhällsekonomin och en genom att optimera resursanvändningen sker ingen onödig miljökostnad. (Jakobsson 2012).

På gårdsnivå handlar ekonomisk hållbarhet om konkurrenskraft, lönsamhet, storlek på kostnader och inkomster, marknadsutveckling och den ekonomiska stabiliteten inom lantbruksföretag och hur denna utvecklas framåt i tiden. Lönsamheten i ett lantbruksföretag påverkas av flertalet faktorer. Det kan handla om hur konjunkturen i ekonomin förändras mellan tidsperioder och den påverkan den har på lantbruksföretagets ekonomi. Vidare inkluderas jordbrukspolitiken med dess olika stöd en lantbrukare kan erhålla så som gårdsstöd, investeringsstöd eller miljöersättningar för viss produktion. Företagets struktur och storlek påverkar lönsamheten där förändringar inom denna påverkar inkomster och konkurrenskraften. (Jordbruksverket et al., 2012) Lönsamheten påverkas även av relationen av input och vad som kommer ut av denna input. Ju mer en lantbrukare kan optimera vad som sätts in i ett jordbrukssystem, exempelvis foder, gödsel av grödor, mängd bevattning etcetera kan denna input optimeras och på så vis öka lönsamheten då inga resurser gå till spillo. Lönsamheten kan även påverkas genom Kooperation med andra lantbrukare i närheten där lantbrukarna kan utbyta tjänster med varandra. (Jakobsson 2012)

3.3.3 Social hållbarhet

En grund i ett hållbart jordbrukssystem består i lantbrukaren själv då det är lantbrukaren som tar besluten inom systemet. (Ljung & Nordström Källström 2005) Den sociala delen av ett hållbart lantbrukssystem handlar hur en lantbrukare påverkar, men även påverkas av samhället. (Jakobsson 2012) I rapporter från Jordbruksverket et al. (2012) definieras sociala delen av ett hållbart lantbruk om individen själv, relationerna mellan individer, samhällets påverkan på lantbruket och lantbrukets påverkan på samhället. När det gäller individen själv och hållbarhet handlar det om hur arbetsförhållandena ser ut, exempelvis anställningstrygghet, tidspress eller risk för skador. Vidare innefattar det tillfredsställes med arbetsuppgifter, möjlighet att dela ansvar med någon, hur säkra arbetsförhållanden är, hur den ekonomiska lönsamheten uppfattas eller hur framtidsstron med det lantbrukaren gör uppfattas. (Jordbruksverket et al., 2012) Relationerna mellan individer handlar om kvalitén på lantbrukarens relationer med grannar, andra lantbrukare eller hur samhället i stort ser på en lantbrukares aktiviteter. Att konsumenter i samhället har förtroende för en lantbrukares produkter är viktigt för den enskilde lantbrukaren och i en studie av Ljung och Nordström Källström (2005) visades det just på att många lantbrukare uppfattar att samhället har en liten uppskattning på vad en lantbrukare producerar vilket påverkar en lantbrukares motivation och livskvalité. Samhällets påverkan på lantbruket handlar om den lantbrukspolitik som förs och de regler som bestämts vilket båda påverkar en lantbrukares vardag. Lantbrukare uppfattar att byråkratin vid vissa tillfällen upplevs påfrestande och förändringar i lantbruksprogram eller certifieringssystem ger en osäkerhet i vardagen. (Jordbruksverket et al. 2012) Det kan vidare handla om förlorade landarealer när staten bestämmer att köpa upp mark för nybyggnationer av vägar eller bostadsområden. Lantbrukets sociala påverkan på samhället kan handla om landsbygdsutveckling där en lantbrukares aktiviteter ger förutsättningar för ökad sysselsättning och en levande landsbygd eller att en lantbrukares val av vad som produceras påverkar vad samhället, det vill säga konsumenter, har för tillgång på livsmedel (Jakobsson 2012)

3.4 Litteraturstudie gällande motiv och hinder för en omställning till ekologisk produktion

3.4.1 Motiv för beslutsfattande att ställa om till ekologisk produktion

Tidiga studier från 70-talet visade på att lantbruk som ställde om från konventionell produktion till ekologisk produktion motiverades att ta beslutet då det fanns problem i de konventionella produktionssystemen, exempelvis genom att konventionella jordbrukssystem ansågs ge en degradering av kvalitén i jorden. Flertalet senare studier har undersökt vad som motiverar en konventionell lantbrukare att ta beslutet om omställning och Padel (2001) har presenterat fyra kategorier av motiv för en omställning sammanställt från olika studier. Vad som framkommer är att det finns flertalet olika motiv för omställning som spänner sig inom olika områden av livsmedelsproduktion som påverkar en lantbrukare.

Figur 5: Motiv för att ställa om till ekologisk produktion

Källa: Padel 2001, illustration av författaren

De ekonomiska motiven till omställning handlar om att lantbrukare motiveras till en omställning då det uppfattas ge finansiella fördelar genom ökad lönsamhet i den ekologiska produktionen i jämförelse med konventionell produktion. Att ställa om ses även som ett sätt att säkra framtiden av gården ekonomiskt och att genom denna produktionsinriktning få en annan plats på marknaden där produkterna exempelvis kan säljas för högre priser. Högre djurvälstånd och att ekologiska tekniker anses bibehålla en högre kvalitet i jorden och marken är ytterligare skäl. Personliga motiv till att ställa om består delvis av den personliga hälsan för lantbrukaren själv och/eller familjen där ekologiska tekniker utesluter kemikalier som upplevs vara hälsoskadliga samt ergonomiska skäl där en omställning anses föranleda till bättre ergonomisk arbetsmiljö. Miljöaspekter anses ytterligare som skäl men även att ekologisk produktion anses ge en högre kvalitet på de producerade livsmedlen. Vad som även ses som skäl är filosofiska motiv där lantbrukare som ställer om ser ekologisk produktion som en livsfilosofi som passar den egna personen.

3.4.2 Internationella studier gällande motiv för beslutsfattande att omställning till ekologisk produktion

En studie gjord i Nya Zeeland där Kiviodlare deltog undersökte vilka faktorer som verkade som motiverande för lantbrukarna att ta beslutet att ställa om till ekologisk produktion. Studien visade, precis som Padel (2001), på att flertalet faktorer verkade som motiverande. Det fanns dels ekonomiska motiv där en förväntad högre lönsamhet motiverade till omställning av produktionen där vissa av lantbrukare angav att om lönsamheten skulle minska i deras ekologiska odling skulle de överväga att gå tillbaka till konventionell produktion igen då det var ekonomiska skäl som var styrande för produktionsinriktningen. Den personliga hälsan var ett där konventionell produktion med växtskyddsmedel uppfattades som något som kunde påverka hälsan negativt. Ytterligare skäl var filosofiska aspekter av ekologisk produktion där denna teknik ansågs vara ett miljövänligt sätt att producera livsmedel på som låg närmare den egna personen hos vissa av de deltagande lantbrukarna. Kvalitén på livsmedlet omnämndes som skäl för omställning där det önskades odla ekologiskt då det innebär avsaknad av kemikalier i livsmedlen vilket uppfattades ge livsmedel av högre kvalitet. Även produktionsrelaterade motiv nämndes så som att det fanns grundläggande produktionsproblem i konventionella odlingar, ett missnöje med att tvingas använda kemikalier eller oro för en framtida bristande jordkvalitet när konventionella metoder användes. Vad som även framkom i denna studie var att det urskiljdes två grupper av lantbrukare som tagit beslutet att inte ställa om till ekologisk produktion. Det var dels lantbrukarna som inte övervägde att ställa om då deras konventionella lantbruksföretag var ekonomiskt välfungerande och lönsamma. Den andra gruppen var de konventionella lantbrukare som övervägt en omställning men som ansett att det inte skulle vara ekonomisk hållbart eller tekniskt möjligt och fortsatte därför med konventionell produktion. Författarens egen slutsats från studien var att för att främja att fler lantbrukare ställer om till ekologisk produktion ska staten utveckla strategier för omställning exempelvis arbeta för att ändra attityder om ekologisk produktion hos konventionella lantbrukare, utveckla och förbättra ekologiska tekniker samt utveckla någon form av finansiella fördelar när en lantbrukare producerar ekologiska livsmedel. (Fairweather 1999)

En liknande studie genomfördes i Canada där ekologiska grönsaks- och mjölkproducenter deltog och motiv till beslut för omställning undersöktes genom en kvantitativ studie där lantbrukarna fick ranka tjugofem, av forskarna förutbestämda, faktorer som kunde verka motiverande för omställning. Denna studie fann liknande resultat som Padel (2001) och Fairweather (1999) men vad som kunde urskiljas var dock att ekonomiska aspekter inte hade lika stor betydelse bland dessa lantbrukare som visats vid andra studier. Den största motivtorn var miljömässiga skäl så som att ekologiska tekniker upplevdes mer miljövänligt mot naturen eller att denna teknik ansågs bibehålla och öka jord- och markkvalitén. Efter miljöskäl var den personliga hälsan ett stort skäl för beslut där risken att arbeta med kemikalier samt risken för familjens hälsa var starka skäl för omställning. Personliga skäl urskiljdes också ur studien. Dessa var att ekologisk produktion var den filosofin som låg närmast hjärtat, ekologisk produktion var i samklang med etiska övervägande, denna typ av

teknik av lantbruksproduktion gav mer personlig tillfredsställelse än konventionell, att den gav högre djurvälstånd och att den upplevdes leda till högre konsumenthälsa. Först efter dessa faktorer kom ekonomiska aspekter så som att ekologisk produktion gav nya marknadsmöjligheter, gav möjlighet att sälja producerade produkter till högre pris eller att få högre lönsamhet. (Cranfield et al. 2010)

En studie från Illinois, USA, hade en annan infallsvinkel på motiv som leder till beslut att ställa om till ekologisk produktion. I denna studie undersöktes istället hur beslutsfattandet går till på ekologiska gårdar som producerar certifierat ekologiskt; både beslutet att ställa om men även beslut i dagliga händelser. Vad som framkom genom studien var att när det gäller att producera ekologiskt fanns fyra strukturer som påverkar hur ekologisk produktion uppfattas i relation till konventionell produktion och som därmed även påverkar beslutet att ställa om lantbruksföretaget. Strukturerna som påverkar beslut var förutom ekonomiska, politiska och sociala aspekter även ekologiska eller miljömässiga aspekter som konstaterades även måste inkluderas när det pratas om beslutsfattande hos ekologiska producenter. (Duram 2000)

Ur ett ekonomiskt perspektiv ansåg de deltagande i studien att ekologisk produktion gav samma eller högre inkomst som konventionella lantbruk och att det för dessa lantbruk därför var mer ekonomiskt hållbart att producera via ekologiska metoder och det motiverade till beslut att producera ekologiskt. De ansåg dock att det ur ett marknadsperspektiv fanns en instabilitet gällande ekologiska produkter men att detta vägdes upp av att produktion av ekologiska livsmedel gav en möjlighet för lantbruksföretaget att vara självständigt. Självständiga var något som de ansåg att konventionella lantbruk inte var då de exempelvis ansågs vara beroende av företag som säljer växtskyddsmedel eller andra liknande företag. Vad gäller politik som rör ekologisk produktion fanns en negativ bild. Studien ägde rum i USA vilket måste tas hänsyn till, men deltagarna uppfattade att jordbrukspolitiken i högre utsträckning främjade konventionella och storskaliga lantbruk vilket hade en negativ inverkan på beslutet att ställa om. De sociala strukturerna som påverkade beslutsfattande innefattade hälsoaspekter som skäl för att vilja producera ekologiskt då de deltagande lantbrukarna i studien drog en koppling mellan kemiska insatsmedel i jordbruket och negativa hälsoaspekter. Vidare upplevde lantbrukarna att det fanns en viss negativ inställning och skepticism till ekologisk produktion hos deras konventionella kollegor och i samhället i stort. Detta vägdes dock upp av deras egna tankar kring ekologisk produktion som något de ansåg vara mer miljövänligt, ekonomiskt hållbart och gav produkter av högre kvalitet vilket då verkade som skäl för att vilja producera ekologiskt och det vägde tyngre när det gäller beslut att ställa om eller producera ekologiskt än att inte göra det. Ytterligare sociala aspekter till omställning var att de deltagande ansåg att storskaliga konventionella lantbruk hade en tendens att konkurrera ut de mindre vilket de ansåg leda till en mindre levande landsbygd. Vad som mer framkom ur studien var hur lantbrukarna såg på miljöaspekter av ekologisk produktion. Lantbrukarna delade en filosofisk övertygelse kring hur lantbruket påverkade ekologiska aspekter av naturen och att detta var del i beslutet att välja att producera ekologiskt före konventionellt men att detta även påverkade beslut i de dagliga aktiviteterna på gården. (Duram 2000)

Ebbesvik et al. (2006) undersökte motiv för omställning hos norska mjölkproducenter och särskilde beslutsmotiv utifrån när de deltagande hade ställt om. 161 lantbrukare deltog och nedan stycket presenteras motiv och dess betydelse angett i procent av hur de deltagande lantbrukarna rankade faktorerna.

||
Tabell 1: Motiv för beslut om omställning
 Källa; Ebbesvik et al. 2006, illustration av författaren

Motiv till beslut för omställning	Samtliga deltagare (%)
Högre kvalitet på livsmedlet	49
Omställning ger nya utmaningar professionellt	43
Ökad mark- och jordkvalité	37
Ligger i linje med filosofiska ståndpunkter	34
Hälsoaspekter	32
Djurvälfärd	30
Lönsamhet	24
Ersättningar för ekologisk produktion	17
Naturliga förutsättningar	9
Ökad stabilitet av inkomst	3

Liknande med den studie gjord av Ebbesvik et al. (2006) som kunde särskilja ut olika motiv beroende på när omställning ägt rum framkom det i en studie gjord i England olika karaktäristiska hos lantbruksföretag beroende på om de var ekologiska eller konventionella (Burton et al. 1999). 237 lantbruksföretag deltog studien och dessa var konventionella, ekologiskt certifierade eller självutnämnda ekologiska producenter. Genom studien framkom att det fanns ett samband mellan ålder och beslut om omställning där yngre lantbrukare tenderade att ta beslut att ställa om i högre utsträckning än äldre lantbrukare. Även kön var en variabel som korrelerade med omställning där det var större sannolikhet att ett beslut om omställning ägde rum om lantbrukaren var en kvinna. Antalet personer i hushållet påverkade även sannolikheten för en omställning där fler personer i hushållet ökade chansen för beslut om omställning.

Genom en annan studie framkom olika typer av lantbrukare och dess inställning till att ställa om till ekologisk produktion. Denna studie genomfördes med syftet att undersöka motiv till beslutsfattande om omställning. Vad som framkom ur studien var inte endast motiv för omställning utan även olika typer av lantbrukare med olika inställning till omställning. Studien genomfördes genom en kvantitativ undersökning där 70 lantbrukare deltog, hälften producerade konventionellt och hälften ekologiskt. Fem typer av lantbrukare framkom genom studien som alla särskilde sig gällande motiv för att ta beslut att ställa om till ekologiskt eller inte. (Darnhofer, Freyer & Schneeberger 2005) Dessa var;

- Pragmatiskt ekologiska
- Pragmatiskt konventionella
- Ekologiskt hängiven
- Konventionellt hängiven
- Miljömedveten men inte ekologiskt certifierad

De konventionellt hängivna lantbrukarna utmärkte sig genom att de inte övervägde beslut om omställning då de hade en stark grundtanke om att ekologiskt jordbruk inte är ett mer miljövänligt eller mer hållbart sätt att producera grödor på och de ansåg heller inte att ekologiskt producerade grödor var bättre för hälsan eller av högre kvalitet. Gemensamt för denna grupp var även en tro på specialisering, storskalighet och modernisering vilket inte går hand i hand med ekologisk produktion. De pragmatiskt konventionella lantbrukarna hade ingen specifik grundtanke som var emot ekologisk produktion men såg omställning och framtida ekologisk produktion som något som gav en högre risk för lantbruksföretaget och därför var det inte värt att ta beslutet att ställa om. Denna risk kunde vara teknisk osäkerhet eller osäkerhet kring marknad och framtida prisnivåer inom den ekologiska sektorn. Det som kännetecknade denna grupp ytterligare var att en omställning fanns som en eventuell framtida möjlighet men då skulle det ge en betydande fördel för

lantbruksföretaget och risken skulle uppfattas som låg. Gruppen hängivna ekologiska var de lantbrukare som på djupet trodde på den ekologiska filosofin och där kemisk gödsel eller bekämpningsmedel ansågs som något som skulle undvikas och där det naturliga kretsloppet var i fokus och skulle ta i hänsyn till. Ekonomiska aspekter var för denna grupp inte avgörande för beslut om omställning och en omställning var aktuell trots att det eventuellt kunde innebära ekonomiskt bortfall kunde därför äga rum trots ökad risk och detta då av filosofiska skäl. Den pragmatiskt ekologiska gruppen delade inte denna grundläggande ekologiska filosofi utan beslut om en omställning handlade snarare om att det kunde vara ett sätt att säkra inkomst, exempelvis genom stöd för ekologisk produktion. Att ställa om till ekologisk produktion av inkomstskäl handlade i detta fall inte nödvändigtvis om att intäktsmaximera utan att det även gav möjligheter att få testa på nya tekniker eller tillskansa sig ny information och kunskap vilket ansågs som motiverande. (Darnhofer 2005)

Vad som kunde konstateras från denna studie var att två av grupperna, pragmatiskt ekologiska och pragmatiska konventionella, hade vägt fördelar och nackdelar gällande en omställning mot varandra och därefter tagit ställning för ett beslut. De övertygade konventionella övervägde inte ens att ställa om då de ansåg att det inte gav någon miljönytta och de övertygade ekologiska såg inte något annat sätt att producera livsmedel på än genom ekologisk teknik då detta låg i linje med deras livsfilosofi. Den sista gruppen var den miljömedvetna men inte ekologiskt certifierade lantbrukaren. Här fanns en hängivenhet till att producera grödor på ekologiskt tillvägagångssätt men dessa lantbrukare ville inte binda sig till regler och lagar som ekologisk certifiering innebar och detta för kunna minimera risk exempelvis genom att kunna använda bekämpningsmedel på grödorna om så var nödvändigt. Vad som ytterligare kunde konstateras av denna studie var att lantbrukare och dess skäl och motiv för omställning inte är homogen. Det är både yttre skäl som motiverar men även den egna inställningen till hur ekologisk och konventionell produktion uppfattas av lantbrukaren som teknik. (Darnhofer 2005)

3.4.3 Studier gällande motiv för beslut om omställning till ekologisk produktion i Sverige

Andresen och Hult (2004) genomförde en studie där sju lantbrukarfamiljer i Sverige intervjuades genom semi-strukturerade intervjuer där syftet var att undersöka motiv till beslut till omställning samt att vidare undersöka resonemanget kring för- och nackdelar kring en eventuell omställning. Fyra lantbruksföretag som vid tillfället producerade ekologisk mjölk eller som var i en omställningsprocess intervjuades samt tre lantbruksföretag som vid intervjutillfället producerade konventionell mjölk. En övergripande slutsats från denna studie var att omställningen kunde ses som en tvåstegs-process där de två delarna av processen överlappade varandra. Först inträffade den mentala processen där lantbruksföretagen internt diskuterade hur en omställning till ekologisk produktion praktiskt kunde tänkas genomföras. Dessa tankar kunde innebära tankar kring förutsättningar hos den egna gården, vilka resurser som skulle krävas och generella tankar kring ekologiskt lantbruk som teknik eller filosofi. Nästa steg i processen var den praktiska omställningen som handlade om yttre omständigheter rörande omställningsprocessen så som behov av investeringar, antalet hektar, arrendesituation, hälsa eller familjesituationen. Genom studien framkom även att denna tvåstegs-process oftast började med en specifik händelse av något slag vilken satte igång tankar på en omställningsprocess som senare kunde leda till att en praktisk omställningsprocess ägde rum.

Vad som framkom genom studien var att vad som upplevdes motiverande hos en lantbrukare för beslut till en omställning skiljde sig åt mellan lantbrukarna. Andresen och Hult (2004) kunde urskilja tre typer av mental inställning till omställning hos de deltagande lantbrukarna: flerdimensionell process, flexibel process och pionjär process. Den flerdimensionella processen kännetecknas av en lång mental omställningsprocess där dessa lantbrukare noga analyserat ekologiskt lantbruk och vägt fördelar mot nackdelar innan beslut togs och att den praktiska processen ägde rum. Att den mentala processen var lång sågs handla om att de upplevde sig ha

bristande intresse och kunskap om ekologiska tekniker men när detta ökade så ökade även motivationen att ta beslut att ställa om. Motiven till en omställning handlade här om att konsumenters efterfrågan på ekologiska produkter ökat samt ekonomiska faktorer vilket sågs gynna lantbruksföretaget om det skulle ställa om. Det som ytterligare urskiljdes som motiv var att dessa lantbrukare såg sig som kultur- och traditionsbärare av jordbruket där de upplevdes förvalta ett arv som skulle innebära en god livskvalité för dem och därför ville de förvalta jorden väl. Hos denna grupp fanns även ett miljöintresse som verkade som motivator för beslut där denna form av lantbruk ansågs vara ett hållbart sätt att producera livsmedel på.

Nästa process som urskiljdes ur studien var den flexibla processen där lantbrukarna i denna grupp inte var pionjärerna inom ekologiskt lantbruk men heller inte de sista att ställa om. Att ta beslut att ställa om och motivation för detta handlade om att anpassa sig till marknaden och konsumenters krav vilket innebar att de menade att om konsumenter efterfrågade ekologiska produkter skulle det finnas att köpa. Merpris och stöd för ekologisk produktion verkade som motiv för beslut men att beslutet att ställa om, handlade även om att det skulle vara socialt accepterat att producera grödor ekologiskt. Miljöaspekter var av vikt men vägde inte särskilt tungt och denna grupp poängterade särskilt att KRAVs certifieringsregler uppfattades som komplicerade och praktiskt svåra att följa. De deltagare i studien som genomgått en pionjär process var lantbruk med en stark övertygelse till den ekologiska tekniken och filosofin. De hade en holistisk bild av hur jordbruk och samhälle hör ihop med ett starkt miljöengagemang vilket verkade som motivation för omställning. Ekonomiska skäl var inte starka motiv där ett av lantbruksföretagen exempelvis varit KRAV-ansluten i flertalet år men ändå inte fått mervärdespris för dessa produkter. Det fanns en stark filosofisk övertygelse för ekologiskt lantbruk där de uppgav att om de skulle tvingas producera konventionellt skulle de hellre sluta med jordbruket och göra något helt annat. De uppgav även hälsoskäl där det fanns en motsättning mot att använda bekämpningsmedel. Sammanfattningsvis kan motiv till omställning från denna studien hänföras till ekonomiska skäl, filosofisk övertygelse, miljöaspekter, en förändrad kundmarknad och efterfrågan, en vilja att göra något annat men att motiven särskildes beroende på vilken process lantbrukaren tillhörde och genomgått.

Hemlin, Lockeretz och Lund (2002) genomförde en studie där svenska animalieproducerande lantbruksföretag tillfrågades om deras motiv till att ställa om till ekologisk produktion samt anledningar till att inte ställa om där liknande resultat framkom som i Padels (2001) undersökning. Undersökningen gjordes genom semi-strukturerade intervjuer och elva ekologiska lantbruksföretag, två konventionella lantbruksföretag samt två personer som arbetat på strategisk nivå med animalieproduktion i Sverige deltog. Genom intervjun framkom flertalet orsaker till varför lantbrukarna tagit beslutet att ställa om sina lantbruksföretag. Det skälet som flest av lantbrukarna nämnde som en faktor var miljömässiga aspekter där lantbrukarna hade ett intresse och var motiverade av att producera livsmedel på ett så miljövänligt sätt som möjligt. Det andra skälet som var starkt motiverande var lönsamhet. Ekonomiska aspekter var en viktig faktor för flertalet av lantbrukarna där det fanns en förhoppning om ökad lönsamhet genom att bli ekologiska producenter då de såg en marknadspotential genom ökad efterfrågan på dessa produkter. Ytterligare skäl hos dessa lantbrukare var att ekologisk produktion sågs som ett behövligt nytänk inom svenskt lantbruk. Dels då det ansågs vara ett en möjlighet att sälja produkter med hög kvalité till ett speciellt kundsegment vilket upplevdes inspirerande och att lönsamheten inom det konventionella lantbruket inte ökat trots mer avancerad teknologi och ökat användande av yttre insatsmedel. Två av lantbrukarna angav att djurvälstånd var starka skäl för omställning där ekologisk produktion av animalieprodukter ansågs ge högre livskvalité för djuren. Två av lantbrukarna angav som skäl att det var ett sätt att hålla kvar i gamla traditioner när det gäller lantbruk och att ekologisk produktion kunde vara ett sätt för småskaliga producenter att överleva på landsbygden. Också att ha personer i omgivningen som själva hade ställt om till ekologisk produktion verkade som källor till inspiration.

Två av de medverkande i studien var konventionella animalieproducenter och angav sina skäl till varför de inte hade ställt om. Den ena menade att en omställning inte hade ägt rum trots att det ansågs som ”det rätta sättet att producera livsmedel”. Skälen som angavs var att det inte ansågs vara

någon ekonomisk vinning att ställa om då själva processen var kostsam, det skulle innebära en mindre djurbesättning samt att den byråkratiska proceduren som kommer med en ekologisk certifiering skulle bli för arbetsam. Den andra lantbrukaren hade ställt om sin växtodling men inte animalieproduktionen på grund utav att det ansågs vara för mycket jobb i förhållande till ekonomisk vinning, praktiska omständigheter gällande grisproduktion som ansågs motverka samt på grund utav att lantbrukaren inte trodde på grundtanken i det ekologiska konceptet. (Hemlin et al. 2002)

3.4.4 Hinder för beslutsfattande att ställa om till ekologisk produktion

Flertalet studier har undersökt vad som kan ligga till grund för att konventionella lantbrukare avstår att ta beslutet att ställa om till ekologisk produktion exempelvis då det finns hinder som upplevs för stora för att det ska upplevas vara lönt. En studie innebar att Kanadensiska mjölk- och grönsaksproducenter som producerade ekologiskt, alternativ var under en omställningsprocess, fick beskriva sin syn på hinder och problem med en omställningsprocess samt problem vid själva produktionen av ekologiska livsmedel. Studien gick till som så att de deltagande lantbrukarna fick rangordna vad de ansåg vara problem med ekologisk produktion. De tjugo högst rankade skälen för att lantbrukarna skulle avstå beslut presenteras i nedanstående figur. Siffrorna vid var skäl innebär medelvärde på hur stort lantbrukarna totalt ansåg det specifika problemet var vid beslut om omställning. Lantbrukarna fick rangordna från 1 (litet problem) till 5 (stort problem). (Cranfield et al. 2010)

Ekonomi/marknad		Institutionella	
Makt från stora matkedjor hindrar	4.07	Avsaknad stöd från staten	4.08
Importkonkurrens	3.99	För få/för små bidrag	3.87
Lågt stöd från marknadsföringsbyråer	3.93	Ingen strategi för ekologisk produktion	3.58
Svårt att få produkter marknadsförda	3.78	Lagar hindrar en omställning	3.45
Konsumenter ser ej värdet	3.7	Staten upplevs ha negativ syn på ekologisk produktion	3.36
Ökade kostnader vid omställningsprocess	3.67		
Konventionellt pris under omställningsprocess	3.65		
Dålig infrastruktur i ekologisk industri	3.61		
Ökade kostnader att producera ekologiskt	3.48		
Ökade marknadsföringskostnader	3.44		
Svårigheter att marknadsföra produkter	3.34		
Miljö		Socialt	
Svårare hantera ogräs	3.96	Ökad arbetsbelastning	3.89
		Lång lärandeprocess	3.45
		Negativ syn från andra lantbrukare	3.32

Figur 6: Hinder för omställning

Källa: Cranfield et al. 2010, illustration av författaren

En ny synvinkel på varför lantbrukare avstår att ta beslutet att ställa om till ekologisk produktion behandlas i en artikel av Wheeler (2008). Här har personer som arbetar med lantbruk som profession tillfrågats om deras syn på varför lantbrukare väljer att stå över beslut om en omställning. Studien genomfördes i Australien med personer som arbetade som lantbruksrådgivare, som forskare inom lantbruksområdet eller som arbetade med att undervisa lantbrukskurser på universitet. Vad som framkom gällande vad som ansågs kunna vara hinder fanns inom fyra områden; en bristande marknad, behov av information och stöd från staten, problem rörande gårdens förutsättningar samt en bristande acceptans av andra lantbrukare.

När det gäller marknaden ansågs det att efterfrågan var en anledning de deltagande såg som anledning att lantbrukare väljer att avstå en omställning. Detta dels då konsumenten inte ansågs vara villig att betala ett merpris för de ekologiska varorna tillsammans med att det ansågs finnas en för liten marknad för ekologiska produkter. Konsumenten ansågs dessutom besitta för lite kunskap

om värdet av ekologiska varor. Nästa anledning för att avstå beslut var att de deltagande i studien ansåg att det fanns informationsbrist gällande ekologisk produktion. De menade att det fanns ett stort behov av ytterligare information om hur en omställning går till som kan spridas till lantbrukare som går i tankar om omställning. Det togs upp att det kunde vara information kring vilka tekniker som kan användas vid ekologisk produktion eller att det helt enkelt fanns en avsaknad av forskning kring ekologisk produktion samt processen att ställa om. Denna informationsbrist sågs som ett skäl som kunde få lantbrukare att tveka kring omställning och mer information ansågs då kunna vara en faktor för att främja fler lantbrukare att ställa om. Det ansågs även finnas ett behov av försöksgårdar eller gårdar som kunde demonstrera och visa hur ekologisk produktion visuellt går till i praktiken. Till dessa informationsproblem kopplades även statens inverkan. De deltagande i studien menade att det krävs ett en stark statlig inverkan för att få lantbrukare att vilja ställa om, exempelvis genom fler och större stöd. (Wheeler 2008)

Ytterligare nämndes den egna gårdens förutsättningar som något som påverkar beslutet om omställning. Exempelvis ansåg de deltagande att ekologisk produktion var mindre lönsamt än konventionell produktion, var utsatt för högre risk genom exempelvis ogräs eller växtsjukdomar, högre kostnader inom produktionen, mindre skördar eller att gården inte hade tillräckligt med mark för ekologisk produktion. Den sista faktorn för att ett beslut inte äger rum är lantbrukaren själv och dess inställning till ekologisk produktion. De deltagande i studien ansåg att det delvis finns en negativ inställning hos lantbrukare när det gäller ekologisk produktion. Det kan dels vara den enskilda lantbrukaren som inte vill ställa om av olika skäl eller lantbrukare som vill ställa om men som känner att det finns en negativitet hos andra lantbrukare när det gäller bilden av ekologisk produktion. Det ansågs även att ekologiska organisationer kunde ha en negativ inverkan på beslut då de kunde anses vara slutna sällskap som bara såg till de ena medlemmarna eller att de hade svåra regler gällande certifiering som verkade som avskräckand för lantbrukare att sätta sig in i. (Wheeler 2008).

Som beskrevs i studien av Wheeler (2008) finns en uppfattning om att ekologisk produktion är mindre lönsamt än konventionell produktion vilket kan vara en faktor som gör att konventionella lantbrukare inte tar beslutet att ställa om sitt lantbruksföretag. Detta stöds av en studie gjord i USA där det framkom att ekologiska lantbrukare har signifikant lägre hushållsinkomst än konventionella lantbrukare, detta trots att ekologisk produktion ger högre intäkter än konventionell produktion. I studien visade det sig att ekologisk produktion ger högre utgifter och därmed en lägre hushållsinkomst trots högre inkomster. Forskarna menar därför att denna lägre hushållsinkomst kan vara en anledning till att lantbrukare står över ett beslut att ställa om. Denna ekonomiska aspekt kan därför vara ett viktigt hinder för att lantbrukare ställer om. Vad som är av vikt att poängtera är att denna studie gjordes på växtodlingsföretag och inte animalieproducerande företag vilket kan innebära annorlunda kostnad- och intäktsstruktur. (Mishra & Uematsu 2012)

Ytterligare en studie visade på hur uppfattningar skiljer sig mellan vad konventionella lantbrukare tror om ekologisk produktion och vad ekologiska lantbrukare som genomgått en omställning anser om omställningen och att producera ekologiskt. Detta undersöktes i en master-uppsats gjord på Stockholms universitet där 16 svenska mjölkproducenter deltog där hälften var konventionella och hälften ekologiska. Här undersöktes dels vilka hinder en lantbrukare uppfattande med att ställa om. Lantbrukarna fick dels ranka olika faktorer som kunde anses vara orsak till att en omställning inte ägde rum samt att de genom intervjuer fick ge förklaringar för vad de ansåg vara hinder för en omställning. (Glaumann Andersson 2011)

Vad som framkom genom studien var att de konventionella och ekologiska lantbrukarna hade olika syn på hinder för omställning, dels genom hur de rangordnade problemfaktorerna men även hur de såg på vad problemfaktorerna kunde innebära rent praktiskt. I studien konstateras just att det finns ett kunskapsgap mellan många faktorer gällande vad konventionella lantbrukare tror om hinder för en omställning och hur utfallet faktiskt var hos de lantbruk som redan ställt om. Av problemfaktorerna var det endast markbrist som uppfattades av både de konventionella och de

ekologiska lantbrukarna, vid de andra faktorerna sågs det att hinder för omställning till ekologisk produktion ofta var grundade i fördomar eller missuppfattningar hos de konventionella lantbrukarna. (Glaumann Andersson 2011) Nedan redogörs somliga av likheter och skillnader från studien.

Tillräcklig betesareal och foderproduktion var de faktorer som både konventionella och ekologiska bönder såg som den största faktorn för att inte ställa om samt som faktiskt kunde vara ett problem i de ekologiska lantbrukarnas produktion. För vissa av de konventionella bönderna var detta ett hinder för att kunna ställa om. De bönder som hade ställt om och som innan omställningen såg markbrist som ett problem hade löst detta genom samarbete med närliggande grannar. Flera av de konventionella lantbrukarna såg ogräs som en faktor som fick dem att avstå omställning framförallt de med spannmålsproduktion. De lantbrukare som redan var ekologiska producenter såg inte ogräs som något större problem då de med tiden hade de lärt sig att hantera ogräset genom ökad kunskap. Flera konventionella lantbrukare angav att de inte trodde på att ekologisk produktion var mer miljövänligt än konventionellt och det var en av de vanligaste anledningarna till att en omställning inte hade skett hos dessa företag. Hos de ekologiska var det tvärtom; de hade en stark övertygelse kring att ekologisk produktion var mer miljövänlig och såg det som en motiverande faktor för att producera ekologiskt främst eftersom denna teknik inte använder kemiska bekämpningsmedel. Synen på lönsamhet skiljde sig också åt där de ekologiska lantbrukarna uppgav att lönsamheten ökat efter omställningen, detta då korna fortsatt ge hög mjölkavkastning tillsammans med ett högre avräkningspris. Flera av de konventionella lantbrukarna trodde att produktionen av mjölk skulle gå ner vid ekologisk produktion och med denna även lönsamheten och detta påverkade motivationen negativt för att ställa om. Vissa av de konventionella lantbrukarna trodde att merpriset skulle kompensera den minskade produktionen och på så vis få en likadan lönsamhet som innan omställningen medan vissa av de konventionella lantbrukarna inte trodde att merpriset på ekologisk mjölk skulle täcka upp denna skillnad. (Glaumann Andersson 2011)

Vad gäller utsatthet var båda grupperna relativt överens, de konventionella lantbrukarna ansåg att ekologisk odling var mer utsatt för risker, exempelvis genom angrepp mot grödorna, svårigheter att få tag på ekologiskt foder eller att missgynnande väderförhållande påverkar ekologiska grödor mer än konventionella. Detta ansåg även de ekologiska lantbrukarna men dessa menade samtidigt att det finns risker i konventionell produktion med som inte gick att bortse ifrån. (Glaumann Andersson 2011)

4. Resultat

I följande avsnitt presenteras det empiriska materialet från intervjuerna. Inledningsvis presenteras företagen för att ge en överblick och efterföljande beskrivs deras uppfattning kring hur de upplevde omställningen till ekologisk produktion samt bakgrund till beslutet. Därefter presenteras material kategoriserat utifrån de tre dimensionerna av hållbarhet; ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter av ekologiskt lantbruk. Avsnittet avslutas med institutionella- samt rådgivningsaspekter och kapitlet avslutas därefter med övriga aspekter av att vara en ekologisk lantbrukare.⁴

I resultatet presenteras vissa citat från intervjuerna i syfte att ge en mer levande bild av intervjuerna. Detta är ett sätt att exemplifiera svar och dessa citat ska därför inte tolkas som de svar som är mest förekomna. En summering av studiens resultat finns även tillgänglig i diskussionsdelen under avsnitt 5.3 Summering av studiens resultat.

4.1 Presentation av deltagande företag

Resultatdelen inleds här med en presentation av de deltagande företagen och övergår sedan till intervjuerna. Namnen på lantbruksföretagen i nedankommande avsnitt är fingerande för att bibehålla de deltagande företagens anonymitet. Av de personer som intervjuades var sex personer kvinnor och sex personer män.

⁴ Frågor ställda under intervjuerna till lantbrukarna finns tillgängliga i Bilaga 1.

Tabell 2: Presentation av deltagande företag

Illustration av författare

Företag	Presentation av företag
Landahls ägg	Ekologiskt lantbruk med äggproduktion som består av 3400 ekologiska höns beläget i Skåne. Ägarna köpte gården som ekologisk i januari 2015 och har drivit den sedan dess. Lantbruket är KRAV-certifierat och foder produceras på 2,5 ha och resten av det ekologiska fodret köps in från Lantmännen.
Nickelpigans ägg	Lantbruksföretag i Småland som ägs av ett par som köpte gården 1994. Tidigare mjölkproduktion men paret valde att ställa om till ekologisk äggproduktion. Lantbruket består av 200ha mark samt 27 000 värphöns och 30 dikor, produktionen är KRAV-certifierad. Spannmål till foder till hönsen köps in; cirka 900 ton. I dagsläget arbetar två personer i företaget.
Ekströms ägg och packeri	Lantbruket utanför Stockholm, drivs av ett par som 1998 köpte gården som nu innefattar 3000 ekologiska värphöns. Därefter har paret startat upp ett packeri där de packar ägg åt andra gårdar. Produktionen är KRAV-certifierad. De äger endast betesmark åt hönsen och köper in foder från Lantmännen genom en som sköter deras arrendemark. Anställda i företaget är fyra anställda samt paret som äger gården.
Borgens ägg	Lantbruk utanför Stockholm och paret tog över gården i början av 1980-talet, växtodlingen ställdes om till ekologisk produktion 1988 och 1998 byggdes ett stall för 10 000 ekologiska höns. Nu finns 30 000 frigående höns samt 19 500 ekologiska höns, gården är KRAV-certifierad. På gården brukas 250ha där de köper in stor andel foder men detta är planeras att bygga en silo och börja med egen foderproduktion. Tanken med detta är att kostnadsminskning. På gården arbetar ägaren med två stycken anställda och viss andel spannmål säljs.
Ekogrisen	Familjeföretag beläget utanför Stockholm som 2004 togs över av föräldrarna, gården ställdes om 2009 från konventionell smågrisproduktion till ekologisk, gården är KRAV-certifierad. Lantbruket brukar 200ha mark till växtodling och smågrisproduktion bestående av 50 stycken suggor som producerar cirka 1000 smågrisar per år. Allt foder odlas på gården förutom smågrisdret vid avvänjningen samt saggkoncentrat som köps in. Två personer arbetar i företaget och viss andel spannmål säljs.
Hejmars gris	Lantbruksföretaget drivs av ett par som ägt gården sedan 1987, beläget i Östergötland. Lantbruket innefattar ekologisk smågrisproduktion med 130 suggor och totalt på gården finns 750 grisar. År 2004 skedde omställningen, gården är KRAV-certifierad. Totalt brukas 230 ha och ungefär 200 ton spannmål köps in och viss andel spannmål säljs. Totalt arbetar fyra anställda på lantbruksföretaget samt att det i växtodlingen vid behov hyrs in personal på timmar.
Lindqvists gris	Ett gift par som har haft lantbruket sedan 2003 då det togs över från mannens föräldrar, beläget i Småland. Från början fanns på gården konventionella mjölkkor men 2004-2005 beslutades det att ställa om till ekologisk smågrisproduktion och ekologisk växtodling. Gården är KRAV-certifierad. Cirka 30 suggor finns på gården som ger kring 500 smågrisar per år. De är självförsörjande på foder till grisproduktionen förutom en liten andel koncentrat till grisarna och sedan samarbetar de med en närliggande mjölkgård gällande vall och en del foderproduktion. I företaget arbetar de två ägarna samt mannens far.
NBs ekologiska gris:	Gård i Västergötland. Paret har haft företaget sedan 1978 och ställde om från konventionell slaktsvinsproduktion till ekologisk produktion 1998. På gården brukas 130 ha egen mark och 85 ha arrende. På gården finns 720 slaktsvinsplatser och växtodlingen består främst av foder till djuren. Deras spannmål täcker 2/3 av behovet. De önskar odla allt foder själva men de har inte arealer för detta. De är de två ägarna som arbetar samt deras son som är anställd.
Valdeholms mjölk	Ekologisk mjölkproduktion där företaget är beläget i Västergötland, företaget drivs tillsammans av två bröder. 1998 ställdes produktionen om och lantbruket är KRAV-certifierat. I dagsläget finns 78 kor i mjölkproduktionen. 100ha mark ägs av bröderna och ytterligare 165-200ha arrenderas. De båda bröderna arbetar inom verksamheten tillsammans med ytterligare två anställda. Vad gäller växtodlingen produceras grovfoder, spannmål och raps och gården är helt självförsörjande på foder, en andel spannmål säljs.
Tunborgs ekomjök	Den intervjuade personen tog 2002 över företaget av föräldrarna men redan år 2000 ställdes företaget om. Lantbruket är KRAV-certifierat. Företaget finns på Skånes östra sida. Lantbruket inkluderar 300ha mark där cirka 150 ha ägs av lantbrukaren. 400 nötdjur finns på gården där 130 stycken är mjölkande kor. Lantbruket drivs nu i samarbete med en annan lantbrukare och samarbetet upplevs som viktigt för att kunna utveckla företaget. Sju personer arbetar inom gården och den största andelen foder produceras på gården men cirka 10% köps in utifrån.
Skattegårdens mjölk	Lantbrukaren tog över företaget 1985 från sina föräldrar, gården är beläget i södra Blekinge. Gården ställdes om 1998 och är numera KRAV-certifierad. Gården består av ungefär 150 mjölkkor samt rekrytering för kommande mjölkkor, totalt på gården finns det 300 nötdjur. 275 ha

tillhör gården där stor andel vall odlas, en andel spannmåls säljs. De köper in en del av fodret men målet är att bli självförsörjande. Totalt arbetar tre heltidsanställda in företaget. På gården sker även skogsbruk på 500ha och på gården produceras även glass av den ekologiska mjölken.

Lidens ekomjolk Föräldragård som togs över 1989 av paret där det tidigare varit konventionell mjölkproduktion och lantbruket är belägen i mellersta Västergötland. Gården ställdes om 2004 och är numera KRAV-certifierad. På gården finns cirka 130 mjölkkor samt ytterligare kor för rekrytering. Gården består av cirka 300ha mark där spannmål och vall odlas till djuren, endast en liten andel av fodret behöver köpas in och viss andel spannmål säljs. Till gården hör ytterligare cirka 100ha skog och på lantbruket arbetar paret samt en ytterligare anställd.

4.2 Bakgrund till beslut om att ställa om och omställningsprocessen⁵

De deltagande företagen tillfrågades om hur det kom sig att de valde att ställa om företagen till ekologisk produktion, samt hur de uppfattade omställningsprocessen. Vad gäller bakgrund till omställning finns olika bakgrunder och skäl som skiljer sig mellan företagen. Fem av lantbruksföretagen (Lidens mjölk, Valdeholms mjölk, Borgens ägg, Hejmars gris samt NBs ekologiska gris) menade att det var av företagsekonomiska skäl där de såg att det fanns en chans till högre lönsamhet om omställning skedde och NBs ekologiska gris samt Lidens mjölk menade även att det sågs att ett behov och efterfrågan på dessa produkter fanns vilket var motiverade.

Nyckelpigans ägg angav att det inte fanns något specifikt skäl för omställning utan det var på detta sätt de ville producera och då blev det så.

Ekogrisen, Lindqvists gris samt Landahls ägg angav att skälen för omställning var att de ville testa på något nytt, de var trötta på den nuvarande produktionen och ansåg att de ville ha nya utmaningar i livet. Lindqvists gris angav ytterligare att de ansåg att ekologisk produktion gav högre djurvälstånd och att de hade en stor motvilja mot att behöva använda kemiska bekämpningsmedel ur ett hälsoperspektiv.

Tunborgs ekomjolk samt Skattegårdens mjölk företagen angav miljömässiga motiv då Tunborgs ekomjolk hade en stark ovilja mot att använda kemiska bekämpningsmedel på livsmedel och Skattegårdens mjölk hade en rädsla för att vattenkvaliteten skulle försämrans genom att konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel skulle hamna i vattendrag på gården.

Ekströms ägg och packeri angav djurvälstånd som skäl till omställning

”Vi har tidigare arbetat på en gård som hade burhöns och denna hantering av djuren anser vi vara vedervärdigt och det var inte kul att sköta om de hönorna så att vara ekologisk kom naturligt”-Ekströms ägg och packeri

”En rådgivare kontaktades som räknade på produktionen och såg att en omställning till ekologisk produktion skulle ge ökad lönsamhet och ekonomisk vinning och då togs beslutet om en omställning”-Valdeholms mjölk

”Vi odlade en del grönsaker på gården och fann det olustigt att använda dessa bekämpningsmedel på grönsakerna som konsumenterna och vi själva sedan skulle äta”-Tunborgs ekomjolk

”Vi deltog i träffar med ekologiska lantbrukare och de tryckte på att vi skulle börja med ekologisk produktion, vi såg det som en utmaning att testa på något nytt och få en ny utmaning”-Ekogrisen

De flesta av de intervjuade lantbruksföretagen (11 av 12 stycken) anser att omställningsprocessen fortlöpte smidigt och framförallt smidigare än vad de hade förväntat sig, flera påpekade att de hade förväntat sig att det skulle vara mer komplicerat än utfallet blev. Lindqvists gris ansåg dock att processen var mycket krånglig och den beskrevs som ”ett mörker att sig igenom”. Det var framförallt reglerna kring certifiering som upplevdes svåra att förstå sig på och det fanns en rädsla att missa något. Här ansågs att det hade behövts bättre rådgivning i processen vilket hade underlättat för dem.

⁵ Kort sammanfattning finns på s.33.

Tunborgs ekomjolk samt Lidens mjolk ansåg att processen gick smidigt påpekade att de hade goda förutsättningar för ekologisk produktion då de redan innan omställningen ägde rum hade en stor andel vallproduktion och stor andel eget gödsel. Ekströms ägg och packeri samt Skattegårdens mjolk angav att de tyckte processen var rolig och utmanade.

Vad gäller reglerna kring certifiering under själva omställningsprocessen anser majoriteten av företagen att det gick smidigt att få kontroll över och förstå regler kring certifieringen (9 av 12). Lindqvists gris ansåg att det kändes svårt att få kontroll över reglerna under själva processen och de önskade fått mer stöd kring detta. Hejmars gris förklarade att det var besvärligt att finna information om alla områden när de skulle ställa om växtodlingen, grisproduktion och nötproduktion samtidigt och de önskade i deras fall att det hade funnits en rådgivare som kunde hjälpt till med helheten. Även Ekströms ägg och packeri ansåg också att reglerna kunde vara svårt att sätta sig in i under omställningsprocessen.

Två av lantbruken förklarade även att det var oförutsedda händelser i sig som de inte planerat som påverkade omställningsprocessen och även den framtida ekologiska produktionen. Skattegårdens mjolk hade inte planerat tillräckligt med vall i växtföljden innan omställningen vilket innebar att de fick utfodra mjolkkorna med helsäd vilket fungerade mycket bra då mjolkproduktionen fortsatte på samma nivå och de har efter detta fortsatt med det. En jul tog koncentratet till djuren slut och de kunde inte köpa in något under julveckorna men då märkte de att djuren fortsatte producera samma nivåer så de slutade då att använda detta inköpta koncentrat och nu är de helt självförsörjande på foder vilket även minskat kostnaderna. Ekogrisen förklarar att deras beställning på konstgödsel tappades bort vilket fick deras omställningsprocess att starta.

Borgens ägg, Valdeholms mjolk, Skattegårdens mjolk, Hejmars gris, Lindqvists gris, Lidens mjolk och NBs ekologiska gris berättar att det fanns en skepticism från personer utanför lantbruket, framförallt kollegor, när beslutet om omställning skulle tas där det fanns en negativ inställning mot beslutet.

”Omställningsprocessen upplevdes som krånglig och det kändes som ett mörker att ta sig igenom”-
Lindqvists gris

”Vi hade goda förutsättningar för en omställning då vi sedan tidigare hade stor andel vallproduktion och mycket eget gödsel”-Tunborgs ekomjolk

”Att starta ekologisk produktion gick relativt lätt, det var mest roligt även om det var besvärligt att förstå sig på och uppfylla alla regler”-Ekströms ägg och packeri

”Många av kollegorna ”har förutspått min tidiga död”, många trodde inte att en omställning skulle fungera och var negativa inställda under processen. Men de har blivit tystare och tystare och istället blivit imponerade”-Skattegårdens mjolk

Sammanfattning bakgrund till omställning

- 5 företag ställde om av ekonomiska skäl, 1 av ingen specifik anledning, 3 på grund utav att de ville testa på något nytt, 2 företag angav miljöskäl till omställning och 1 företag angav djurvälstånd som motiv.
- 11 av 12 företag ansåg att omställningsprocessen fortlöpte smidigt.
- 9 av 12 företag ansåg att det var komplicerat att få kontroll över alla regler under omställningsprocessen.
- 7 av 12 lantbruk uppgav att de upplevde skepticism från kollegor när omställningen ägde rum.

4.3 Lantbrukarnas uppfattning om ekonomiska aspekter⁶

4.3.1 Ekonomiska aspekter hos äggproducenter

Vad gäller frågan om lönsamheten hos de ekologiska äggproducenterna säger Landahls Ägg att de är relativt nystartade och har svårt att se det i längre perspektiv men uppger att lönsamheten är vad

⁶ Kort sammanfattning finns på s.36.

de förväntat sig och den är bra. Borgens ägg uppger att lönsamheten uppfattas varit bättre för ett par år sedan men att den ändå är bättre än om de hade varit konventionella, och Ekströms ägg och packeri menar att lönsamheten är bra. Nyckelpigans ägg menar att lönsamheten just nu uppfattas bra men att den hela tiden går upp och ner och exempelvis var 2013 ett relativt dåligt år ur ett lönsamhetsperspektiv. Alla, förutom Landahls ägg som startat relativt nyss, menar att lönsamheten ökat sedan omställningen. Intäkterna uppfattas av alla utom Landahls ägg ha ökat efter omställningen men vissa uppfattar att äggpriserna ändå är för låga (vilket vidare redogörs för i kommande fråga). Landhals ägg som är relativt nystartade kan inte jämföra intäkterna men menar att de är på den nivån de kalkylerat med.

”Lönsamheten är sämre än tidigare men ändå bättre än vid produktion av konventionella ägg”-Borgens ägg

”Lönsamheten känns ganska bra, just nu är den bra men det går hela tiden upp och ner och 2013 var ett ganska dåligt år lönsamhetsmässigt”-Nyckelpigans ägg

Vad som styr inkomster och utgifter i dessa företag och därmed även lönsamheten uppges vara foderkostnaderna och äggpriserna. På frågan om utgifter har förändrats efter omställning uppges av alla fyra företag att ekologiskt foder till hönor är en stor utgiftspost då det ekologiska fodret är dyrt och tre av fyra företag (Landahls Ägg, Ekströms ägg och packeri och Borgens ägg) önskar kunna odla mer av fodret själva för att på så vis dra ner kostnaderna. Här är det bristen på mark som begränsar att kunna odla mer själva och det fjärde företaget, Nyckelpigans ägg, menar att de dels inte har markarealen samt att det i slutändan skulle vara lika dyrt att producera fodret själva så därför kan de likaväl köpa in det. Foderpriset uppges av Ekströms ägg och packeri ha ökat markant kring 2007 vilket har haft negativ påverkan på lönsamheten. Borgens ägg har investerat i en spannmållssilo och ska nu börja odla vete som ska användas som foder till hönsen, anledningen att detta inte gjorts tidigare anses vara att det uppfattats komplicerat och som att det inte är så vanligt i äggbranschen att det egna fodret odlas själv. Borgens ägg säger att det ibland sker skiftningar i foderpriserna beroende på växtodlingsåret och detta är frustrerande då det inte går att styra över det själva och att äggpriserna inte påverkas av detta.

”Foderkostnaden är väldigt högt för att det är ekologiskt foder och även om priset är dubbelt så högt för ekologiska ägg bli lönsamheten ändå inte större” –Borgens ägg

”Att vi inte odlat fodret själva beror på att det har varit krångligt och inte så vanligt”-Borgens ägg

”Äggpriser och foderpriser styr hur lönsamt företaget är och hur stora inkomsterna blir, framförallt påverkar foderpriserna lönsamheten”- Nyckelpigans ägg

Alla fyra företagare anser att marknaden är bra vad gäller ekologiska ägg där tre av dem anser att de tror att efterfrågan kommer att stiga vilket utökar marknaden. Ekströms ägg och packeri poängterar att den stora massan nu upptäckt ekologiska ägg vilket har drivit på försäljningen. Alla fyra företag menar att prissättningen är för låg där producenterna borde få högre betalt av de företag som köper deras ägg för att täcka kostnader och svängningar i utgifter. Borgens ägg reflekterar kring att det nu är brist på ekologiska ägg och detta borde synas på priset som bör stiga om det finns större utbud än efterfrågan vilket de inte gör. Denne lantbrukaren var orolig för vad som kommer hända om marknaden blir i balans, kommer priserna då sänkas ytterligare?

4.3.2 Ekonomiska aspekter hos grisproducenter

Alla av grisproducenterna uppfattar lönsamheten som god men Hejmars gris poängterar att samtidigt som den är god den upplevs kunna ha varit bättre. Ekogrisen menar att lönsamheten och inkomsterna har ökat sedan de ställde om till ekologisk produktion och då främst vad gäller försäljningen av grisarna och inte vad gäller försäljning av spannmål. Lindvists gris menar att lönsamheten är mycket god och stabil, delvis på grund utav att de inte behöver köpa in lika mycket

yttre insatsmedel efter omställningen, så som foder, gödsel eller kemikalier. Alla fyra menar att lönsamheten och storleken på inkomsterna är större nu än när de var konventionella.

Vad gäller utgifter menar alla fyra att dessa är lika stora eller ökat sedan omställningen skedde, ökningen beror då framförallt på grund utav att foderpriset för ekologiskt foder är dyrare än vid konventionell produktion. NBs ekologiska gris menar att foderpriserna är dubbelt så stora som vid konventionell produktion och Lindqvists gris menar att nu slipper de utgifter för kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel. Hejmars gris och NBs ekologiska gris menar att de ska försöka odla mer foder på gården för att minska utgifterna. Hejmars gris poängterar även att det på marknaden saknas effektiva fodersystem för frigående grisar i ekologiska system vilket ger ett onödigt stort foderspill och Lindqvists gris poängterar att det faktum att de odlar i princip allt foder på gården håller kostnaderna nere.

”Lönsamheten och inkomster är mycket bättre nu än tidigare som konventionell, det har vi tyckt under hela tiden vi har varit ekologisk”- NBs ekologiska gris

”Lönsamheten i grisproduktionen uppfattar vi som god just nu men lönsamheten och intäkterna skulle kunna vara bättre”- Hejmars gris

”Utgifterna ökat sedan vi blev ekologiska därför ska vi försöka börja odla en större andel av fodret på gården själva för att kunna dra ner på kostnaderna och få större intäkter”- Hejmars gris

Marknaden för ekologiska grisar uppfattas av alla deltagande som mycket god. Ekogrisen säger att de skulle kunna öka sin produktion om de vill och Ekogrisen och Hejmars gris säger att de uppfattat det som att handeln menar att det finns en brist på ekologiskt griskött. Hejmars gris och Ekogrisen säljer även ekologiskt spannmål vilket de menar inte har samma efterfrågan. Hejmars gris menar att det finns ett riskmoment med denna höga efterfrågan på ekologiskt griskött då det riskerar att göra att danska producenter tar sig in på svenska marknaden. Då ses en risk med sjunkande priser, därför menar denna lantbrukare att fler lantbruk i Sverige borde börja producera ekologiskt griskött. Lindqvists gris menar att konsumenter är pålästa vilket är kul för då vet de vad de får om de köper KRAV-griskött.

”Marknaden känns väldigt positiv just nu känns jättekul att producera något som kunden vill ha”-Lindqvists gris

Prissättningen på ekologiska grisar uppfattas av alla fyra lantbrukarna som bra eller mycket bra. Ekogrisen menar dock att priserna borde vara högre då ekologiska och KRAV-produkter måste följa många regler och detta ska ge ett merpris. Lindqvists gris och NBs ekologiska gris berättar att de precis bundit sina priser i ett 5års avtal med det slakteriet de säljer grisarna till vilket känns tryggt för dem och de anser att de fått bra betalt och NBs ekologiska gris menar att dessa avtal känns som något bra då det kan få fler att våga ställa om då det ger en ekonomisk trygghet.

4.3.3 Ekonomiska aspekter hos mjölkproducenter

Valdeholms mjölk, Skattegårdens mjölk och Lidens ekomjolk mjölkföretagen anser att lönsamheten är god och ökat efter omställningen. Tunborgs ekomjolk menar att deras lönsamhet är i dagsläget ansträngd men att det inte beror på att de ställt om utan att de gjort flertalet nyinvesteringar som ännu inte börjat generera inkomster. Dessa investeringar innebär bland annat ett gårdsmejeri där mjölk ska förädlas med förhoppning att ge högre framtida inkomster och de har en stark ”från jord till bord” tanke där önskar vara delaktiga i hela förädlingsprocessen och hoppas detta kan slå ut väl till kunden.

Valdeholms mjölk menar att inkomsterna ökat sedan omställningen men att enskilda händelser kan påverka intäkter och lönsamhet, ett år var det exempelvis en mycket torr sommar vilket gjorde att de inte kunde producera tillräckligt med foder själva och då var de tvungna att köpa in foder vilket blev mycket kostsamt. Detta förklarades vara yttre faktorer som inte har med det faktum att de just var ekologiska. I deras fall förklarades även de ökade intäkterna med att de är ökat sitt arrende och kunna odla och sälja mer spannmål. Lidens ekomjolk och Skattegårdens mjölk menar

även de att inkomster ökat efter omställningen och så även Tunborgs ekomjolk men som dock som ovan redogjorts för menar att deras investeringar påverkar lönsamheten.

Lidens mjölk, Tunborgs ekomjöl samt Skattegårdens mjölk säger att de största utgifterna är foder då ekologiskt foder är dyrt om det ska köpas in. Alla dessa lantbrukare önskar att börja odla mer själv för att på så vis dra ner på kostnader. Skattegårdens mjölk menar dessutom att de upplever att det finns en övertro på vikten av att köpa in dyra koncentrat istället för att fodra upp med mer grovfoder som de kan producera själva. Tunborgs ekomjolk menar att bränsle och löner är en dyr utgiftspost där 2014 års regering upplevdes göra anställningar dyrare i form av högre arbetsgivaravgifter vilket missgynnar deras företag. Utgifter för bränsle uppfattas inte kunna minskas utan det är foderkostnaderna som kan minskas men denne menar samtidigt att det inte är omställningen som påverkat dessa kostnader utan de hade funnits oavsett. Den fjärde av lantbrukarna, Valdeholms mjölk, som i princip är självförsörjande foder, säger att de tycker att kostnaderna har minskat och detta på grund utav att de inte behöver köpa in exempelvis konstgödsel, kemiska bekämpningsmedel samt foder i form av koncentrat.

”Lönsamheten och intäkterna är bra, men lönsamheten kan vara större eller mindre beroende på yttre faktorer”-Valdeholms mjölk

”Det är bra lönsamhet i produktionen men framförallt för att vi kan odla det mesta av fodret själva”
”Vad gäller utgifter tycker vi foderkostnaden har ökat, ekologiskt foder är ganska dyrt. En tanke vi har är att minska foderkostnaderna är genom att odla mer själva”-Skattegårdens mjölk

”Bränsle och foder är andra utgiftsposter där vi anser att bränslet är svårt att göra något åt men foderkostnaderna borde kunna minskas genom att ännu mer bli självförsörjande på foder”-Tunborgs ekomjolk

Alla fyra företag menar att marknaden för ekologisk är god och Valdeholms mjölk, Tunborgs ekomjök och Skattegårdens mjölk anser att det finns en stigande efterfrågan på ekologisk mjölk vilket de anser lovande. Lidens mjölk kan inte svara på om de tror efterfrågan kommer att öka men de anser att det finns en god efterfråga för tillfället. Tunborgs ekomjolk förädlar sin mjölk via sitt eget mejeri och menar att det är svårt att nå ut till kunden på marknaden och att de läst att kunden spenderar tio sekunder på att välja vilken produkt de ska köpa i mejerihyllan vilket gör att de måste sticka ut med sina produkter. Tunborgs ekomjolk, Valdeholms mjölk och Lidens mjölk menar att priserna på ekologisk mjölk borde vara högre och Valdeholms mjölk menar att de anser att det är fel att det ekologiska priset är bundet till det konventionella priset samt att det uppfattas som påfrestande att Arla som de säljer mjölken till, ofta ändrar priset på vad lantbrukarna får för mjölken och det blir då svårt att planera ekonomin. Även Tunborgs ekomjolk anser att det är fel att det ekologiska priset är bundet till det konventionella, de anser att dessa ska vara frikopplade från varandra. Skattegården menar att de naturligtvis vill ha höjda priser på mjölken men menar att priset följer den konventionella mjölken och det gäller att vara realistisk när det pratas om priser.

Sammanfattning ekonomiska aspekter

- 3 äggproducenter, 4 grisproducenter samt 3 mjölkproducenter menar att lönsamheten ökat efter omställningen.
- 3 äggproducenter, 4 grisproducenter samt 4mjölkproducenter menar att intäkter ökat efter omställningen.
- 4 äggproducenter, 4 grisproducenter samt 3 mjölkproducenter menar att foder är stor utgiftspost.
- 4 äggproducenter ser marknaden som god, 4 grisproducenter ser marknaden som mycket god och 4 mjölkproducenter menar att marknaden är god.
- 4 äggproducenter ser äggpriser som för låga, 4 grisproducenter ser priser som goda eller mycket goda samt 3 mjölkproducenter ser mjölkpriser som för låga.

4.4 Lantbrukarnas uppfattning om miljömässiga aspekter⁷

4.4.1 Miljömässiga aspekter hos äggproducenter

Alla av dessa fyra äggproducenter är eniga om att det faktum att det är förbjudet med kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel inte är något problem i deras äggproduktion. Nyckelpigans ägg menar att de är inställda på att inte använda detta, därför reflekterar de inte över att de skulle sakna det i produktionen men att det ger en högre risk i växtproduktionen då det inte går att styra ogräs eller växtsjukdomar. Ekströms ägg och packeri menar dessutom att de av ideologi inte vill använda kemiska bekämpningsmedel som senare kan finnas i det foder eller på marken i det livsmedel de producerar och Borgens ägg poängterar att det inte är avsaknaden av konstgödsel eller kemikalier som är ett problem i ekologisk äggproduktionen, utan snarare det faktum att det är förbjudet att använda syntetiska aminosyror i hönsens foder.

”Att vi inte får använda konstgödsel eller växtskyddsmedel är inget konstigt då vi alltid har haft det så det är bara att acceptera, det ger en större risk men det gäller bara att hantera det”-Nyckelpigans ägg

”Att konstgödsel och växtskyddsmedel inte får användas är mycket bra, vi vill varken ha det i fodret eller på markerna, därför har vi valt ekologisk produktion”-Ekströms ägg och packeri

Vad gäller djurvälferden vid ekologisk äggproduktion växer en tudelad bild fram, dels mellan lantbrukarna men inom de enskilda lantbrukarna. Landahls ägg menar att djurvälferden är bättre i ekologiska äggproduktionssystem då djuren får gå ute och detta system jämförs med en granne som har 130 000 burhöns som sitter i burar. Ekströms ägg och packeri menar att djurvälferden är bättre i ekologisk äggproduktion då djuren får vara ute vilket är naturligt men att det upplevs som negativt att de inte får använda syntetiska aminosyror i fodret då det anses som viktigt. Detta gör att djuren måste äta mer foder och att djuren inte alltid hinner få i sig detta. Nyckelpigans ägg och Borgens ägg uppger att de anser att djurvälferden är något sämre i ekologiska jordbrukssystem då rovdjur tar många av hönorna när de går ute, ungefär 1-2 hönor dödas varje dag i snitt. Dessutom poängteras det även av dessa två lantbrukare att syntetiska aminosyror inte får användas i ekologisk produktion och de anser därför att djuren inte får det optimala fodret.

”I ekologisk äggproduktion tror jag djurvälferden är något sämre då man inte kan ha det optimala fodret samt att många rovdjur tar hönorna när de går fritt”- Nyckelpigans ägg

Vad gäller ogräs poängterar Nyckelpigans ägg och Borgens ägg att ogräs kan vara ett problem men en bra växtföljd varierat med vall är viktigt samt att ogräsharv används för att få bukt med ogräset och att det därför inte är ett problem. Ekströms ägg och packeri odlar inte eget foder och Landahls ägg har inget problem med ogräs.

4.4.2 Miljömässiga aspekter hos grisproducenter

Alla fyra anser att det faktum att de inte får använda kemiska bekämpningsmedel inte är ett problem gällande ogräs eller växtsjukdomar. Lindqvists gris och Ekogrisen anser att det upplevs som enbart positivt att medlen inte får användas och Hejmars gris anser att det känns skönt att slippa hanteringen av dessa. NBs ekologiska gris anser att detta faktum är en av de största fördelarna med att vara ekologisk producent, detta då de anser att det finns en risk med dessa medel vad gäller exempelvis vattenkvalité, minskad biologisk mångfald eller minskat antal pollinerare.

Vad gäller konstgödsel anser tre (Hejmars gris, NBs ekologiska gris samt Lindqvists gris) av de deltagande att det inte är något problem för dem att de inte får använda konstgödsel. Hejmars gris anser att uteblivet konstgödsel inte är några problem men att de inte förstår varför de inte får sprida sin ekologiska gödsel på andras konventionella marker utan nu får de lägga allt på sina marker och försöka justera siffrorna gällande kvävenivåer på markerna. Lindqvists gris menar att de har god

⁷ Kort sammanfattning finns på s. 39.

tillgång på stallgödsel och NBs ekologiska gris poängterar att överanvändning av konstgödsel kan leda till urlakning eller transporteras över världen vilket anses som dåligt för klimatet och därför är anser de som bra att de inte får använda det. Ekogrisen förstår inte varför konstgödsel inte får användas som komplement till stallgödsel då de tycker att det kan behövas ibland men reflekterar över att det kanske är på grund utav att det går åt mycket energi i produktionen.

”Konstgödsel kan behöva användas i produktionen och jag förstår inte förför konstgödsel inte får användas”- Ekogrisen

”Att vi inte får använda växtskyddsmedel är en nog en av de största fördelarna med att vara ekologisk producent”- NBs ekologiska gris

”Att vi inte får använda konstgödsel och växtskyddsmedel är inga problem och jag tycker det är skönt att slippa använda kemiska bekämpningsmedel”-Hejmars gris

Vad gäller ogräs menar Hejmars gris, Ekogrisen samt NBs ekologisk gris att ogräsfrågan inte är något problem i deras ekologiska produktion. Lindqvists gris menar att ogräs kan vara ett problem eftersom det är beroende av väder och vind och varierar mellan år till år men att de är vana att hantera ogräs så de tänker inte på det som ett stort problem. Alla fyra nämner växtföljd som en viktig aspekt för att hålla nere ogrästrycket där vall nämns som viktig aspekt att ha i växtföljden. NBs ekologiska gris, Lindqvists gris och Ekogrisen säger att de ogräsharvar en gång per säsong vilket håller bort ogräset och Ekogrisen säger att de putsar vallen för att få bort tistel.

”Ogräset kan vara ett problem då det är beroende av väder och vind men vi är så vana att hantera det att vi inte tänker på det som ett problem”- Lindqvists gris

”Vad gäller ogräs tycker vi att vi fått bukt med detta, växtodlingsplanen är minst 30% vall och det gör jättestor nytta på kvickrot och sen ogräsharvar vi om det är rätt läge för det”- NBs ekologiska gris

Ekogrisen, Lindqvists gris samt NBs ekologiska gris uppfattar att djurvälstånd i ekologisk grisproduktion är bättre än i den konventionella. Ekogrisen och Lindqvists gris menar att det ger glädje till dem som producenter att få se djuren gå ute och utöva naturliga beteenden som att de får gå ute och böka i jorden. Lindqvists gris nämner även att det är positivt att många människor stannar utanför hagarna och visar sin uppskattning. NBs ekologiska gris menar att djurhållningen kommer på första plats när det gäller positiva aspekter av ekologisk grisproduktion. Att få hantera djuren så mycket som de gör leder till att de lär känna grisarna mer och det upplevs som mycket positivt. Hejmars gris konstaterar att djurvälstånden är lika bra som i konventionell produktion då de anser att djuren ska ha det bra oavsett vilken typ av produktion det gäller.

”Det känns underbart att grisarna får gå ute, vara ute och böka i jorden och folk visar också uppskattning, exempelvis genom att de stannar och tittar på djuren och säger positiva saker”-Lindqvists gris

”Djurvälstånden är lika bra som i den konventionella; djuren ska ha det bra oavsett vilken typ av produktion det är”-Hejmars gris

Ekogrisen tillägger när det gäller miljömässiga aspekter att då de var tidiga att ställa om till ekologisk produktion fann SLU ett intresse i att studera miljöfrågor på deras gård innan och efter omställningen och deras studie kom fram till att den biologiska mångfalden ökade på deras marker efter att de blev ekologisk producent.

4.4.3 Miljömässiga aspekter hos mjölkproducenter

Alla fyra lantbrukare menar att det ses som positivt att de inte får använda växtskyddsmedel där Valdeholms mjölk och Lidens mjölk poängterar att det är skönt att slippa använda dessa preparat ur

hälsosynpunkt och Skattegårdens mjölk menar att det känns bra att inte behöva använda något som de uppfattar förstöra naturen. Valdeholms mjölk poängterar att det hade varit skönt att kunna få använda bekämpningsmedel mot ogräs i teorin men poängterar just att det är skönt att slippa göra det ur en hälsosynpunkt. Gällande konstgödsel menar alla fyra att det inte är något problem att de inte får använda detta, där Valdeholms mjölk och Tunborgs ekomjölk lyfter fram att de har gott om stallgödsel själva. Skattegårdens mjölk menar att det upplevs som konstgödsel får lite oförtjänt kritik då den har fördelar som stallgödseln inte har.

”Att vi inte får använda växtskyddsmedel eller konstgödsel är inga problem, framförallt eftersom vi inte tycker det är kul att använda något som vi vet förstår naturen”- Skattegårdens mjölk

”Det är skönt att slippa växtskyddsmedel ur en hälsosynpunkt och konstgödsel klarar vi oss utan eftersom vi har vår egen stallgödsel”- Lidens mjölk

Skattegårdens mjölk, Tunborgs ekomjölk och Lidens mjölk menar att ogräs inte är ett problem för dem där de poängterar att en växtföljd med mycket vall är viktig. Dessa tre menar också att trots att vallarna är fina är det mycket viktigt att ändå plöja upp dessa då de sanerar ogräset. Den fjärde av dem, Valdeholms mjölk, menar att ogräs kan vara ett problem i växtproduktionen men att de har lärt sig att hantera det, framförallt anser de att växtföljden är mycket viktig där de har stor andel vall som håller ner ogräsbestånden. De har även börjat radhacka sedan fyra år tillbaks och detta verkar bra mot ogräsen. Valdeholms mjölk, Tunborgs ekomjölk samt Lidens mjölk lyfter fram radhackning som en metod de använder för att hantera ogräset.

Alla fyra lantbrukare menar att djurväl-färden upplevs som likadan som i konventionell mjölkproduktion. Valdeholms mjölk menar dock att klövarna blivit bättre på korna sedan de blev ekologiska vilket de tror har med att göra att de nu använder mer helsäd i fodret och en av dem nämner att det oavsett produktionsform ska vara hårda krav på djurväl-färd.

”När det gäller ogräs är växtföljden och vallproduktionen viktigt. Vallarna får inte ligga för länge och radhackning sker vid behov”- Lidens mjölk

”Djurväl-färden märks ingen skillnad direkt men det ska vara mycket hårda krav för djurens skull”- Skattegårdens mjölk

Övriga miljömässiga aspekter som lantbrukarna berättar om är att Valdeholms mjölk anser att de ser många positiva aspekter ur miljösynpunkt med att vara ekologisk jämför med när de var konventionella, så som att de upplever en ökad biologisk mångfald. Tunborgs ekomjölk berättar att innan omställningen ägde rum så många konventionella lantbrukare att jordkvalitén skulle bli sämre med tiden samt att skördarna skulle minskas men så har inte fallet blivit. Jordkvalitén uppfattas likadan och skördarna är nästan lika stora som vid den konventionella produktionen.

Sammanfattning miljömässiga aspekter

- 4 äggproducenter, 4 grisproducenter samt 4 mjölkproducenter menar anser att utebliven användning av växtskyddsmedel inte är ett problem.
- 4 äggproducenter, 3 grisproducenter samt 4mjölkproducenter anser att utebliven användning av konstgödsel inte är ett problem.
- 2 äggproducenter anser att djurväl-färd blivit bättre efter omställningen och 2 att den blivit sämre. 4 grisproducenter anser att djurväl-färden blivit bättre samt 4 mjölkproducenter menar att djurväl-färden är likadan som innan omställningen.
- 1 äggproducent, 3 grisproducenter samt 3 mjölkproducenter anser att ogräs inte är ett problem. 2 äggproducenter, 1 grisproducent samt 1 mjölkproducent menar att ogräs kan vara ett problem.

4.5 Lantbrukarnas uppfattning om sociala aspekter⁸

4.5.1 Sociala aspekter hos äggproducenter

Alla fyra konstaterar att arbetsmiljön upplevs som bra i äggproduktion men Ekströms ägg och packeri samt Borgens ägg lyfter fram att det upplevs som dammigare än i konventionell produktion och att Ekströms ägg och packeri ska nu ska testa att byta strö i stallarna och Borgens ägg tror att dammigheten har med fodret att göra. Ekströms ägg och packeri nämner att i konventionella system blir ljudnivån i stallarna högre då det oftast är mycket fler djur i besättningen, detta upplevs inte i deras ekologiska på samma sätt då det inte innehåller lika många djur. Arbetsbelastningen nämns av Nyckelpigans ägg och Ekströms ägg och packeri som hög men Nyckelpigans ägg ska nyanställa ytterligare en person. De två andra, Borgens ägg samt Landahls ägg uppfattar arbetsbelastningen som normal.

”Arbetsmiljön är bra, det är inget som skulle kunna förändras. Arbetsbelastningen känns hög just nu men vi ska anställa en ny person eftersom vi utökat och då minskar arbetsbelastningen”- Nyckelpigans ägg

”Arbetsmiljön är mycket dammigare i ekologiska stallar, kan vara något med fodret som påverkar. Arbetsbelastningen är densamma som vid konventionell produktion och den är okey”.- Borgens ägg

Borgens ägg, Landahls ägg samt Ekströms ägg och packeri säger att det i dagsläget uppfattas som positivt att vara ekologisk lantbrukare där de menar att både grannar och lantbrukskollegor har en positiv inställning till att de är ekologiska lantbrukare. Landahls ägg menar att de samarbetar och sprider information med andra lantbrukare så det finns ett gott samarbete. Nyckelpigans ägg säger att de inte vet hur andra uppfattar att de är ekologiska producenter men har inte uppfattat någon negativ inställning.

Ekströms ägg och packeri samt Borgens ägg lantbrukare berättar att trots att de i nuläget bemöts positivt som ekologiska producenter var det annorlunda tidigare. Ekströms ägg och packeri menar att när ekologisk äggproduktion inte var särskilt vanligt och de ställde om sin produktion såg konventionella äggproducenter ner på dem och tyckte de var dårar om släppte ut hönsen på grund av salmonellarisk. Borgens ägg menar att kollegor tyckte att de var tokiga som ställde om, speciellt växtodlingen. Båda dessa företag menar att dessa spänningar minskat då efterfrågan på ekologiska ägg ökat och fler konventionella producenter ställer om. De två andra företagen, Landahls ägg samt Nyckelpigans ägg, anser inte att de blir bemötta på något speciellt vis för att de är ekologiska lantbrukare.

”I början ansågs vi som knäppa som släppte ut hönsen på grund utav salmonellarisk och så vidare. Vi har fått mycket skit på vägen men nu är det förändrat när fler ställer om”-Ekströms ägg och packeri

”I relationer med konsumenter är det mycket positivt att vara ekologisk lantbrukare. Med grannlantbrukare och kollegor i branschen tidigare så var man ansedd som tokig som ställde om till ekologisk produktion, men detta har förändrats”-Borgens ägg

4.5.2 Sociala aspekter hos grisproducenter

Alla berättar om en positiv förändring i arbetsmiljön efter omställningen. En av dessa, NBs ekologiska gris, berättar att skillnaden i ekologiska och konventionella slaktsvinsstall är stor; det är inte så slutet, inte så dammigt, luktar inte så mycket gris och att det är roligare att gå i stallen då de har storboxar. På vintern kan det dock vara kallt när de måste vara ute och kontrollera vatten eller stängsel men det upplevs ändå som skönt att få vara ute. Lindqvists gris och Hejmars gris berättar att arbetsmiljön anses vara god då de får arbeta mycket utomhus och med mycket frihet med djuren. Att inte behöva använda konstgödsel eller bekämpningsmedel är också mycket positiv förbättring i arbetsmiljön menar dessa två och Lindqvists gris berättar att de upplevde att det kändes fel i magen

⁸ Kort sammanfattning finns på s. 43.

att använda dessa medel vilket gav en stress och att inte behöva använda det är en stor livskvalité förbättring. Ekogrisen beskriver även de hur de slipper dammiga stallar och mer utevistelse.

Vad gäller arbetsbelastningen beskriver Ekogrisen att den minskats något och framförallt spridits ut då de inte har samma arbetstopp på våren med växtodlingen, exempelvis med arbete som sprutning eller att sprida konstgödsel och de har därför kunnat utöka produktionen med 50 ha. Hejmars gris menar att arbetsbelastningen är densamma som vid konventionell produktion men att antalet djur minskat men antalet timmar per djur per dag ökat vilket ses som positivt. NBs ekologiska gris berättar om ökad tid per djur per dag och att arbetsbelastningen upplevs som densamma som vid konventionell produktion. Den fjärde, Lindqvists gris, menar att arbetsbelastningen är mycket hög men att det är okey då de trivs med jobbet och den var lika hög när de var konventionella.

”Arbetsmiljön är bra för vi får arbeta utomhus och det är med mycket frihet med djuren. Att inte behöva använda konstgödsel eller bekämpningsmedel är också mycket positiv förbättring i arbetsmiljön då detta kändes fel i magen att använda detta vilket gav en stress i livet”-Lindqvists gris

”Arbetsbelastningen känns som densamma men det är mer timmar per djurenhet är vilket är positivt då vi får betalt för det vilket innebär att de går att anställa fler och samtidigt ha färre djur”-Hejmars gris

”Arbetsmiljön har blivit bättre, de slipper gå inne i dammiga slaktsvinstall, man får vara ute mer med djuren och arbetsbördan har spridits ut”-Ekogrisen

När lantbrukarna tillfrågas om hur andra i deras närhet ser på deras ekologiska produktion säger Ekogrisen att de uppfattar att både konsumenterna och lantbrukarkollegor ger en positiv respons på deras produktion. NBs ekologiska gris och Hejmars gris håller med om att de får mycket positiv respons från konsumenter att de är ekologiska producenter och framförallt att grisarna får gå ute. Även Lindqvists gris uppfattar att de får positiv respons på deras typ av lantbruk. NBs ekologiska gris nämner även att de får mycket uppmärksamhet generellt sett för att de är ekologiska producenter. Tidningar vill skriva om KRAV-grisar eller många vill komma ut på studiebesök, detta menar de inte skulle hänt om de var konventionella.

Alla tre lantbruk, förutom Ekogrisen, menar att andra lantbrukare har en negativ syn mot dem, det var värre för ett par år sedan och har blivit bättre, men de menar att det fortfarande finns spänningar mellan konventionella och ekologiska producenter. Lindqvists gris menar att de samarbetar en del med konventionella producenter och det gäller att en god ton då upprätthålls och NBs ekologiska gris menar att det blivit mer acceptabelt med åren att vara ekologisk men att det fortfarande pågår en debatt. Hejmars gris menar att denna skepsis mot ekologisk grisproduktion behöver försvinna och att det inte ska finnas motstånd mellan konventionell och ekologisk produktion. De menar att det ska fokuseras på att se lantbruksföretag ur ett företagsekonomiskt perspektiv som på ekonomiska villkor producerar det som konsumenterna vill ha oavsett vad det är. De menar vidare att vill konsumenten betala mer för att djuren har det på visst sätt, som i KRAV-produktion, är det en anledning att vara ekologisk och den anledningen är godkänd. De anser även att man behöver ta bort bilden av att en KRAV-producent är ”duktigare” för att det finns ett hållbarhetstänk; man vänder sig helt enkelt till olika kunder. Hejmars gris menar även att det vid möten där grisproducenter deltar ofta är mycket otrevliga om man är ekologisk grisproducent och att de ofta drar sig ofta från att gå på dessa möten.

”Kollegor och andra konventionella bönder var emot vårproduktion när vi ställde om produktionen för 15 år sedan och det var mycket skepticism mot oss men det har blivit bättre med åren” -NBs ekologiska gris

”Det är många glada tillrop från konsumenter och även från andra bondegrannar”-Ekogrisen

”Möten med olika grisproducenter är ofta mycket otrevliga om man är ekologisk lantbrukare och vi drar oss från att gå på dessa möten. Däremot är konsumenter mycket positiva till ekologisk grisproduktion och när de får se hur grisarna går ute”-Hejmars gris

4.5.3 Sociala aspekter hos mjölkproducenter

Alla fyra lantbrukare menar att deras arbetsmiljö blivit bättre sedan de ställde om. Alla fyra poängterar att denna förbättring grundar sig i att de undviker risken med att behöva använda kemiska bekämpningsmedel. Valdeholms mjölk nämner att det är positivt att slippa risken att spilla eller att deras hälsa påverkas negativt. Skattegårdens mjölk menar att det skönt att slippa sitta och spruta tidiga morgnar eller sena kvällar. Detta dels då det gav smärta i kroppen men även att det nu finns tid att göra annat nu, exempelvis kunna följa TV-program istället för att sitta på åkern men även att slippa hantera kemiska bekämpningsmedel lyfts fram. De sista två, Lidens mjölk samt Tunborgs ekomjolk, lyfter fram att det dels är skönt att slippa hantera dessa medel men att det nu ger en lägre arbetstopp på våren när de slipper spruta vilket upplevs ge mer tid till annat.

Vad gäller arbetsbelastningen menar tre av producenterna, Valdeholms ekomjolk, Lidens mjölk samt Skattegårdens mjölk att den minskat sedan de blivit ekologiska. Detta härleder de till att de slipper ut och spruta eller göda grödorna där det lyfts fram att våren tidigare var mycket stressig gällande arbetet med att sprida konstgödsel eller spruta flertalet gånger och numera upplevs våarna som mycket lugnare när detta inte behövs längre. Tunborgs ekomjolk menar att de nu, liksom som konventionella, arbetar hela tiden men att arbetstoppen på våren nu minskat.

”Arbetsmiljön är bättre, framförallt då man slipper spruta. Arbetsbelastningen är densamma, vi jobbade konstant som konventionella men konventionell produktion krävde mer arbetsbelastning på våren och det slipper vi nu”-Tunborgs ekomjolk

”Arbetsmiljön har blivit mycket bättre, skönt att slippa sitta och spruta tidiga morgnar eller sena kvällar”- Skattegårdens mjölk

”Det är skönt att slippa stressen som var på våren innan när allt med vårbruket skulle skötas och det är även skönt att slippa sitta på sprutan”-Lidens mjölk

Alla fyra lantbrukare menar att det finns spänningar med att vara ekologisk producent, då genom att konventionella lantbrukare ofta har synpunkter på detta. Valdeholms mjölk menar att de inte skäms för att vara ekologisk producent utan att tar diskussioner om några kommer upp, både ansikte till ansikte och diskussioner som sker på sociala medier. Tunborgs ekomjolk menar att det finns en strävan att hålla ner ogräset för att inte reta upp konventionella grannlantbrukare och i dagsläget upplevs inte synpunkter på deras ekologiska produktion, det var för ett par år sedan. Däremot finns det fler grannar runt om dem som är ekologiska vilka har problem med ogräs och dessa kan få negativa kommentarer kring deras val av produktion. De två sista, Lidens mjölk samt Skattegårdens mjölk, berättar att det var mer motsättningar tidigare men att detta lugnat sig då konventionella dels ser hur ekologiska produktionssystem fungerar och att det blivit vanligare med ekologiska lantbruk. En av lantbrukarna, Valdeholms mjölk, berättar hur en relation med en grannlantbrukare stärkts då han är ekologisk producent, som de har ett maskinsamarbete med samt att denne lantbrukare ska köpa deras kalvar för köttproduktion framöver och detta samarbete uppskattas.

”Många kollegor ”har förutspått min tidiga död”, många trodde inte att en omställning skulle fungera och var negativa inställda under omställningsprocessen. Men de har blivit tystare och tystare och istället blivit imponerade”-Skattegårdens mjölk

”Det finns motsättning från andra kollegor därför finns det en strävan att hålla ner ogräset för att inte reta upp grannlantbrukare”-Tunborgs ekomjolk

”I början fick vi en del kommentarer om att vi ställt om men det är bättre nu och jag tror att det är för att det är vanligare med ekologisk produktion nu”-Lidens mjölk

Sammanfattning sociala aspekter

- 2 äggproducenter anser arbetsmiljön är bra, 2 anser stallen är dammigare. 4 grisproducenter anser arbetsmiljön blivit bättre efter omställningen vilket även 4 mjölkproducenter gör.
- 2 äggproducenter anser arbetsbelastningen hög och två anser den normal. 1 grisproducent anser arbetsbelastningen har minskat och 3 anser att den är på samma nivå. 3 mjölkproducenter anser att arbetsbelastningen minskat och 1 att den är på samma nivå som tidigare.
- 3 äggproducenter menar att de i nuläget blir positivt bemötta av andra lantbrukare för att de är ekologiska producenter, 1 grisproducent menar att de blir positivt bemötta av andra lantbrukare och 3 menar att det finns spänningar mellan konventionella och ekologiska lantbrukare. 4 mjölkproducenter menar att det finns spänningar mellan konventionella och ekologiska lantbrukare.

4.6 Lantbrukarnas uppfattning om institutionella- och rådgivningsaspekter⁹

4.6.1 Institutionella och rådgivningsaspekter hos äggproducenter

Landahls ägg och Borgens ägg tycker att stöden som finns vid ekologisk äggproduktion är bra. Nyckelpigans ägg poängterar att de tycker stöden är något snedvridna då exempelvis mängden areal en lantbrukare har avgör om de får ekologiska stöd eller inte. Ekströms ägg och packeri menar att de ekologiska stödets utformning är bra.

Gällande att förstå regler och hur de uppfattas, dels under certifieringsprocessen och löpande i dagsläget ges en spridd bild. Landahls ägg menar att regelsystemet för ekologisk/KRAV-certifiering som bra och att det ska vara hårda krav för att få vara ekologisk så det finns en tydlig skillnad mellan att ekologisk/KRAV och konventionell produktion för konsumenten. Denne menar att det underlättat om de hade kunnat få stöd av exempelvis en medlemsorganisation om alla inblandade myndigheter och regler i en certifieringsprocess. Ekströms ägg och packeri menar att reglerna för ekologisk produktion anses vara bra, framförallt att de är hårda vilket de uppfattas ska vara för att definiera vad som är ekologiskt, däremot uppfattades det under omställningen som svårt att få kontroll över alla regler. Även önskas mer vetenskapliga belägg för varför regler finns för att förstå varför de ska följas. De två andra, Nyckelpigans ägg och Borgens ägg poängterar att reglerna uppfattas vara bra, men i vissa fall fuskas med, då främst vad gäller djurens utevistelse där djuren hålls inne mer än vad som är tillåtet vilket ger en snedvriden konkurrens vad gäller exempelvis antalet djur som dödas av rovdjur och dessa två tycker reglerna är okey att efterfölja. Borgens ägg önskar att det tilläts använda syntetiska aminosyror då det skulle underlätta för djuren och få dem att må bättre.

”Certifieringsprocessen var ganska jobbig, det var mycket information och regler att sätta sig in i men tycker det ska vara hårda krav för att få vara ekologisk producent så det finns en synlig skillnad mellan ekologisk och konventionell produktion så att konsumenten ser skillnad”. –Ekströms ägg och packeri

Gällande rådgivning menar Landahls ägg och Nyckelpigans ägg att de inte använder någon rådgivning men att Landahls ägg ibland rådfrågar kollegor men båda konstaterar att det finns bra rådgivare att få tag på om de skulle vilja. De två andra, Ekströms ägg och packeri och Borgens ägg, använder rådgivning och tycker att det finns bra rådgivare både på ekologisk äggproduktion och i ekologisk växtodling.

4.6.2 Institutionella och rådgivningsaspekter hos grisproducenter

Alla fyra menar att stöden är bra, men att det finns justeringar som kan behövas göra. Exempelvis menar Hejmars gris och Lindqvists gris att det finns en osäkerhet vad gäller stöd och hur de kan förändras beroende på politik och då upplevs det som att ingenting är fast och det finns hela tiden en risk för att systemet förändras vilket ger en osäkerhet. Lindqvists gris menar att politiker behöver få insikt i osäkerheten från stöden föränderlighet och även när det gäller att få fler att våga ta beslutet att ställa om. Hejmars gris och Ekogrisen kommenterar även att det ses som negativt att stöden för vallodling tagits bort. Alla fyra uppfattar att reglerna för ekologisk/KRAV-produktion av

⁹ Kort sammanfattning finns på s. 45.

grisproduktion som bra där NBs ekologiska gris samt Lindqvists gris två poängterar att det ska vara hårda regler för att särskilja ekologisk och konventionell produktion och Lindqvists gris menar att om konsumenten vill betala extra för att de har en viss typ av produktion så ställer de upp på det och följer reglerna, detta för att skapa ett mervärde som konsumenten betalar för.

”Jag vill inte ha regelförändringar för då närmar man sig som KRAVproducent den europeiska ekologiska certifieringen och sedan den konventionella produktionen och till slut kanske ekologisk produktion inte har något mervärde i jämförelse med annat”-NBs ekologiska gris

”Stöden i ekologisk produktion uppfattas på för tok föränderligt, inget är fast och det finns hela tiden en risk för att systemet förändras vilket ger en osäkerhet, det är sjukt att det får vara så”-Hejmars gris

Att förstå reglerna under omställningsprocessen upplevdes av två producenter som komplicerat. Lindqvists gris och Hejmars gris menade att det var svårt att få kontroll på om alla regler följdes vilket skapade en osäkerhet hos dem om de faktiskt gjorde så som de skulle. NBs ekologiska gris och Hejmars gris menar även att KRAVs egen regelbok ibland uppfattas som svår att hitta i, men att den blivit enklare att slå i nu när den är uppdelad efter djurslag. Ekogrisen berättar att de har en revisor som hjälper dem med alla regler och denne lantbrukare menar även att all dokumentation tar tid från produktionen som de egentligen är bättre på. NBs ekologiska gris och Hejmars gris säger även att de skulle behövt större möjlighet till rådgivning under själva omställningen med en rådgivare som skulle kunna se helheten av företaget och även hjälpa till med att få information om alla regler. Lindqvists gris säger att de fick mycket hjälp av fältvandringar och andra ekologiska producenter för att få all information på plats.

”Ibland kan det vara svårt att förstå sig på certifieringsreglerna, framförallt som nybliven ekologisk producent. Det finns så många olika regler som ska följas och ibland ställer vi oss frågan om vi verkligen följer alla regler”- Lindqvists gris

Vad gäller rådgivning meddelar alla fyra att de uppfattar att det finns en brist på ekologiska grisrådgivare och i vissa fall även ekologiska växtodlingsrådgivare. Ekogrisen menar att det saknas bra grisrådgivare och framförallt någon som kan samla in all kunskap om ekologisk grisproduktion och sedan sprida ut den. Dessa menar även att de främst får tillgång på rådgivning genom en förening som heter ”Jord på trynet” vilket är en förening för ekologiska grisproducenter. Där finns en bra stöttning där alla hjälper och rådgiver varandra och det finns en god gemenskap även fast alla bor långt från varandra där de uppmuntrar varandra och utbyter erfarenheter.

Hejmars gris menar att det saknades en enhetlig form av rådgivning där det var en krånglig process att finna all information om växtodling och gris på samma gång när de ställde om och det fanns inte ett enhetligt ställe att hitta information på utan de fick ha olika rådgivare på var gren och det uppfattades rörigt innan alla regler och aspekter föll på plats. Lindqvists gris säger att de får köra in en rådgivare från 60 mil bort då detta saknas i deras närområde och menar vidare att det saknas bra grisrådgivning och att detta behöver åtgärdas. NBs ekologiska gris menar att det fanns bättre rådgivning förr med nischade rådgivare vilket de saknar nu och de vänder sig istället till djurhälsovården eller av ERFA-grupper och får då åka upp till Uppsala på dessa träffar.

”Vad gäller rådgivning tycker vi att det finns mindre rådgivning nu, förr fanns nischade grisrådgivare och det saknas nu”-NBs ekologiska gris

4.6.3 Institutionella och rådgivningsaspekter hos mjölkproducenter

Alla fyra producenter tycker att stöden för ekologisk produktion är bra, och de anser inte att någon förändring behövs vad gäller dessa. Skattegårdens mjölk och Lidens mjölk anser dock att stöden är föränderliga och det ger en osäkerhet och att det hade uppskattats om de var mer beständiga för att kunna planera verksamheten bättre.

Även reglerna kring ekologisk produktion och KRAV-produktion uppfattas som bra och rimliga av samtliga men Valdeholms mjölk och Skattegårdens mjölk poängterar att det hade varit intressant med förklaringar till varför vissa regler finns i vissa fall då de ibland kan ha svårt att se bakgrunden. Tunborgs ekomjölk menar att reglerna inte ses som särskilt komplicerade utan det finns bra och mycket information kring dem och behövs mer information kan rådgivare eller andra kollegor tillfrågas, denne lantbrukare är även med i Ekologiska Lantbrukarna där ytterligare information och erfarenheter kan utbytas. Skattegårdens mjölk menar att det kan vara svårt att hålla isär regler för KRAV-produktion och europeisk certifiering. Alla fyra tyckte att det var lätt att förstå regler i certifieringsprocessen och Lidens mjölk sa att det finns mycket information att tillgå om reglerna om det finns ett intresse att hitta information. Ingen av dessa lantbrukare uppfattade att få kontroll över alla regler under omställningsprocessen som komplicerat.

”Reglerna är bra men ibland kan det vara svårt att se vad som ligger bakom en regel. Kan också vara lite krångligt att KRAV har ett regelsystem och den europeiska certifieringen ett annat regelsystem. Det blir förvirrande för mig och mina medarbetare”-Skattegårdens mjölk

”Stöden vi får är bra och vi tycker inte det behövs någon förändring. Även de regler för att bli ekologiskt certifierad eller KRAVproducent uppfattas som rimliga och lätta att sätta sig in i och förstå”-Tunborgs ekomjölk

”Stöden är bra och nödvändiga men det finns en osäkerhet med hur stöden ser ut framöver och upplevs svårt då vi inte vet hur framtiden ser ut”-Lidens mjölk

När lantbrukarna tillfrågas om rådgivning svarar alla fyra lantbruk att de anser att de behöver finnas bättre rådgivning att tillgå och Skattegårdens mjölk säger att de har en bra rådgivare men att de saknar en bra renodlad ekologisk rådgivare då deras egentligen är konventionellt inriktad. Valdeholms mjölk säger att bättre rådgivning bör finnas och berättar att när de var konventionella lantbrukare kom mycket kompetenta rådgivare ut från Länsstyrelsen till subventionerat pris och detta ansågs vara till stor nytta för produktionen. Nu uppfattas Valdeholms mjölk sakna kompetenta ekologiska rådgivare som verkligen är duktiga på just ekologisk produktion. För att få rådgivning vänder sig de istället till andra ekologiska lantbrukare, genom att träffas och rådfråga varandra eller genom sociala medier (exempelvis genom grupper på Facebook) och de menar att det finnas ett behov av att utbilda fler ekologiska rådgivare. De resterande två poängterar just att det saknas kompetenta och välutbildade rådgivare som är nischade på ekologisk produktion och Tunborgs ekomjölk menar att det som saknas är rådgivare som har ett nytänk och som följer ny forskning. Denne menar även att flera andra ekologiska lantbrukare ringer till honom för att få ny information då de även upplever att rådgivning saknas.

”Vad som skulle kunna underlätta för mig är att det borde finnas fler kompetenta och välutbildade rådgivare som är nischade på ekologisk produktion”-Lidens mjölk

”Rådgivningen är bra, men vi har dock ingen renodlad ekologisk rådgivare utan har en konventionell växtodlingsrådgivare”-Skattegårdens mjölk

Sammanfattning institutionella och rådgivningsaspekter

- 3 äggproducenter uppfattar ekonomiska stöd bra, 2 grisproducenter uppfattar stöden som osäkra och 4 mjölkproducenter uppfattar stöden som bra.
- 4 äggproducenter, 4 grisproducent och 4 mjölkproducenter anser regler kring certifiering som bra.
- 3 äggproducenter uppfattar att det finns bra rådgivning att tillgå. 4 grisproducent och 4 mjölkproducenter menar att det saknas bra rådgivning.

4.7 Övriga aspekter med att vara ekologisk lantbrukare

I intervjuerna fick lantbrukarna frågan om det fanns någon eller några aspekter som skulle få dem att vilja ställa om tillbaks till konventionell produktion igen. Lantbrukarna fick även fritt svara på frågorna vad de anser vara problem- och möjlighetsområden som ekologisk lantbrukare. Nedan presenteras svaren.

4.7.1 Reflektioner kring att vilja ställa om tillbaks till konventionell produktion

Äggproducent

Landahls ägg menar att det inte finns något som kan få dem att ställa om tillbaks till konventionell produktion, Nyckelpigans ägg ger samma svar och menar att de inte vill producera genom konventionella principer. Ekströms ägg och packeri menar att de inte skulle vilja vara konventionella producenter, men att de kanske kommer behöva vara det i framtiden om kostnader fortsätter att öka då det uppfattas som svårt att hålla nere kostnaderna i ekologisk produktion då exempelvis fodret är dyrt. Borgens ägg menar att de kan tänka sig att ställa tillbaks om det är som så att prisnivån för försäljning av ekologiska ägg inte hålls upp, detta då de ser det som ett måste att det ska vara lönsamt att producera ägg.

Grisproducent

Ekogrisen säger att de aldrig kommer ställa om tillbaks till konventionell produktion men säger med skämtsam ton att de kan sakna de mörkgröna höstvetefälten och kunna säga att man fått 10 ton i veteskörd vilket inte upplevs vid ekologisk produktion.

NBs ekologiska gris säger att de aldrig skulle gå tillbaks till konventionell produktion och tillägger ytterligare att de inte valde att ställa om till ekologisk produktion av ideologiska skäl utan utifrån ekonomiska motiv och för att den konventionella produktionen upplevdes tråkig. Idag är lönsamheten viktig för dem men de kommer aldrig ställa tillbaks för att få ökad lönsamhet. De tillägger ytterligare att det känns rätt att vara ekologisk och att det är kul att producera så sådant vis. Hejmars gris och Lindkvists gris säger att de aldrig vill ställa tillbaks till konventionell produktion.

Mjolkproducent

Valdeholms mjölk berättar att deras motiv för omställning var ekonomiska och lönsamhetsmässiga skäl. Trots detta menar de att de aldrig kommer att gå tillbaks till konventionell produktion även om konventionell produktion skulle ge ekonomisk vinning, detta då de upplever denna typ av produktion numera ligger närmare hur de vill producera. Tunborgs ekomjolk menar att det inte finns något som skulle få dem att gå tillbaks till konventionell produktion vilket Skattegårdens mjölk även de säger och tillägger att de är glada att slippa kemikalieanvändningen vilket är en orsak till att de inte vill återgå till konventionell produktion. Även Lidens mjölk säger att de vill eller tänker ställa tillbaks till konventionell produktion oavsett lönsamhet trots att det var det skälet till omställning.

4.7.2 Problemområden som ses hos de ekologiska lantbrukarna

Äggproducenter

Landahls ägg anger att de inte ser några problem med att vara ekologisk äggproducent, de upplever enbart positiva aspekter med att vara ekologisk producent. Nyckelpigans ägg menar att han inte kommer på något problem så spontant men tycker inte att det är något speciellt problem de upplever. Ekströms ägg och packeri menar att de inte uppfattar några problemområden och Borgens ägg menar att ett problemområde är ekonomiska aspekter och att om de inte upplever en ökande framtida prisökning på äggen kan de tänka sig att bli konventionella igen.

Grisproducenter

Ekogrisen uppger att ett problemområde kan vara ogräs, de uppger att det kan vara ett problem att hantera ogräs vid vissa tillfällen. De anser även att det låga matpriset kan vara ett problem och att

de anser att priser måste höjas på lång sikt. Hejmars gris anser att ett problemområde med ekologisk grisproduktion är det faktum att grisarna ska vara ute mycket på vinterhalvåret och att de anser att det känns fel om det snöar eller regnar då detta kan leda till kultingar blir kalla och att branschen måste se till djurvelfärd alla årets dagar även om grisarna har det bra ute under sommarhalvåret. Lindqvists gris menar att ett problemområde är att det finns få ekologiska rådgivare. De uppger att de har en rådgivare som åker från Skåne då de inte har någon närmare som de anser bra och de upplever en oro för deras företag den dagen som deras nuvarande rådgivare går i pension. NBs ekologiska gris menar att de inte ser några problemområden i sin ekologiska grisproduktion.

Mjolkproducenter

Valdeholms mjölk berättar att de ser ett problemområde i avsaknaden av rådgivare, de säger att det skulle kunna underlätta att vara ekologisk producent om det finns fler kompetenta och välutbildade rådgivare som är nischade just på ekologisk produktion. De menar vidare att de inom ekologisk produktion inte ser några överstigitliga problem. Tunborgs ekomjolk säger att de inte ser några problemområden, det handlar om att ha positiv inställning om problem dyker upp vilket de även gör i konventionell mjölkproduktion. Skattegårdens mjölk säger att något som skulle underlätta för dem som ekologiska producenter vore mindre papperexercise. De anser att det tar mycket tid och känns överhängande och som något som är till för att kontrollera lantbrukarna. Lidens mjölk anger att ett problemområde är bristen på rådgivare, de skulle se det som en fördel med fler rådgivare som skulle kunna vara en hjälp att se nya lösningar eller bidra med ett nytänk.

4.7.3 Möjlighetsområden som ses hos de ekologiska lantbrukarna

Äggproducenter

Landahls ägg menar att vara ekologisk producent av ägg upplevs vara mycket positivt, de anser att det är som ett nytt liv med många nya möjligheter. Nyckelpigans ägg säger att de har svårt att komma på positiva aspekter av att vara ekologisk producent så spontant. Ekströms ägg och packeri menar att de uppfattar att det är en stor positiv möjlighet att få producera på ekologiskt sätt och det ger en glädje att kunna vara ekologisk producent. Borgens ägg menar att det upplevs positivt att slippa använda och hantera kemiska bekämpningsmedel och att de i och med detta även slipper sitta ute och sprita fina sommarkvällar.

Grisproducenter

Ekogrisen uppger att den största möjligheten med att producera ekologiskt griskött anser de vara att de gör en insats för miljön när de producerar på ekologiskt vis då de inte använder gifter i produktionen. Hejmars gris menar att de ser att de genom ekologisk produktion ger konsumenten det konsumenten vill ha; bra kvalitet på kött men även att konsumenten får glädjen av att se djur ute i det fria, detta upplever de som något positivt. Lindqvists gris säger att det mest positiva med ekologisk grisproduktion är mötet med konsumenten och uppskattningen de får av konsumenten som köper deras kött som uppskattar denna typ av produkt. Ytterligare möjligheter anger de vara att de sett gården förändrats efter att de ställt om samt att de slipper hantera kemiska bekämpningsmedel, de har sett biologisk mångfald öka och detta är faktorer de uppskattar. NBs ekologiska gris uppger att det faktum att de inte får använda växtskyddsmedel är en av de största fördelarna med att vara ekologisk producent. Vidare uppfattas sättet att hålla djur på som något positivt i ekologisk produktion samt att de slipper risken med gifter som kan påverka exempelvis vatten, minskad biologisk mångfald eller pollinerare och det, tillsammans med djurhållningen, upplevs som mycket positivt.

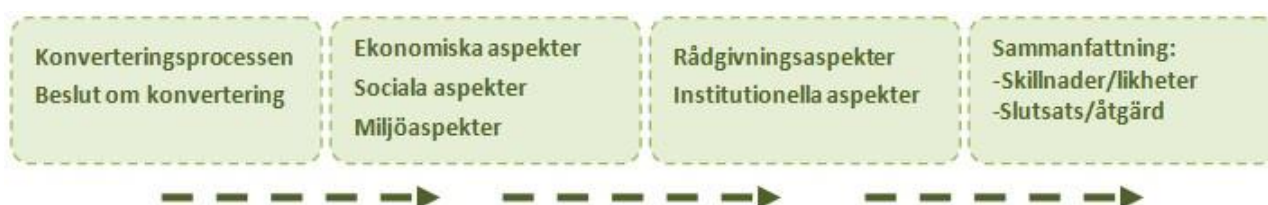
Mjolkproducenter

Valdehoms mjölk berättar att de i sin ekologiska produktion ser deras arealbaseraed produktion som en möjlighet och som något de rekommenderar andra lantbrukare, ekologiska som konventionella. Han säger även att han rekommenderar denna form av produktion till någon som vill producera ekologiskt; alltså att ha så många djur som gården själv kan producera foder till. Han menar att detta

minskar kostnader för inköpt foder bland annat och med trender som är nu mot allt större anläggningar finns oftast inte tillräckligt med areal och då måste foder köpas in vilket ökar kostnader. Tunborgs ekomjolk menar att de upplever det numera uteblivna pratet om kemiska bekämpningsmedel som något positivt. Nu när de är ekologiska producenter är bekämpningsmedel inte aktuellt och det upplevs som något positivt att slippa pratat om detta då de tycker detta är ointressant. Skattegårdens mjölk menar att en möjlighet med att vara ekologisk lantbrukare är att kunna erbjuda konsumenten produkter som är giftfria, dels maten i sig men även en produkt som inte förgiftar miljön när den produceras. Lidens mjölk uppfattar en möjlighet med att vara ekologisk producent är att slippa arbeta med kemiska bekämpningsmedel. Dels att de slipper arbetet med att spruta men även att de slipper att hantera medlen.

5 Diskussion

I följande diskussionsavsnitt kommer det empiriska material som utgör resultatdelen av studien att ställas mot studiens teoretiska referensram. I nedanstående modell beskrivs diskussionen uppbyggd.

Figur 7: Disponering av diskussion

Illustration av författaren

På grund utav studiens kvalitativa art och de riskområden som kommer med en kvalitativ studie så som eventuell intervjuareffekt eller selektivt informationsurval från intervjuobjektet samt det begränsade urvalet om tolv företag, görs diskussionen och eventuella antaganden från ett kritiskt perspektiv där det finns en medvetenhet att denna studies resultat och slutsats är begränsat i möjligheterna till generalisering.

5.1 Bakgrund till lantbrukarnas beslut att ställa om

5.1.1 Motiv till att ställa om och hur dessa motiv kan ändras

I teoretiska modeller kring beslutsfattande (Brehmer et al. 1998; Mintzberg et al. 1976) beskrivs hur en beslutsprocess startar då det uppstår ett glapp mellan vad en individ besitter och vad den önskar att besitta. Detta startar en beslutsprocess, som exempelvis valet om att ställa om ett lantbruk till ekologisk produktion eller inte. Detta ses i det empiriska materialet i studien där ekonomi, miljö, vilja att testa något nytt eller djurvälstånd låg till grund för varför en beslutsprocess om omställning till ekologisk produktion sattes igång i dessa lantbruk. Motiven stämmer överrens med vad tidigare studier (Padel 2001) som undersökt motiv kommit fram till och utgör ett axplock av skäl för omställning. Dessa motiv är alltså det ”glapp” som utgör vad lantbrukarna anser att de har och vad de i verkligheten önskar ha. Vid en omställning förverkligas denna önskan.

Detta förtydligas ytterligare hos de två lantbrukare som i studien anger att de skulle kunna tänka sig att gå tillbaks till konventionell produktion om det är som så att det finns högre lönsamhet inom dessa jordbrukssystem. I dessa två lantbrukares fall är ekonomisk vinning vad de främst önskar och upplever de för låg ekonomisk vinning uppstår återigen detta glapp i vad de har och vad de önskar, då startar en ny beslutsprocess. Vad som även framkommer i det empiriska materialet är att det fanns lantbrukare som hade ekonomiska skäl till omställning men som anger att de, trots sämre lönsamhet, skulle fortsätta som ekologiska producenter då de anser att det är det rätta sättet att producera livsmedel på. Vad kan läras från studien är att motiv för omställning har förändrats efter att vissa lantbrukare blivit ekologiska producenter vilket är en intressant aspekt.

5.1.2 Omställningsprocessen och behov av information

Det går att se från intervjuerna hur flertalet av lantbrukarna hade en bild av att en omställning kunde vara problematisk innan de startade den. Trots detta valde de att ta beslut om omställning och återger att de i efterhand ansåg att det gick smidigare än vad de förväntat sig och att processen inte upplevdes vara särledes komplicerad. Vart dessa negativa förväntningar kommer ifrån är svårt att avgöra, men det kan tänkas hänga ihop med den negativa bild som lantbrukarna berättar att de upplevt både under och efter omställningsprocessen främst från andra lantbrukare. Detta kan tänkas prägla synen på en omställning.

Vad som ytterligare ses är att trots denna bild av en omställning som något komplicerat valde lantbrukarna att fullfölja beslutsprocessen om omställning till ekologisk produktion. En reflektion är att detta kan bero på att deras skäl och motiv för ekologisk produktion är starka och väger upp en negativ syn från skeptiska kollegor eller tankar kring en komplicerad process. Brehmer et al (1998) beskriver hur lantbrukare i en beslutsprocess använder sig av en så kallad "ansvarsaspekt", samma som Mintzberg et al. (1976) kallar "befullmäktigande" där de väger in information från vad andra i deras närhet så som familj eller kollegor anser om det beslut de är på väg att fatta. Från studien framkommer det att trots tvivlande kollegor tog lantbrukaren beslutet att ställa om, här kan det tänkas att det finns människor i omgivningarna med olika tyngd gällande så kallade ansvarsaspekter. Konventionella lantbrukskollegor måhända ha mindre inflytande gällande dessa ansvarsaspekter än exempelvis familj när det gäller att godkänna ett beslut om omställning.

Vad som kan läras från detta är att lantbrukare tar in information från andra kring ett beslut de är på väg att fatta men att beroende på relationer påverkar det tyngden av deras åsikter. Det kan därför finnas ett behov av oberoende information att förmedla till lantbrukare när de står i valet om en omställning och då bland annat om hur en process i praktiken går till. Med oberoende information menas då exempelvis information från rådgivare, grundat i forskning och praktik eller annan information, så som broschyrer eller sammanställningar av hur andra ekologiska lantbrukare gör i praktiken eller möjlighet att besöka försöksgårdar. Denna information kan förmedlas till lantbrukarna och ge en mer nyanserad bild av ekologisk produktion ur olika perspektiv, exempelvis processen, ekonomi, utebliven användning av bekämpningsmedel, regler etcetra. Det finns självfallet redan nu denna typ av information, men det kan tänkas att den behöver utvecklas.

Genom Brehmer et al. (1998) modell över beslutsfattande finns just informationssökning med som något som under hela beslutsprocessen följer lantbrukarna där olika typer av information bygger upp vilket beslut som tas. Oberoende och välgrundad information torde då kunna ge lantbrukarna en adekvat bild av hur ekologisk produktion går till i praktiken. Brehmer et al. (1998) påpekar även att riskaspekten kan vara en anledning till att ett visst beslut fattas. Upplevs då ett beslut leda till ökade risker undviks beslutet. Kan lantbrukarna erhålla en tydligare bild av ekologisk produktion kan även denna upplevda risk tänka minskas. En viktig aspekt att tillägga är att de som deltog i studien är ekologiska lantbrukare och har, trots eventuella motsättningar, tagit beslutet om ekologisk produktion. Hur många lantbrukare som inte tog beslutet att ställa om på grund av vad andra människor tyckte framkommer därför inte i denna studie.

Denna informationsaspekt visas ytterligare i Glaumann Anderssons (2011) uppsats där det framkommer att det finns fördomar kring ekologisk produktion. En ytterligare informationskälla kan vara att andra ekologiska lantbrukare ger information till potentiella ekologiska lantbrukare då teori säger just att ekologiska lantbrukare ofta tenderar att vända sig till andra lantbrukare (Burton et al. 1998). Här finns dock en risk för den kognitiva dissonansen beskriven i teoridelen. I praktiken kan det innebära att en nuvarande ekologisk lantbrukare selektivt väljer att berätta information, eller vara övertygade själva om vissa ståndpunkter, för att på så vis försvara sitt eget beslut om ekologisk produktion. Då finns en risk att informationen som de delar med sig är vriden för att ställa ekologisk produktion i ljuset för att minska den egna kognitiva dissonansen. Detta kan dock hanteras genom att komplettera med information från en rådgivare som kan tänkas ha en mer neutral inställning till ekologisk produktion.

Från denna studie framkommer det att omställningsprocessen upplevdes smidig av en övervägande majoritet, framförallt om gården hade goda förutsättningar för ekologisk produktion så

som stor andel vallodling och god tillgång på eget gödsel. Information om att förbereda en omställning och denna förutsättnings-aspekt kan förmedlas till lantbrukare som står i valet för att ge den tid att förbereda och underlätta en omställning.

5.2 Hållbarhet i de deltagande ekologiska lantbruken

5.2.1 Ekonomiska aspekter av att vara ekologisk lantbrukare

Utifrån intervjuerna går att se ett mönster där det framkommer en generellt god lönsamhet hos de ekologiska lantbrukarna. Lönsamheten påverkas av priset på produkterna och av storleken på utgifterna där det framkommer att foderkostnader är stor utgiftspost. Vad som påverkar utgifterna positivt är minskad användning av yttre insatsmedel. Denna ökade lönsamhet som framkommer är i samklang med vad tidigare studier (Andresen och Hult 2004; Duram 2000; Ebbesvik et al. 2006; Fairweather 1999; Hemlin et al. 2002; Padel 2001) visar vara en motiverande faktor för att välja att ta beslut om omställning och kan då ge en hint om ökad ekonomisk hållbarhet. Att foderkostnader påverkar lönsamheten hör ihop med gårdens egna förutsättningar och nämns i studier (Glaumann Andersson, 2011; Wheeler 2008) vara en faktor som kan få lantbrukare att avstå omställning till ekologisk produktion.

För att nå ökad ekonomisk hållbarhet i dessa jordbrukssystem upplevs just foderkostnaderna vara den post som påverkar systemet och lönsamheten mest och därmed hållbarheten, vilket beskrivs av Jordbruksverket et al. (2012). Minska foderkostnader kan främst göras genom ökad egen foderproduktion via ökade markarealer genom arrende eller köp. För vissa lantbrukare finns inte dessa alternativ då ytterligare mark inte finns att tillgå. Ett sätt kan då tänkas vara att försöka para ihop markägare med lantbrukare eller genom ökat samarbete mellan gårdar vilket är beskrivet redan nu genomförs hos vissa gårdar. Vissa gårdar odlar även spannmål till försäljning och vad som skulle kunna analyseras ytterligare är om det finns pengar för lantbrukarna att spara in på genom att odla mer foder till djuren men då förlora inkomsterna på försäljningen av spannmål. Även effektivisering av fodersystem eller typ av foder kan tänkas minska dessa utgifter men från denna studie är det svårt att djupare analysera dessa lösningar för att se dess effekt.

Marknaden för ekologiska produkter uppfattas som god med stigande efterfrågan hos alla lantbrukare oberoende av djurslag, men särskilt hos grisproducenterna. Att ha ställt om till ekologisk produktion har gett dessa lantbrukare en annan plats på marknaden vilket Padel (2001) anger som ett motiv för att ställa om. När det gäller att motivera lantbrukare som står i valet till omställning kan just denna efterfrågeaspekt vara lämplig att lyfta fram. Exempelvis beskriver grisproducenterna att de uppfattar att det saknas svenskt KRAVgriskött för en konventionell grisproducent kan denna kunskap vara viktig som motivator. Dessutom är efterfrågeaspekten en av de bakomliggande orsakerna till att mål kring ekologisk produktion sätts (Dock Gustavsson et al. 2012) och är aktuell då en ökad efterfrågan från konsumenterna kräver att fler lantbrukare ställer om ifall efterfrågan ska täckas upp av svenskt livsmedel.

Prissättningen på ekologiska produkter är även en viktig aspekt att diskutera när det gäller att få fler lantbrukare att ställa om och för att höja hållbarheten i systemen då detta styr intäkter. Främst mjölkproducenterna men även vissa av äggproducenterna poängterar att de tycker priserna de kan sälja sina produkter är för låga och att det är svängningar i priserna som påverkar lönsamheten och stabiliteten. Två av grisföretagen förklarar att de har bundit priset i ett femårs-avtal med ett slakteri och en av dessa upplever att det känns tryggt att veta priset de kommande åren. Genom studien ses även att de ekologiska grisproducenterna visar en högre tendens att vara nöjda med priserna än de andra branscherna i studien. Att gris-bönderna kan binda sina priser i kontrakt, något som inte framkommer hos de andra ekologiska inriktningarna är ytterligare intressant. Hur kommer det säg att detta är möjligt i en bransch och möjligtvis inte den andra? Kan även mjölk- och äggproducenterna binda sina priser i exempelvis 5års-kontrakt så som grisbönderna kanske detta skulle ge en ökad säkerhetskänsla även för de produktionsinriktningarna. Detta skulle eventuellt i förlängningen leda till att fler svenska lantbrukare vågar ta steg till en omställning då det finns en

given prisbild ett par år framåt, några av lantbrukarna nämner just att de upplever en osäkerhet i att priserna svänger, sådana kontrakt skulle då kunna reducera denna osäkerhet.

En av lantbrukarna i studien nämner att deras ekologiska mjölkproduktion uppfattades vara lönsam och vara i god funktion då de har, vad de kallar, ”arealbaserad produktion”. Detta innebar att de anpassar antalet djur till den mark de har tillgänglig för bete och foderproduktion vilket gör att de är helt självförsörjande på foder och slipper köpa in foder till stora kostnader. Detta kan vara en aspekt att se djupare på när det gäller att minska kostnader i animaliebaserade lantbrukssystem och en aspekt som kan spridas till lantbrukare som överväger ställa om eller till lantbrukare som är ekologiska men som anser att deras foderkostnader är höga. Det kan tänkas vara så att det inte är det största antalet djur som gör produktionen lönsam utan att ha en balans mellan antal djur och den mark som finns att tillgå.

Vad som ytterligare framkommer av studien är att vissa av de deltagande lantbrukarna berättar att de från början ställde av ekonomiska skäl, vilket hos Darnhofer et al. (2005) kan liknas med gruppen pragmatisk konventionell men som senare snarare tillhör den hängiven ekologiska gruppen vilka skulle fortsätta producera ekologiska livsmedel trots att lönsamheten skulle sjunka i den ekologiska produktionen. Här framkommer det hur synen på ekologisk produktion och vilka motiv som är till grund för omställning kan skiftas när lantbrukarna väl är i produktionen. Detta gäller dock inte för alla då det i studien framkommer att två av lantbrukarna menar att de skulle gå tillbaka till konventionell produktion om det gav högre lönsamhet men det visar ändå på en tendens att motiv till ekologisk produktion kan skiftas. När det gäller att få fler lantbrukare att ställa om för att nå svenska mål satta av regeringen kanske denna förändring i motiv inte påverkar att få fler att ställa om. Det kan dock tänkas få lantbrukare att stanna kvar i ekologisk produktion av andra motiv och inte överväga att gå tillbaks till konventionell produktion om de upplever problem med de motiv som de ursprungligen ställa om för.

Fokus i denna studie är inte detaljer kring växtodlingen denna studie behandlar animaliebaserade ekologiska företag vilka främst odlar grödor till den egna produktionen i form av foder. Men värt att nämna är att det framkommer ur vissa intervjuer att när det gäller försäljning av exempelvis spannmål uppfattas detta inte som lika lönsamt som försäljning av de animaliebaserade produkterna.

5.2.2 Miljömässiga aspekter av att vara ekologisk lantbrukare

Genom studien framkommer det att ingen av lantbrukarna ser ett problem med att de inte får använda kemiska bekämpningsmedel och endast en anser att de kan sakna att använda konstgödsel då de ser fördelar med denna typ av gödsel. Det ses därför att de regleringar gällande minskad användning av yttre insatsmedel (European Commission 2014) inte är nämnvärt problematiskt i vardagen som ekologisk lantbrukare hos de intervjuade företagen vilket då motsäger det som beskrivs som hinder för omställning enligt tidigare studier (Cranfield et al. 2010; Wheeler; 2008). Vissa av lantbrukarna nämner även att de anser att det känns som en lättnad eller högre livskvalité att slippa använda kemiska bekämpningsmedel. Här ses därför att dessa regleringar som är tänkta att öka hållbarheten i den miljömässiga dimensionen av hållbar utveckling även har gett en högre tillfredsställelse i den sociala dimensionen. Att minskad användning av yttre insatsmedel har en positiv påverkan på miljön går naturligtvis inte att säga utifrån denna studie då fokus inte ligger på dessa aspekter utan snarare hur dessa regleringar påverkar lantbrukarna. Det är dock intressant att se hur instrument som är satta av staten för att främja den ekologiska hållbarheten har en påverkan på en annan dimension av hållbarhet och i förlängningen olika delar av ett enskilt jordbrukssystem. Ett jordbrukssystem bör därför ses ur ett holistiskt perspektiv där olika delar påverkar varandra.

Wheeler (2008) som undersökt rådgivares syn på varför konventionella lantbrukare avstår att ställa om nämner just informationsspridning och ökat behov av försöksgårdar som sätt att få fler lantbruk att ställa om. Som tidigare diskuterat kan ökad information vara viktig för många aspekter, exempelvis som ett sätt att få fler lantbruk att inte se avsaknad av yttre insatsmedel som en faktor för att avstå att ställa om. Wheeler menar att exempelvis försöksgårdar ger en möjlighet att lantbrukare i praktiken får se hur ekologisk produktion går till, vilka då skulle kunna visa att hur de

problemområden en lantbrukare ser, exempelvis ogräs, hanteras i verkligheten. Försöksgårdar kan kompletteras med ytterligare informationsskällor för att ge ökad kunskap kring olika faktorer för att på så vis på sikt kunna höja hållbarheten i systemen då lantbrukarna kan erhålla större kunskap kring eventuella problemområden.

Vad gäller djurvälstånd ses skillnader mellan lantbrukarna. Mjolkproducenterna och en grisproducent upplever att djurvälstånden är lika bra som i konventionella system. Två av äggproducenterna och tre av grisproducenterna upplever att det är bättre än i konventionella system och två av äggproducenterna upplever att det är sämre djurvälstånd i ekologiska system. Studier visar just på den ökade djurvälstånden som en motivator för en omställning (Ebbesvik et al. 2006; Hemlin et al. 2002; Padel 2001), den tenderar att vara tydligas hos grisproducenterna som beskriver hur grisarnas chans till naturligt beteende och att få spendera mer tid med grisarna ses som något tillfredställande inombords hos dem själva, vilket kan tänkas öka hållbarheten i den sociala dimensionen av hållbarhet och det beskrivs även hur detta uppskattas av konsumenter. Detta kan vara en motiverande faktor för lantbruk som överväger ställa om till grisproduktion. Denna djurvälståndsförändring är även något som hos grisproducenterna även uppfattas uppskattas av konsumenterna och lantbrukarna upplever positiv feedback från konsumenterna.

Vad som måste lyftas fram är de äggproducenter som beskriver hur de upplever att djurvälstånden är sämre, detta genom att rovdjur tar djur samt den uteblivna syntetiska aminosyran. Att rovdjur tar djur innebär dels lidande för djuret men även en ekonomisk förlust och detta behöver åtgärdas, här kan det behövas ett utvecklande av system som skrämmer bort rovdjur eller hindrar dem från att ta sig in. Även forskning gällande hur ekologiska äggproducenter kan komplettera sitt foder för att nå rätt nivå av aminosyran metionin på naturlig väg i foder för att öka djurvälstånden, vilket forskning säkerligen för tillfället arbetar med. Lantbrukarna påpekade även att de önskar få använda en syntetisk version av denna aminosyra i ekologiskt lantbruk. Kring detta kan det säkerligen krävas mer studier för att undersöka påverkan kring detta perspektiv eller en förklaring och belägg till lantbrukarna varför detta inte får användas i ekologisk produktion.

5.2.3 Sociala aspekter av att vara ekologisk lantbrukare

Jordbruksverket et al. (2012) beskriver att en del av social hållbarhet är förhållanden som påverkar hur individen uppfattar sin vardag, i detta fall lantbrukaren. I detta inkluderas bland annat arbetsmiljö och arbetsbelastning där det genom intervjuerna framkommer att arbetsmiljön av en majoritet upplevs ha förbättrats efter omställning alternativt uppfattas som bra. Det kan dels vara att stallarna uppfattas som bättre att vistas i eller att det upplevs som positivt att inte behöva handha kemiska bekämpningsmedel. Från intervjuerna framkommer det därför en generell bild att omställningen för flertalet lantbrukare har inneburit en positiv förändring i arbetsmiljön vilket då även är en högre hållbarhet inom denna dimension, dock inte i lika stor utsträckning för äggproducenterna. Vad gäller arbetsbelastning menar lantbrukarna generellt att de fortfarande arbetar mycket och intensivt. Vad som däremot berättas om är att vissa upplever att arbetstopparna på våren har minskat som ekologisk producent då de inte behöver spruta eller sprida konstgödsel vilket ger tid över för annat.

Dessa två aspekter kan ses som ett möjlighetsområde för lantbrukare som överväger en omställning då detta kan ge förbättrad arbetsmiljö och minskad arbetsbelastning vad gäller arbetstoppar på våren och de sysslor som kommer med sprutning och spridning av konstgödsel. Vad gäller de tidigare studier som behandlar motiv eller hinder för omställning ses förändrad arbetsmiljö eller arbetsbelastning inte som faktorer när det gäller beslut om ekologisk produktion. Att slippa använda kemiska bekämpningsmedel ses mer från ett hälsoperspektiv och inte att det kan påverka och förändrad arbetsbelastningen. Tidigare studier har alltså inte ringat in arbetsbelastning eller arbetsmiljö som något som kan påverkas av en omställning dessa faktorer kan vara intressanta för framtida studier om ekologisk produktion.

Ytterligare en del av social hållbarhet är relationerna en lantbrukare har och hur dessa uppfattas. (Jordbruksverket et al. 2012) Här växer en bild fram av att flertalet av de intervjuade lantbrukarna uppfattar att det finns spänningar och motsättningar mellan konventionella och ekologiska

lantbrukare där de ekologiska lantbrukarna uppfattar att det finns en negativ bild av dem från konventionella lantbrukare. Vissa av dem uppger att spänningarna var större förr och att det nu blivit större acceptans mot ekologisk produktion. En av grisproducenterna menar att de möten som hålls med både ekologiska och konventionella producenter kan uppfattas otrevliga för ekologiska lantbrukare och denna lantbrukare drar sig för att besöka dessa möten. Denna motsättning är något som behöver motverkas, dels för att verka för att fler vill ställa om till ekologisk produktion men även för att öka acceptansen för de som är ekologiska nu som inte ska behöva försvara sin ställning. En av lantbrukarna poängterar att de ställde om av efterfrågeskäl och företagsekonomiska skäl och förstår inte varför de måste försvara sig mot denna typ av produktion då de helt enkelt gjort detta för en annan plats på marknaden. Det upplevs svårt att på något konkret sätt minska dessa motsättningar mer än genom vad lantbrukarna berättar ha skett; att fler ställer om att motsättningarna med detta minskar på naturligt sätt då de inte är i minoritet på samma vis. Grisproducenterna beskriver dock att de från konsumenter får stor uppskattning på grund utav deras djurhållning och produktionsinriktning, detta beskrivs inte hos de andra produktionsinriktningarna.

”Jord på trynet” berättas i intervjuerna som en organisation vilken ger mycket till de ekologiska grisproducenterna, denna organisation verkar för att utveckla ekologisk grisproduktion i Sverige där det genom intervjuerna tycks vara god sammanhållning och sådana organisationer kan tänkas gynna de ekologiska lantbrukarna och detta kan vara ett koncept att utveckla även inom andra produktionsgrenar.

5.2.4 Institutionella- samt rådgivnings-aspekter av ekologiskt lantbruk

Ur intervjuerna framkommer det att stöden för ekologisk produktion uppfattas som bra. En aspekt som framkommer är dock att det upplevs som en osäkerhet är att stöden är föränderliga beroende på beslutsfattande på nationell eller europeisk nivå. Dessa aspekter är viktiga att uppmärksamma då många lantbruk har ett beroende av stöd till den löpande verksamheten men även om ett beslut om att ställa om ska tas. Det ses i beslutsmodeller (Brehmer et al. 1998) att information processas genom hela beslutsprocessen och när ett beslut ska tas vägs med all säkerhet eventuella möjligheter till stöd men även kunskapen om föränderliga stöd in i beslutet. Vad som konkret skulle kunna göras för att minska denna osäkerhet och vilket då även påverkar hållbarheten i jordbrukssystemet (exempelvis ekonomiskt eller socialt med denna osäkerhet kring stöd-nivåer) är att på något vis kunna säkerställa stöden vissa perioder. Hur detta konkret skulle uppnås eller hur det i dagsläget fungerar finns efter denna studie inget svar på men en idé kan tänkas vara att binda stöd-nivåerna och garantera vissa stöd en viss tidsperiod.

En intressant aspekt ur intervjuerna är bristen av på rådgivare. Äggproducenterna upplever ingen generell brist på rådgivare men det framkommer att både mjölk- och grisproducenterna ser rådgivning som en bristvara. Dels saknas det generellt rådgivare, men det berättas även att det önskas fler nischade ekologiska rådgivare och rådgivare som kan se till både animalie- och växtproduktion vilket det nästan uteslutande är i ekologiska animaliesystem. Detta är något rådgivningsföretag kan utveckla för att möta marknads efterfråga.

Regler kring ekologisk produktion uppfattas av lantbrukarna som bra men en reflektion kan vara att förtydliga bakgrund till regler i ekologisk produktion. Att få bakgrund förklarad för sig kan tänkas ge en högre meningsfullhet med att utföra vissa aktiviteter som de ekologiska lantbrukarna är skyldiga att göra. En ytterligare intressant aspekt är att lantbrukarna uppfattar att det är bra att reglerna är hårda för ekologisk produktion och KRAV-certifiering, detta då flertalet lantbrukare påpekar att det är viktigt att särskilja de olika produktionsinriktningarna och certifieringarna. På detta vis skapas ett mervärde för deras produkter. Denna aspekt är viktig och kan visa på att det för konsumenten är viktigt att tydligt visa på vad exempelvis en KRAV-lantbrukare faktiskt erbjuder och enligt denna studie kan det urskiljas att det är viktigare att vara tydlig med vilka regler som gäller för att underlätta för lantbrukaren snarare än att ta bort regler som ger ekologiska lantbrukare och deras produkter ett mervärde.

5.3 Summering av studiens resultat

Sammanfattningsvis ses genom studien flertalet möjlighetsområden men även vissa problemområden. Det uppkommer även likheter och skillnader mellan produktionsinriktningarna som presenteras och skillnaderna förtydligas i nedanstående tabell. Efter tabellen summeras slutsatserna och vad som kan läras från de deltagande ekologiska lantbrukarna från studien. Vissa svar kommenteras och vid problemområden föreslås lämpliga åtgärder.

Vilket tidigare poängterats är att vid dessa slutsatser från studiens resultat med eventuella åtgärder är det viktigt att återigen beakta studiens begränsningar. Det deltagande urvalets storlek, risk för selektiv information av de deltagande lantbrukare och den så kallade intervjuareffekten gör att slutsatser och dess giltighet ska beaktas med försiktighet och det finns även svårigheter att generalisera studiens resultat.

Tabell 3: Skillnader mellan produktionsinriktningarna

Illustration av författaren

Aspekt	Skillnader mellan produktionsinriktningarna
Efterfrågan	Grisproducenter beskriver en så stor efterfrågan på ekologiskt griskött att det finns en brist på svenskt, ekologiskt griskött. Denna brist på ekologisk mjölk eller ekologiska ägg beskrivs inte hos ägg- eller mjölkproducenter.
Tillgång på rådgivare	De ekologiska äggproducenterna beskriver ingen brist på rådgivare. Detta beskrivs hos gris- och mjölkproducenter.
Prissättning	Grisproducenterna är den inriktning som anger att de anser att de får bra betalt för sina sålda produkter. Ägg- och mjölkproducenterna önskar få bättre betalt.
Möjlighet att binda priser i avtal	Två av grisproducenterna anger att de kan binda priser i avtal, detta framkommer inte av mjölk- och äggproducenterna.
Djurväldfärd	Majoriteten av grisproducenterna anger att de anser att djurväldfärd ökat efter omställningen, mjölkproducenterna anger att den är likadan som vid konventionell produktion och vissa äggproducenter anger djurväldfärden som sämre efter omställning.
Uppskattning	Grisproducenterna anger att konsumenter visar uppskattning på deras sätt att producera griskött på, denna uppskattning från konsumenter anger de andra produktionsinriktningarna inte.
Arbetsmiljö	Två äggproducenter anger arbetsmiljön som sämre efter omställningen, detta på grund utav dammiga stall. Detta ses inte hos i de andra typerna av lantbruk som istället upplever förbättrad arbetsmiljö.

Tabell 4: Slutsats från studien och lämplig åtgärd för problemområden

Illustration av författare

Slutsats från studien (Vad kan läras från lantbrukarna?)	Föreslagen praktisk åtgärd (eller kort kommentar)
Motiv till att vilja vara ekologisk lantbrukare kan förändras efter omställning och motiv skiljer sig mellan lantbrukarna.	Vad kan läras är att motiv och drivkraft för produktion kan skifta efter att lantbrukarna producerat ekologiskt och olika lantbrukare väljer att ställa om av olika skäl.
Omställningsprocessen uppfattades innan processens som komplicerad men i praktiken gick den relativt smidig och det framkom att gårdens förutsättningar kunde påverka hur den upplevdes.	Kommunicera till potentiell lantbrukare som vill ställa om vilka förberedande åtgärder som kan förberedas för en smidig omställning. Arbeta med att utveckla information generellt om ekologisk produktion men även för att minska eventuella fördomar om en komplicerad process genom ett presentera oberoende

	information, exempelvis från rådgivare.
Ökad lönsamhet efter omställning samt god marknad, speciellt för ekologiska grisar.	Studien visar på ökad lönsamhet efter omställning hos alla lantbruk, lämpligt att kommunicera ut till potentiella ekologiska lantbrukare. Även markanden uppfattas god vilket ger förutsättningar för fler aktörer, framförallt på gris-marknaden.
Foderkostnader höga i ekologisk produktion om lantbrukaren måste köpa in foder.	Foderkostnad anses hög om det inte går att odla stor del foder själv och tillgång på markareal är en begränsande faktor. Åtgärd kan tänkas vara att försöka öka samarbeten mellan lantbrukare eller para ihop lantbrukare och markägare för högre egen foderproduktion. Detta kan förslagsvis göras via en myndighet.
Hos mjölk- och äggproducenter uppfattas priser som för låga, detta uppfattas generellt inte hos grisproducenterna.	Framförallt ägg/mjölkproducenter uppfattar priserna som för låga. Lämplig åtgärd för att höja priser går inte att säga. Här kan eventuella avtal med bindningstid så som två av grisproducenterna haft möjlighet att göra vara lämplig åtgärd i andra produktionsinriktningar för att åtminstone stabilisera priset.
Arealbaserad produktion.	En av mjölkproducenterna beskriver hur de anpassat antalet djur till de förutsättningar de har med foderproduktion och detta uppges ge ett stabilt system då det minskar foderkostnaderna. Kan vara något för andra lantbrukare eller rådgivare/forskare att titta närmare på.
Mjöl- och grisproducenterna uppfattar brist på rådgivare.	Framförallt gris- och mjölkproducenter uppger att det finns en brist på rådgivare och framförallt nischade ekologiska rådgivare. Lämplig åtgärd är att verka för att utbilda fler rådgivare generellt, men även ekologiskt inriktade rådgivare. Kanske kan det framtida rådgivningscentrumet i Skara verka för detta.
Generell ökad djurvälstånd hos grisproducenter efter omställning, samma nivå hos mjölkproducenter och minskad djurvälstånd hos vissa äggproducenter.	Vissa äggproducenter upplever en lägre djurvälstånd främst på grund utav aminosyra och risk för rovdjur. Verka för att utveckla djurhållningssystem och undersöka hur denna aminosyra kan kompletteras. Grisproducenterna upplever generellt ökad djurvälstånd efter omställning.
Lantbrukarna upplever generellt inte avsaknad av konstgödsel eller växtskyddsmedel som problem utan i vissa fall upplevs det snarare som positivt i miljö/hälsosynpunkt.	
Ogräs generellt inget problem i ekologisk produktion, men kan vara ett problem.	Lantbrukarna anger att ogräs generellt inte är ett problem, men vissa uppger att det kan vara ett problem. Lämplig åtgärd är att utveckla forskning och metoder kring hantering av ogräs i ekologiska system.
Arbetsmiljön uppfattas generellt bättre hos lantbrukarna efter omställning. Två äggproducenter upplever dock dammigare stall.	Undersöka vad dammigheten kommer ifrån. Eventuellt utveckla annan typ av strö.
Arbetsbelastningen uppfattas som lika hög som innan omställningen eller något lägre då vissa av lantbrukarna att arbetstopparna på våren blivit mindre.	En lösning på att långsiktigt minska arbetsbelastning skulle kunna vara genom att använda metoden Lean för effektivisering av arbetsmetoder. Denna metod är inte specifik för ekologisk produktion.
Generellt upplever lantbrukarna att det är spänningar mellan konventionella och ekologiska lantbrukare	Lösning på detta problem kan inte ses genom denna studie.
Ekologiska grisproducenter uppger att de får positiv respons från konsumenter, detta framkommer inte i de andra inriktningarna.	Mjöl- och äggproducenterna berättar inte att de får positiv respons från konsumenter. Om konventionella grisproducenter får positiv respons framkommer heller inte hur denna studie så det går ej att avgöra om det är ekologisk grisproduktion specifikt.
Stöden upplevs bra av lantbrukarna men att dess föränderlighet ger en osäkerhet	Verka för att kunna säkra stöden längre tidsperioder, detta kan ge en större säkerhet för ekologiska lantbrukare men även en aspekt om potentiella ekologiska lantbrukare kan tänkas väga in när beslut om eventuell omställning skall tas.
Regler uppfattas som bra och att de ska vara strikta men lantbrukaren önskar veta bakgrund till regler. I vissa fall är regler svåra	Lantbrukarna anser att det är bra med strikta regler för att särskilja KRAV-produktion för att på så vis säkerställa att konsumenter vet att de får ett mervärde när de köper KRAV-produkter, viktigt

att förstå eller att få kontroll över alla regler.

framhäva mervärdet.

Lantbrukare önskar erhålla bakgrund till vissa regler, här skulle regelverken vara tydligare i varför en regel finns för att på så vis öka motivationen att följa reglerna när lantbrukarna vet vad den är sprungen ur.

Verka för att underlätta regelverk eller vägar att finna regler som ska följas.

5.4 Förslag till vidare forskning

Denna studie har ringat in de problem- och möjlighetsområden som nuvarande, ekologiska producenter i Sverige uppfattar kring sin situation. Vidare studier kan vara lämpligt kring de problemområden som framkommit i denna studie för att på djupet kunna ge ytterligare perspektiv på lämpliga åtgärder som kan sättas in. Exempelvis skulle utgiftsprosten foder kunna analyseras närmare för att undersöka på vilket sätt foderproduktion kan optimeras eller sätt lantbrukare kan erhålla möjligheter till större markarealer eller samarbeten.

Flera av lantbrukarna angav att de efterfrågade fler kompetenta rådgivare, här kan det tänkas finna ett behov av studier som undersöker vad det är ekologiska, men även konventionella, lantbrukare efterfrågar när det gäller rådgivning. Detta för att kunna möta nuvarande efterfrågan vilket i längden även kan tänkas gynna branschen som helhet.

Denna studie har inte haft fokus på ekologiska växtodlingsgårdar utan fokus har funnits på den animalieproducerande delen. Liknande studier som denna skulle kunna undersöka ekologiska växtodlingslantbruk för att undersöka och ringa in deras möjlighets- och problemområden.

6. Slutsats

Som tidigare nämnts ska studiens begränsningar tas i beaktande när slutsaster dras och dessa, tillsammans med generaliseringar från studien, ska göras med försiktighet. Lantbrukare tar beslutet att ställa om till ekologisk produktion med flertalet motiv, dessa motiv kan även förändras när lantbrukaren väl producerar enligt ekologiska principer. Utifrån ekonomiska aspekter uppfattar lantbrukarna att lönsamheten och intäkter ökat sedan omställning skett. Däremot har utgifter samtidigt ökat, framförallt då ekologisk foder är dyrt. Marknaden uppfattas som god med stigande efterfrågan och det gällande ekologiskt griskött uppfattas finnas en brist på marknaden. Mjolk- och äggproducenterna anser att priserna är för låga på produkterna och att prissättningen skiftas uppfattas ge en osäkerhet. Grisproducenterna menar dock att de bundit sina priser i 5årsavtal och detta även skulle kunna ske i andra produktionsinriktningar för att minska denna pris-osäkerhet.

Vad som kan läras gällande miljöaspekter är att ingen av lantbrukarna anser att det är ett problem att inte få använda kemiska bekämpningsmedel, hos flera av lantbrukarna finns snarare en lättnad att slippa använda dessa medel ut hälso- och miljöaspekter. Avsaknaden av kongödsel uppfattas heller generellt sett inte som något problem. Likadant med ogräsfrågan som ingen av lantbrukarna ser som något problem, dock förklarar vissa av dem att ogräs kan vara ett problem men att de lär eller har lärt sig att hantera det. För att minska dessa eventuella ogräsproblem kan information och ny forskning hjälpa till då ny kunskap till lantbrukarna kan lära dem nya tekniker gällande ogräshantering. Djurvälståndet uppfattas blivit bättre hos grisproducenterna, samma nivå som vid konventionell produktion hos mjolkproducenterna men två av äggproducenterna upplever den sämre än i konventionella system.

Gällande sociala aspekter uppfattas arbetsmiljön generellt blivit bättre efter omställningen vilket är ett möjlighetsområde, dock upplevs det hos två äggproducenter som sämre då stallarna upplevs dammigavid konventionell produktion, men vissa lantbrukare uppfattar att arbetstopparna på våren minskat då det inte krävs att grödorna ska sprutas eller konstgödsel spridas. Det finns spänningar mellan konventionella och ekologiska lantbrukare. En ökad acceptans för de två produktionsinriktningarna bör uppstå och det beskrivs att spänningarna blivit mindre på senare tid. Svar på vad som kan göras för att minska dessa spänningar finns inte genom denna studie. Vissa av

grisproducenterna beskriver att de får positiv respons från konsumenter gällande deras djurhållning vilket uppskattas.

Ekonomiska stöd för ekologisk produktion uppfattas som bra men av vissa av lantbrukarna uppfattas det som en osäkerhet att stöden är föränderliga. Fler rådgivare, samt nischade ekologiska rådgivare efterfrågas av lantbrukarna, framförallt av gris- och mjölkproducenter. Reglerna för ekologiskproduktion och KRAV-produktion uppfattas som rimliga men det framkommer att det kan vara svårt att sätta sig in i alla regler och förstå bakgrunden till varför reglerna finns. Däremot uppfattas inte att reglerna i sig som onödiga eller irrelevanta utan lantbrukarna poängterar vikten av tydliga regler för att framhäva mervärdet av ekologiska produkter.

7 Referenser

- Ahrne, G & Svensson P. (2011). Handbok i kvalitativa metoder. Malmö: Liber.
- Andersson, R., Bergström, L. Kirchman, H. & Kätterer, T. (2014). Ekologisk odling – vägen till svält. Svenska Dagbladet, 16 november.
- Andresen, C. N. & Hult, E. A. (2004). Varför lägga om till ekologiskt lantbruk? [Elektroniskt] Centrum för uthålligt lantbruk, SLU, Uppsala. Tillgänglig: http://www.slu.se/Documents/externwebben/centrumbildningar-projekt/epok/Publikationer/varfor_ekologiskt.pdf [2015-03-12]
- Allen, P, Gliessman, S., Lundy, J. och Van Dusen, D. (1991). Expanding the Definition of Sustainable Agriculture. University of California, 3, 1-8.
- Brehmer, B., Olson, K. & Öhlmér, B. (1998). Understanding farmers' decision making processes and improving managerial assistance. *Agricultural Economics*, 18, 273-290.
- Bell, E. & Bryman, A. 2013. Företagsekonomiska forskningsmetoder, Stockholm: Liber AB.
- Burton, M., Rigby, D. & Young, T. (1999). Analysis of the Determinants of Adoption of Organic Horticultural Techniques in the UK. *Journal of Agricultural Economics*, 50, 47-63.
- Cassman, K. H., Matsons, P. A., Naylor, R., Polasky, S. & Tilman, D. (2002). Agricultural sustainability and intensive production practices. *Nature*, 418, 671-677.
- Cranfield, J., Henson, S. & Holliday, J. (2010). The motives, benefits, and problems of conversion to organic production. *Agric Hum Values*, 27, 291-306.
- Darnhofer, I., Freyer, B. & Schneeberger, W. (2005). Converting or not converting to organic farming in Austria: Farmer types and their rationale. *Agriculture and Human Values*, 22, 39-52.
- Dock Gustavsson, A-M., Hasund, K. P., Lannek, J., Wallander, J., Wretling Clarin, A., Wallenberg, P. (2012). Behov av nya mål och åtgärder för ekologisk produktion i landsbygdsprogrammet. Jönköping: Jordbruksverket.
- Duram, L. A. (2000). Agents' perceptions of structure: How Illinois organic farmers view political, economic, social, and ecological factors. *Agriculture and Human Values*, 17, 35-48.
- Ebbesvik, M., Flaten, O., Koesling, M., Lien G. och Valle, P. S. (2006). Do the new organic producers differ from the 'old guard'? Empirical results from Norwegian dairy farming. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 21, 174-182.
- Eliasson, A. (2010). Kvantitativ metod från början. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson, B. E. (2015). Kvalitativ metod. [Elektronisk] I: Nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kvalitativ-metod> [2015-02-14]
- European Commission (2014). What is organic farming? Tillgänglig: http://ec.europa.eu/agriculture/organic/organic-farming/what-is-organic-farming/index_en.htm [2015-02-02]
- Europeiska Unionens Råd (2007). Rådets förordning (EG) Nr 834/2007. Europeiska Unionens Tidning, 1-23
- Fairweather, J. R. (1999). Understanding how farmers choose between organic and conventional production: Results from New Zealand and policy implications. *Agriculture and Human Values*, 16, 51-63.

- Foley, J. A. (2011). Can we feed the world & sustain the planet? *Scientific American*, 395, 60-65.
- Festinger, L. (1957). *A Theory on Cognitive Dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Glaumann Andersson, K. (2011). KRAV-certifiering- en möjlighet till förändring inom lantbruket? Stockholms Universitet Kulturgeografiska institutionen.
- Gärdenfors, P., Sjöberg, L. & Thorburn, D. 2015. Beslutsteori. [Elektronisk] I: Nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/beslutsteori> [2015-03-02]
- Hansen, J. W. (1996). Is agricultural sustainability a useful concept? *Agricultural research*, 50, 117-143.
- Hemlin, S., Lockeretz, W. & Lund, V. (2002). Organic livestock production as viewed by Swedish farmers and organic initiators. *Agriculture and Human Values*, 19, 255-268.
- Jakobsson, C. (2012). *Sustainable Agriculture*. Uppsala: Baltic Univeristy Press.
- Jordbruksverket (2010). Vägen till ekologisk mjölkproduktion. [Elektronisk] Jönköping: Jordbruksverket. (Jordbruksinformation 2010:1) [Broschyr] Tillgänglig: http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_jo/jo10_1.pdf (2015-02-12)
- Jordbruksverket (2014). Vad är ekologisk produktion? Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoklimat/ekologiskproduktion/vadarekologiskproduktion.4.7850716f11cd786b52d80001021.html> [2015-03-01]
- Jordbruksverket (2015). Certifierad ekologisk produktion. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoklimat/ekologiskproduktion/reglerochcertifiering/certifieradekologiskproduktion.4.7850716f11cd786b52d80001399.html> [2015-04-12]
- Jordbruksverket, LRF, Naturvårdsverket & SCB (2012). *Hållbarhet i svenskt jordbruk*. Örebro:SCB Tryck
- Ljung, M. & Nordström Källström, H. (2005). Social Sustainability and Collaborative Learning. *Ambio*, 34, 376-382.
- Lunneryd, D., Göransson, B. & Öhlmér, B. (2000). *Business Management - with Applications to Farms and Other Business*. Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, 47, 263-291.
- KRAV (2015). Historik. Tillgänglig: <http://www.krav.se/historik> [2015-05-22]
- Lundquist, S. (2015). Ekologisk odling. [Elektronisk] I: Nationalencyklopedin. Tillgänglig: [2015-02-01]
- Miljö- och energidepartementet (2015). Hållbar utveckling. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/1591> [2015-03-12]
- Mintzberg, H., Raisinghani, D. och Théorêt, A. (1976). The Structure of “Unstructured” Decision Processes. *Administrative Science Quarterly*, 21, 246-275.
- Mishra, A. K & Uematsu, H. (2012). Organic farmers or conventional farmers: Where's the money? *Ecological Economics*, 78, 55–62.
- Naturvårdsverket (2013). Sveriges miljömål. Tillgänglig: <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/> [2015-02-12]
- Padel, S. (2001). Conversion to Organic Farming: A typical Example of the Diffusion of an Innovation. *Sociologia Ruralis*, 41, 40-61.
- Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69, pp. 99-118.
- Simon, H. A (1986). Rationality in psychology and economics. *The Journal of Business*, 59, 209-224.
- Svenning, C. (2003). *Metodboken*. Eslöv: Lorentz.
- United Nations (1992). Report of the United Nations conference on environment and development. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm> [2015-02-15]
- United Nations Wold Comission on Environment and Development (UNWCED). (1987). *Our Commun Future (Bruntland Report)*. Oxford: Oxford University Press.

- Wheeler, S. A. (2008). The barriers to further adoption of organic farming and genetic engineering in Australia: views of agricultural professionals and their information sources. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 23, 161-170.
- Yin, R. K. (2013). *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA 1

Inledande samtal till de deltagande lantbruksföretagen:

-Hej, mitt namn är Sophia Franzén och jag läser just nu min sista termin på Alnarp, vid Sveriges Lantbruksuniversitet. Jag läser en master i lantbruksvetenskap och skriver just nu mitt examensarbete där jag har valt att skriva om hur ni ekologiska lantbrukare uppfattar er vardag. Jag kommer genom intervjuer exempelvis undersöka om ni uppfattar olika problemområden eller olika möjlighetsområden i er vardag som ekologisk lantbrukare. Ni är ju ekologisk gris/mjölk/äggproducent och därför undrar jag om Ditt företag skulle vilja delta i min studie?

-Lantbrukaren svarar ja eller nej.

-Hur är din roll i företaget?

-Lantbrukaren berättar (hade lantbrukaren berättat att de inte var nyckelperson i lantbruket hade lantbrukaren tillfrågats om ett namn och nummer på denne person och samtalet hade börjat från början med denne person)

-Kul att du vill delta. Studien går till som så att jag kommer hålla en intervju med Dig, den tar cirka 20 minuter. Du, ditt lantbruk och dina svar är självklart helt anonyma och intervjun kommer att hållas via telefon. Om det passar sig just nu så kan vi ta intervjun nu direkt, annars kan du säga en tid som passar dig så ringer jag upp dig då.

INTERVJUN INLEDS

1. Allmän bakgrund gällande företaget och omställningen

1.1 När startades/togs företag över av Dig?

1.2 Hur många hektar brukas/ägs inom företaget?

1.3 Hur stor är djurbesättningen?

1.4 Vilken typ av växtodling sker på gården?

1.5 Köps något foder in?

1.6 Vilka arbetar inom företaget?

2. Beslutet om att ställa om

2.1 När ägde omställningen rum?

2.2 Kan Du berätta om hur det kom sig att Ni valde att ta beslutet om att ställa om till ekologisk produktion? (Duram 2000; Ebbesvik et al. 2006; Fairweather 1999; Padel 2001)

2.3 Hur upplevde Ni omställningsprocessen? (Fairweather 1999)

-Hur uppfattades de regler som skulle följas?

-Vilken respons gav människor på ert beslut om en omställning?

3. Hur lantbrukarna uppfattar sin situation som ekologisk lantbrukare utifrån ekonomiska aspekter

3.1 Hur uppfattar Ni lönsamheten i Er ekologiska produktion? (med lönsamheten menas i detta fall inkomsterna i jämförelse med utgifterna) (Ebbesvik et al. 2012; Fairweather 1999; Hemlin et al. 2002; Jordbruksverket et al. 2012)

3.2 Har utgifter/kostnader förändrats sedan omställningen av Ert lantbruk skedde?

Om så, förklara hur? (Duram 2000; Jordbruksverket et al. 2012; Mishra & Uematsu 2012).

3.3 Har inkomsterna/intäkterna förändrats sedan omställningen av Ert lantbruk skedde?

Om så, förklara hur? (Duram 2000; Ebbesvik et al. 2012; Mishra & Uematsu 2012).

3.4 Hur uppfattar Ni att marknaden för Er som ekologisk producent? (Duram 2000; Padel 2001)

3.5 Hur uppfattar Ni prissättningen på de ekologiska produkterna Ni producerar och säljer? (Duram 2000; Jordbruksverket et al. 2012; Wheeler 2008)

4. Hur lantbrukarna uppfattar sin situation som ekologisk lantbrukare utifrån miljömässiga aspekter

4.1 Hur uppfattar Ni den uteblivna användningen av konstgödsel? (Andresen & Hult 2004; Hemlin et al. 2002; Jordbruksverket et al., 2012; Padel 2001)

4.2 Hur uppfattar Ni den uteblivna användningen av växtskyddsmedel? (Andresen & Hult 2004; Fairweather 1999; Jordbruksverket et al., 2012; Padel 2001)

4.3 Hur uppfattar Ni ogräsfrågan sedan omställningen av Ert lantbruk skedde? (Cranfield et al. 2010)

4.4 Hur upplever Ni djurvälferden i Er ekologiska produktion i jämförelse med i konventionell produktion? (Andresen & Hult 2004; Ebbesvik et al. 2012; Hemlin et al. 2002; Jordbruksverket et al., 2012; Padel 2001)

5. Hur lantbrukarna uppfattar sin situation som ekologisk lantbrukare utifrån sociala aspekter

5.1 Upplever ni att arbetsmiljön har förändrats sedan omställningen av Ert lantbruk skedde? (Med arbetsmiljö menas den yttre miljön som ni vistas i och påverkas av, exempelvis lokaler eller annan miljö ni vistas i på grund av arbetet. Inkluderar även typ av arbetsuppgifter)

Om så, förklara hur? (Duram 2000; Padel 2001)

5.2 Upplever ni att arbetsbelastningen har förändrats sedan omställningen av Ert lantbruk skedde?

Om så, förklara hur? (Ljung & Nordström Källström 2005)

5.3 Hur uppfattar Ni att andra ser på Er som ekologiska lantbrukare? (Cranfield et al. 2010; Ljung & Nordström Källström 2005; Wheeler 2008)

6. Hur lantbrukarna uppfattar sin situation som ekologisk lantbrukare utifrån institutionella aspekter

6.1 Hur ser du på de stöd som finns tillgängliga vid ekologisk produktion?

Anser Du att någon förändring skulle behöva ske? (Andresen & Hult 2004; Cranfield et al. 2010)

6.2 Hur ser du på de regler som finns för att bli ekologiskt certifierad? Anser Du att någon förändring skulle behöva ske? (Cranfield et al. 2010)

6.3 Hur ser du på den rådgivning som finns gällande ekologisk produktion? (Wheeler 2008)

7. Hur lantbrukarna uppfattar sin situation som ekologisk lantbrukare utifrån övriga aspekter

7.1 Vilka är det största/de största problemen i din vardag som ekologisk lantbrukare?

7.2 Vilka är det största/de största möjligheterna i din vardag som ekologisk lantbrukare?

7.3 Finns det något som skulle få Dig att ställa om tillbaks till konventionell produktion? (Fairweather 1999)